ÎNTR-O ZI, TOȚI VOR PRETINDE CĂ AU FOST MEREU ÎMPOTRIVĂ

Omar El Akkad

ÎNTR-O ZI, TOȚI VOR PRETINDE CĂ AU FOST MEREU ÎMPOTRIVĂ

Omar El Akkad

Titlu original: One Day, Everyone Will Have Always Been Against This
Autor: Omar El Akkad
Publicată pentru prima dată la 25 februarie 2025
Traducere realizată în 2026

Traducere neoficială în limba română

Aceasta este o traducere neoficială, realizată voluntar, fără scop comercial sau financiar. Toate drepturile de autor asupra operei originale aparțin exclusiv autorului și nu au fost achiziționate sau cedate pentru realizarea acestei traduceri.

Această traducere există doar în format digital și nu este disponibilă în format tipărit. Nu trebuie considerată disponibilă în librării sau în alte puncte de vânzare.

Traducerea va fi retrasă imediat în momentul apariției unei ediții oficiale în limba română, publicată de o editură autorizată. Orice distribuire ulterioară nu reflectă intenția traducătorului și nu conferă niciun drept legal asupra operei originale.

NOTA TRADUCĂTORULUI

Aceste cuvinte surprind, mai bine decât aș putea eu, ce am simțit citind această carte:
„*Nu mă pot gândi la o scriere mai importantă în acest moment. Am găsit aici ajutor și speranță pentru a privi în față lumea de azi și tot ce a încetat ea să mai fie. Vă rog, citiți-o. Vă promit că nu veți regreta.*” – Tommy Orange.

Nu a fost doar o carte pe care am citit-o, ci un drum pe care am simțit nevoia să-l parcurg până la capăt: înțelegând, simțind și, în cele din urmă, traducând.

Respectul și admirația pe care le port autorului și muncii sale sunt greu de pus în cuvinte. De aceea, sper sincer ca editurile din România să îi recunoască valoarea și să aducă această carte mai aproape de cititorii de aici, în forma ei oficială.

Dar, până atunci, cred cu tărie că avem nevoie de acest mesaj acum. Eu am avut nevoie de el astăzi, nu peste câteva luni, nu peste câțiva ani. Așa că am ales să fac ceva. Sper ca, citind această carte, să simțiți și voi ceea ce am simțit eu, să trăiți și voi ce am trăit eu și să înțelegeți de unde a izvorât graba mea de a traduce acest mesaj în cât mai multe limbi, începând, așa cum era firesc, cu propria mea limbă.

– Anonim

CUPRINS

Epigraf

Capitolul 1: Plecare 17

Capitolul 2: Mărturie 48

Capitolul 3: Valori 74

Capitolul 4: Limbaj 97

Capitolul 5: Rezistență 115

Capitolul 6: Menire 138

Capitolul 7: Răul cel mai mic 159

Capitolul 8: Frică 184

Capitolul 9: Retragere 215

Capitolul 10: Destinație 252

Notă despre autor

“Mai devreme sau mai târziu, ei ne vor părăsi țara, așa cum mulți oameni, de-a lungul istoriei, au părăsit multe țări. Căile ferate, vapoarele, spitalele, fabricile și școlile vor fi ale noastre și vom vorbi limba lor fără niciun sentiment de vinovăție sau de recunoștință. Vom fi din nou ceea ce am fost – oameni obișnuiți – și dacă suntem minciuni, vom fi propriile noastre minciuni.”

–Tayeb Salih, *Sezonul migrării spre nord*

“– Aceștia sunt copiii tăi?

– Da.”

–Wisława Szymborska, “Vietnam”

Ea are culoarea cetii, aproape lipsită de viață, atunci când o găsesc, crede că totul s-a sfârșit pentru ea. Ca niște hamali în slujba unei nobilimi grotești, vreo șase bărbați poartă targa afară din ceva cavernos, gol, întunecat, ceva ce fusese cândva un cămin, iar ea, o fetiță de nouă sau zece ani, este dusă în grabă de acolo. Stând pe targă, ametită și plină de sânge, privește într-o parte. Pare că caută ceva. Bărbații care o poartă se mișcă cu o grabă disperată, ca și cum gestul de a avea grijă, de a fi blânzi, ar putea anula ceea ce i s-a întâmplat acestei fete, acestui loc, trupurilor care încă urmează să fie scoase de sub dărâmături. Cineva din apropiere îi imploră lui Dumnezeu răzbunare. Poate că Dumnezeu se află și el aici, pe undeva, tot căutând.

Un soldat pe care l-am cunoscut cu ani în urmă, care făcuse din studiul violenței industriale un fel de preocupare personală, mi-a spus odată că primul lucru care ucide atunci când explodează o bombă nu sunt schijele sau focul. Este unda de suprapresiune: aerul împins violent în afară din locul exploziei. Ce ar trebui să faci, spunea el, este să te arunci la pământ și să-ți acoperi urechile, să expiri, să-ți golești plămânii înainte ca aerul să se izbească de ei și să-i strivească. Desigur, dacă ești suficient de aproape, nimic din ce faci sau nu faci nu mai contează. Spunea că forța undei de suprapresiune scade proporțional cu cubul distanței față de locul impactului, ceea ce înseamnă că cel mai eficient lucru pe care îl poți face ca să nu fii ucis de o rachetă, o mină sau o grenadă este să fii cât mai departe atunci când explodează.

„Cum faci asta?" am întrebat.

„Ce anume?"

„Să știi când urmează să se întâmple așa ceva. Să știi să fii departe."

„Ei bine…" a spus el, și s-a oprit.

Câteva minute mai târziu, îmi povestea despre un accident absurd pe care îl suferise fiica lui când era mică, despre cum să o ducă în brațe la camera de urgență, fusese cel mai înfricoșător lucru pe care îl trăise vreodată. Chiar și în meseria lui, chiar și după tot ce văzuse, acela fusese cel mai înfricoșător lucru.

În timp ce bărbații o scot pe fată din ceea ce fusese cândva casa ei, ea întreabă dacă au de gând să o ducă la cimitir. Unul dintre bărbați spune: Mashallah, mashallah.

În traducere literală, cuvântul înseamnă: Ce voiește Dumnezeu. O aproximare mai apropiată a sensului, a unuia dintre sensuri, este ceva de genul: Ceea ce s-a întâmplat este ceea ce Dumnezeu a voit. Dar engleza, în

fața unui astfel de cuvânt, devine rigidă și monofonică, în timp ce Mashallah este polifonic, un ansamblu de sensuri care răsună deodată. Pentru orice ureche care a crescut cu această limbă, este clar că ceea ce vrea să spună bărbatul când rostește acest cuvânt este cu totul altceva. Ceva profund familiar pentru generații întregi, care l-au auzit revărsându-se din gura bunicilor radiind de bucurie la finalul recitalurilor de pian, la ceremonii de absolvire și la prima vedere a unui nou-născut. Folosit în acest fel, își găsește rostul principal ca expresie a bucuriei: Privește ce lucru minunat a făcut Dumnezeu.

الله عاش ام

Și limbajul, la rândul lui, forțează aerul să iasă din plămâni.

Dincolo de zidurile înalte, de sârma ghimpată și de punctele de control care țin acest loc închis ca într-un țarc, se află imperiul. Iar imperiul, la rândul lui, este învelit într-un cocon al propriului limbaj, un limbaj prin prisma căruia clădirile nu sunt niciodată distruse, ci mai degrabă izbucnesc spontan în flăcări, în care exploziile vin și pleacă asemenea elicopterelor militare peste munte, iar oamenii sunt uciși ca și cum a fi ucis ar fi singura ordine firească și legitimă a existenței lor. Ca și cum a trăi ar fi abaterea, absurdul. Iar acest limbaj ar putea, într-adevăr, proteja extremiștii cei mai însetați de sânge ai imperiului, dar aceștia nu au nevoie de astfel de distorsiuni lingvistice. În schimb, centrul, acel centru liberal, bine intenționat, ușor de tulburat, este cel care are nevoie disperată de protecția pe care o oferă acest tip de limbaj. Pentru că tocmai centrul imperiului este cel care trebuie să privească toate acestea și să spună: Da, este tragic, dar necesar, pentru că alternativa este barbaria. Alternativa la nenumărații morți, mutilați, orfani și rămași fără casă, fără școală, fără spital, la țipetele de sub dărâmături, și la cadavrele sfâșiate de vulturi și câini, și la bebelușii de doar câteva zile lăsați să țipe și să moară de foame; este barbaria.

Fetița de pe targă crede că totul s-a sfârșit pentru ea. Un bărbat îi spune: Inti zay el amar.

Ești ca luna. Din nou, traducerea eșuează. Nu există un echivalent în engleză pentru moștenirea acestei expresii, o moștenire care străbate generații de filme vechi, cântece de dragoste și reuniuni de familie. Ascultă bucuria subtilă și implorarea, o rugăminte crudă, dezgolită care însoțește cuvintele, în timp ce bărbatul îi spune fetei, care a supraviețuit când atât de mulți alții au pierit, că este frumoasă dincolo de limitele acestei lumi.

Aici s-a încheiat ceva. Dar altceva începe. Morții sapă fântâni în cei vii.

Capitolul 1
PLECARE

Un copil de optsprezece luni cu un glonț în frunte. Poate că lunetistul țintea altundeva. Poate există o explicație. Poate a fost necesar.

Portland, 2024:

Primăvara se apropie. Fiica mea construiește un oraș. Strada Principală se întinde pe toată lungimea holului nostru, de la ușa de la intrare până la sufragerie. Desface o coală lungă de hârtie și trasează marcaje pentru benzi și trotuare, copaci și arbuști. De-a lungul peretelui – lângă micile semne pe care le-am făcut pentru a-i nota înălțimea de când a putut sta în picioare – ea a decupat și a așezat mici magazine din hârtie roz și portocalie: supermarketuri și cafenele, un magazin de animale de companie. La capătul drumului, cel puțin o duzină de plușuri stau solemne în ceea ce nu pot decât să-mi imaginez că este un fel de comunitate organizată. Fiica mea le aranjează cu grijă, dă fiecăruia spațiul său, începe să le construiască un parc. Va împlini curând șapte ani, o sută, în ani de dragon. Este o adevărată visătoare.

Locuim în pădurile Oregonului. Ținut de vin și alune, undeva în acel spațiu ciudat de mijloc, dincolo de Portlandul progresist, dar înainte de Țara lui Trump. Cu un an înainte de nașterea fiicei mele, am încercat să găsim o casă în oraș, dar nu ne-am permis nimic, și am ajuns să căutăm tot mai departe. Am petrecut săptămâni traversând toate aceste mici așezări de pe latura estică și nordică a văii Willamette și peste râul Columbia, în sudul Washingtonului. După ce am respins două cartiere din cauza steagurilor confederate fluturând în curțile apropiate, am ajuns aici, lângă un veteran din Al Doilea Război Mondial pe o parte și, pentru o perioadă scurtă de aproximativ trei luni, lângă un tip care credea că o casă pe un drum rural, fără trotuare, în mijlocul pustietății, acompaniată aproape zilnic de un cor de coioți, ar fi făcut un bun Airbnb. A vândut după câteva luni.

Aceasta este a șaisprezecea sau a șaptesprezecea casă în care am locuit, nu sunt chiar sigur. Dar este prima pentru copiii mei. Pe o orbită stabilă, viețile lor gravitează în jurul acestei case, acestui oraș, acestei țări, la aproximativ 11.000 de kilometri de locurile unde

copilăria tatălui lor s-a destrămat pentru prima dată.

Uneori le arăt fotografii, deschid vechiul meu album de liceu și spun: da, acesta sunt eu, cu buclele ridicole, pe vremea când aveam încă mult păr. Le arăt poze cu bunicul lor, care a murit înainte ca vreunul dintre ei să se fi născut. Într-o fotografie stă pe marginea unui drum de deșert, lângă mașina unui prieten. Amândoi conduc acele Mercedes-uri elegante, de la începutul anilor ’90. Încerc să le explic unor copii care nu au nici cea mai vagă idee despre ce vorbesc că aceste mașini erau simbolul statutului social al vremii, dovada că familia mea intrase în rândul clasei mijlocii superioare. Văd că ochii lor încep să se încrunte, iar brusc mă lovește absurditatea: cum de părea vreodată important acest lucru? Aveam cam aceeași vârstă pe care o are acum fiica mea când tatăl meu a primit acel Mercedes. Îmi amintesc că am strigat de bucurie. Am făcut chiar și un mic dans.

Există o distanță de netrecut. Știu asta, și cred că copiii mei o pot simți deja. Îi spun fiicei mele că într-o zi o voi duce în locul în care m-am născut, și va putea vedea piramidele cu ochii ei, să descifreze singură ce se întâmplă cu nasul Sfinxului. Îi povestesc despre plajele de pe coasta de nord, unde coralul e neon și poți înota până aproape de pești și să îi mângâi. O avertizez că nu va semăna cu nimic din ce a trăit până acum. „Știi cum oamenii se opresc la semafoare aici?” întreb. „Ei bine, când vom ajunge acolo, să nu te surprindă dacă…” Mă opresc, încerc să mă gândesc cum să pregătesc un copil pentru ceea ce, raportat la tot ce a cunoscut până acum, i s-ar părea haos complet, „… oamenii de acolo au creat un limbaj din claxoane.” spun, și ea râde, și știu, adânc în sufletul meu, că poate, niciodată, nu o voi duce acolo.

Am învățat să-mi justific această distanțare. Ar fi copleșitor pentru ea, ar fi tulburător, și oricum, am fost plecat atât de mult din țara sângelui meu încât nu mai are rost, nu mai am vreo legătură cu acel loc. Dar există o falsitate în aceste scuze, la fel ca atunci când soția mea și cu mine am aflat că vom avea o fată, și am petrecut săptămâni întregi alegând nume care să funcționeze atât în Vest, cât și în Orientul Mijlociu, care să-i permită să treacă neafectată prin mai multe lumi.

Adevărul este că mă feresc de partea îndepărtată a arborelui genealogic al fiicei mele pentru binele ei, pentru că de peste patruzeci de ani văd ce înseamnă să porți această povară. Mi-am văzut verișori trimiși la controlul suplimentar de la JFK din cauza accentului arab; mi-am auzit propriul nume stricat în toate felurile posibile, litera ع topindu-se în gât dacă nu ai crescut auzind-o și rostind-o. Le-am explicat politicos unor oameni bine intenționați că nu am nicio

problemă să dau mâna cu femei, poate alți musulmani au, nu aș putea spune; nu ne cunoaștem toți între noi. Am fost odată la un interviu extrem de stânjenitor în turneul de promovare a unei cărți după ce am glumit spunând că-mi scriu toate romanele în arabă și apoi le trec prin Google Translate, iar intervievatorul m-a crezut. De nenumărate ori mi s-a cerut să vorbesc în numele fiecărui musulman, fiecărui arab, fiecărei persoane de culoare de pe planetă, de către oameni care nu sunt monștri, nici măcar răuvoitori, dar care pur și simplu nu aveau alt reper. Am zâmbit și am dat din cap. Am fost amabil.

Nimic din toate acestea nu contează prea mult, în ansamblu. Am învățat să fac față; dar de ce ar trebui ea? Adevărul este că păstrez o distanță între cine este fiica mea și de unde provine pentru că așa îi va fi mai ușor.

Cu alte cuvinte, pentru că sunt laș.

Fiica mea se oprește din desenat literele V ale unui leagăn din parcul ei de plușuri. Se ridică și vine spre mine, în sufragerie, în timp ce privesc imagini și videoclipuri făcute după încă o atrocitate din Gaza. Vrea să verifice ortografia cuvântului „Welcome."

Închid repede calculatorul. În diferite file ale browserului sunt imagini cu o fetiță nu mult mai mare decât fiica mea, scoasă din molozul unei clădiri prăbușite după un atac aerian israelian. În altă filă, o înregistrare cu o fetiță care imploră ajutor, cu puțin înainte de a fi executată de lunetiști israelieni. Am mai mult de douăzeci de file deschise, un carnaval sângeros al celor mai groaznice crime transmise live. Îi spun fiicei mele că a scris corect cuvântul. Se întoarce la parcul ei, ușoară ca aerul.

✦

Încă păstrez această amintire, prima mea amintire legată de război: Toamnă, 1990; clasa a treia. American International School din Doha, Qatar, fusese înființată de ambasadorul SUA. Probabil, numirea sa a venit așa cum se întâmplă de obicei: ca recompensă pentru o donație suficient de consistentă pentru o campanie electorală. AIS fusese construit parțial pentru fiica sa, G., de care m-am îndrăgostit pentru prima dată.

În acea toamnă, hrănindu-mă cu firimituri din conversațiile adulților, lucruri spuse fără discreție, la câțiva pași de urechile mele, am aflat că urma să înceapă un război. Nu aici, dar aproape. Îmi amintesc cum tatăl meu a lipit cu bandă adezivă X-uri mari pe toate geamurile balconului, pentru a le împiedica să se spargă în cazul unei explozii. Glumea despre asta, iar acum îmi dau seama că era doar ca

să-l liniștească pe fiul său, să dea impresia că era ceva neimportant, deși, dacă s-ar fi întâmplat, nu ar fi fost deloc așa.

Totuși, știam că nu eram în mijlocul acestui război, că aerul nu ne va fi scos din plămâni. Curând, conflictul care va fi cunoscut drept Războiul din Golf, și mai târziu Primul Război din Golf, s-a transformat dintr-un subiect despre care nimeni nu vorbea într-un aspect normal al vieții cotidiene, la fel de obișnuit ca umiditatea ori apusul. Imaginile nesfârșite de la CNN, care la început provocau șoc, aceste peisaje întunecate ale Bagdadului explodând sporadic în bile de lumină palidă, curând nu mai trezeau nicio reacție. Așa se întâmpla în anumite locuri, cu anumite persoane: se transformau în bile de lumină palidă. Ce conta era că nu eram noi aceia.

În timpul Primului Război din Golf, au venit americanii. Desigur, înainte mai fuseseră americani, mulți "expați" din toate colțurile lumii. (În ierarhia migrației, „expat" se folosește în mare parte pentru occidentalii albi care părăsesc țara lor pentru alta, de obicei pentru că banii sunt mai buni acolo. Când alte persoane, în afară de aceștia, fac asta, ele pot fi considerate „străine" , „ilegale" sau, cel mult, „migranți economici". Ca în majoritatea criteriilor de segregare, toată lumea știe, instinctiv, ce etichetă i se va atribui. Este o chestiune de autoapărare.) Qatar, fiind casa unora dintre cele mai mari rezerve de gaze naturale de pe planetă, atrăsese timp de decenii străini în căutarea unei vieți care, dacă nu ai trăit-o, pare aproape ireală. O viață în care mai multe menajere și șoferi și vile nu erau exclusiv pentru cei mai bogați, ci făceau parte din viața normală a clasei mijlocii superioare. În perioada în care am locuit acolo, aproximativ 90% dintre rezidenții Qatarului nu erau cetățeni qatarieni. Dintre aceștia, majoritatea erau muncitori aparținând de „țări din lumea a treia", oameni veniți din Pakistan, India, Filipine, Bangladesh și Nepal (și, mai târziu, din aproape toate colțurile Africii subsahariene) pentru a conduce mașinile, a construi clădirile și a curăța vilele. Pe umerii acestor oameni s-a construit mare parte din Golf-ul arab bogat în petrol și, până astăzi, li se acordă aproape niciun drept, nicio proprietate asupra acestui vis sclipitor, plătit din profiturile combustibililor fosili, și materializat prin munca lor.

Dar americanii, care au sosit în timpul războiului, nu veniseră să locuiască în vile și să lucreze în clădirile de birouri, ci locuiau într-o adunătură de corturi la marginea orașului. Purtau uniforme militare și arătau ca americanii văzuți în filme și la televizor. La școală, profesoara ne-a cerut să le scriem scrisori de mulțumire care apoi erau livrate la bază. Nu-mi amintesc pentru ce trebuia să fiu recunoscător, doar că recunoștința era importantă. Că fără aceste persoane și fără

ceea ce erau dispuse să facă, lumea ar fi arătat cu totul altfel.

✦

Cu patru ani înainte, tatăl meu, atunci în vârstă de doar treizeci și unu de ani și lucrând în departamentul de contabilitate la Cairo Sheraton din Egipt, ieșea din hotel într-o seară, când doi soldați au decis să-i facă viața dificilă.

Țara încă se mișca ca în vis prin anii urâți care au urmat asasinării președintelui Anwar El-Sadat. După semnarea Acordurilor de la Camp David, care formalizau pacea dintre Egipt și Israel, Sadat a fost împușcat mortal în timpul unei parade militare, în 1981, de către un ofițer fundamentalist islamic. Din puținele impresii despre Egipt pe care bănuiesc că le împărtășesc cu tatăl meu, care a murit de mai bine de un deceniu, rămâne acest sentiment că, de cele mai multe ori, pentru oamenii din locurile de unde suntem noi, puterea se schimbă astfel: o crimă, o lovitură de stat, o revoluție reușită, o revoluție eșuată. Tatăl meu iubea Egiptul. Îl cunoștea exact pentru ceea ce era, și totuși, îl iubea.

La scurt timp după ce m-am născut, în 1982, bărbatul care l-a ucis pe Sadat a fost executat de plutonul de execuție, iar ani la rând întreaga țară a trăit sub greutatea sufocantă a legii marțiale. Să fii afară noaptea presupunea să ai un motiv întemeiat, altfel riscai hărțuirea de către soldații care păreau să transforme fiecare intersecție într-un punct de control militar. Am învățat că acesta este un semn al societăților aflate în declin: cerința ca oricine să fie mereu în posesia unui motiv valid pentru a exista.

Era târziu, iar tatăl meu își terminase munca pentru acea seară. Pentru că făcea, teoretic, parte din industria turismului, iar economia egipteană depinsese de turism de foarte mult timp pentru a evita colapsul total, i se permitea să fie afară în timpul orelor de restricție. Soldații de la colț nu știau asta. Tineri, plictisiți, însărcinați cu ceea ce regimurile autoritare le-au cerut tinerilor soldați plictisiți să facă dintotdeauna: să stea acolo proiectând forța brutală a regimului; și pe lângă, nici că le păsa de altceva. Unul dintre ei l-a oprit pe tatăl meu.

„Documentele dumneavoastră,” a spus.

Tatăl meu a scos actele. Fără să le citească, soldatul le-a rupt în două și le-a aruncat pe jos.

„Documentele dumneavoastră,” a repetat.

În cei aproximativ patruzeci de ani care au urmat, m-am gândit la acest moment mai mult decât la orice altceva dintre toate poveștile pe

care mi le-a spus tatăl meu. M-am gândit la el în timp ce întindeam pașaportul peste tejgheaua de la graniță; în timp ce alergam, în miez de noapte, de atacuri cu grenade lansate de o rachetă; în timp ce stăteam într-o pensiune din Kandahar ascultând doi oficiali talibani explicând, cu maximă siguranță, cum ar trebui condusă lumea; în timp ce stăteam într-o sală de judecată din Guantánamo Bay, privind oameni extrem de educați acordând legitimitate, pe care știau că nu o merită, unui sistem juridic ad-hoc, complet compromis. Aceasta a fost, atât cât îmi amintesc, amintirea care ancorează perspectiva mea generală asupra răutății politice: o relație efemeră cu legea și principiile. Reguli, convenții morale, realitate însăși: toate există atât timp cât existența lor este convenabilă pentru păstrarea puterii. Altfel, ele, ca tot ce există, sunt dispensabile.

Din întâmplare, șeful tatălui meu, care se întâmpla să fie prieten cu unul dintre soldați, ieșea din hotel la scurt timp după și a dat peste scenă. Probabil acesta a fost singurul motiv pentru care tatăl meu a scăpat nevătămat în acea noapte, evitând să fie dus într-un avanpost al labirinticelor închisori secrete egiptene, unde, în final, ar fi dispărut. Cred că în acea seară tatăl meu a decis că nu mai are de ales decât să plece din singura casă pe care o cunoscuse vreodată.

Se gândea de mult să plece. Egiptul, ca atâtea alte locuri care încercau să-și croiască un drum după colonialism, era o țară în care viitorul fusese exilat, guvernată de oameni care nu ofereau majorității nicio șansă de progres de la starea actuală spre ceva mai bun. Sub stăpânire străină, apoi locală, principiul de bază nu se schimba: Ai face bine să-ți știi locul. O moștenire politică frecventă, dar de-a dreptul dezgustătoare este: să ajungi să trăiești sub cineva care te consideră subuman, nevrednic de un viitor, iar astfel să ajungi la impresia că adevărata putere este capacitatea de a face același lucru altcuiva. Străinii plecaseră; nu mai rămăsese nimeni din cei care ar fi putut să ne trateze așa, decât ai noștri.

Și astfel, într-o zi, tatăl meu, care iubea Egiptul, care se lăsă absorbit de muzica și poezia lui și cunoștea fiecare stradă, fiecare alee, care, copil fiind, stătuse sub mesele cafenelei Hagg El Feshawy din El Hussein și ascultase cum Naguib Mahfouz capta întreaga atenție a oamenilor, cu decenii înainte de Nobel, a decis că trebuie să plece. De atunci încolo, altundeva avea să ne fie soarta.

Nu era ceva neobișnuit ca oameni ca noi să plece în lume. După câteva luni de căutări, tatăl meu a găsit un job în străinătate, așa cum făceau mulți bărbați arabi în acei ani și în cei care au urmat. Era un

alt post de contabil la un hotel din Libia. În ziua în care viața sa nouă urma să înceapă, tatăl meu s-a dus la aeroportul din Cairo, a înmânat pașaportul la verificările de securitate și a fost imediat reținut.

Cea mai mare parte din convențiile de nume din lumea arabă atribuie prenumele tatălui ca un al doilea nume pentru fiu. Numele meu este Omar Mohammed El Akkad. Tatăl meu este Mohammed Ahmad El Akkad. Bunicul meu, un negustor de haine care a murit cu câteva luni înainte ca tatăl meu să se nască și al cărui funerariu, se spune, a paralizat tot El Hussein, se numea Ahmad Suleyman El Akkad. Din păcate pentru tatăl meu, numele „Mohammed Ahmad" este cât se poate de comun și se întâmplă ca același nume să apară pe o listă de supraveghere a terorismului libian. Astfel, a ajuns să fie trimis la un control suplimentar. Vârsta tatălui meu excludea posibilitatea de a fi una și aceeași persoană cu cea pe care o cautau ei, însă tot i s-a refuzat intrarea în Libia. În cele din urmă, nu am mai ajuns să mergem acolo.

Nu mult după aceea, apare o altă ofertă de muncă. De data aceasta într-o mică peninsulă numită Qatar, un avanpost complet ignorat al Imperiului Britanic care, nu cu mult timp înainte, își obținuse independența și descoperise vaste rezerve de combustibili fosili. Era una dintre națiunile cu cea mai rapidă creștere de pe planetă, bogată și disperată după muncitori. Tatăl meu a acceptat un post la un hotel din capitala Qatarului, Doha. Nu știa nimic despre acest loc, și era mai mult decât mulțumit pentru salariul care i s-a oferit. Se plătea mai bine decât orice altceva ar fi găsit în Egipt. (Unul dintre aspectele cele mai ironice ale vieții într-un loc ca Qatar, una dintre cele mai sigure națiuni de pe pământ, cel puțin pentru cei din clasa mijlocie în sus, este că atât de mulți oameni se mută acolo și li se oferă un bonus, „hardship pay" (primă pentru suferință), pentru a trăi în afara țării lor de origine). Trebuia să întrețină o familie. Și astfel am plecat; și am fost pe drum de atunci încolo.

Unul dintre semnele liberalismului occidental este presupunerea, formulată retrospectiv, că rezistența virtuoasă este singura reacție considerată legitimă din partea celor supuși colonialismului. În timp ce lucrurile îngrozitoare se întâmplă, în timp ce pământul este încă furat și populațiile native sunt încă ucise, orice formă de opoziție este etichetată drept terorism și trebuie zdrobită, desigur, în numele civilizației. Dar decenii sau secole mai târziu, când suficient pământ a fost furat și suficienți oameni au fost uciși, abia atunci devine suficient de sigur să fie venerată rezistența, în retrospectivă. Eu trăiesc din a spune povești, iar în rândul occidentalilor albi bine intenționați există

un fir narativ persistent, care glorifică populațiile indigene din multe părți ale lumii pentru faptul că s-au ridicat împotriva ocupanților, transformându-le istoria într-un arc narativ convenabil, în care se sugerează că a fost mereu clar, pentru cei colonizați și (implicit) pentru descendenții colonizatorilor, că ceea ce s-a întâmplat a fost greșit.

Este o narațiune reconfortantă, aceasta, și, în momentele în care sunt cel mai receptiv la ceea ce înseamnă Occidentul, îmi doresc din tot sufletul să fac parte din ea. Dar este o ficțiune, una dintre cele mai perfide: o ficțiune a confortului moral. Unii, poate chiar majoritatea, pot rezista capriciilor imperiului, dar toți trebuie să găsească o cale de a le supraviețui. Iar supraviețuirea nu este curată, nu se supune unei singure narațiuni. Pentru fiecare victimă a colonialismului care a opus rezistență, există poate alta care, asemenea multora din generațiile părinților și bunicilor mei, s-a uitat la francezi și britanici și a gândit: așa arată învingătorii. Acestea sunt limbile pe care le vorbesc, acestea sunt obiceiurile lor, iar dacă propriii noștri copii vor avea vreo șansă, trebuie să devină pe deplin stăpâni pe ele, pentru că orice mai puțin decât această stăpânire deplină este o condamnare la o viață mai puțin decât deplină. Acest impuls, de a-i oferi copilului tău o șansă reală la privilegiu, cufundându-l în multiplele limbaje ale lumii privilegiate, este cel care m-a făcut ceea ce sunt, cel care m-a adus, la opt ani, la American International School, scriind scrisori de mulțumire soldaților americani.

Suntem cu toții conduși de șansă. Despărțiți de distanțele dintre noi.

✦

În iarna în care am împlinit șaisprezece ani, cel mai bun prieten al meu, Donny, și-a luat permisul de conducere. Neavând prea multe de făcut în Doha la sfârșitul anilor ’90, ne petreceam multe seri de weekend conducând fără țintă, până la acel drive-thru deschis non-stop de la Dairy Queen sau pe lângă scheletul acelei clădiri de lângă pasajul Jedda, a cărei construcție fusese oprită la jumătate când s-a realizat că locatarii de la etajele superioare ar fi avut o vedere directă dincolo de zidurile proprietății unui șeic din apropiere.

Într-o noapte, aproape de locul unde era odinioară sensul giratoriu de la Ramada (locuiam într-un oraș în care nimeni nu folosea nume de străzi sau numere, doar repere), am dat peste un accident minor. Două mașini erau trase pe marginea drumului. Cea lovită din spate, un Mercedes, aparținea unui bărbat care, după îmbrăcăminte, era aproape sigur localnic. Șoferul Daewoo-ului care intrase în el era din

Asia de Sud-Est, probabil indian sau pakistanez. Am trecut încet pe lângă ei, holbându-ne, când bărbatul din Mercedes a ieșit furtunos din mașină și, într-o singură mișcare, și-a scos o sandală, s-a repezit la celălalt șofer și a început să-l lovească cu ea. Traficul a încetinit, iar scena s-a transformat rapid într-un mic spectacol colectiv. Șoferii în trecere claxonau, câțiva adolescenți nu cu mult mai mari decât noi au dat geamurile jos și au strigat ceva, râzând în hohote. Am privit, am râs. Totul nu trebuie să fi durat mai mult de cincisprezece secunde. Și totuși, nu am încetat niciodată să mă gândesc la acel moment, la furia din ochii unuia și la frica din ai celuilalt.

Mi-am dat seama mult mai târziu că bărbatul din Asia de Sud-Est făcuse ceva mai grav decât să lovească bara unei mașini scumpe. Încălcase limitele propriei sale presupuse inexistențe. În acel loc, în acel timp, oamenii care arătau ca el trebuiau să fie invizibili. Puteau munci și primi salarii, dar, ca ființe capabile de voință dincolo de cele mai necesare interacțiuni, pur și simplu nu existau. Nu erau subumani, ci non-umani, un nimic. A admite contrariul însemna să te confrunți cu realitatea că acest întreg loc se sprijinea pe oameni care arătau exact ca el. Însemna să pui sub acuzare o întreagă narațiune, o poveste pe care ți-o spui despre tine. Însemna să riști totul.

Mă întorc des la amintirea acelui moment, la felul în care am privit și am râs, fără să ne treacă o clipă prin minte să oprim sau să intervenim, în timp ce bărbatul din Mercedes agresa pe cineva a cărui existență fusese atât de brutal adusă în fața lui. Amintirea aceasta a ajuns să-mi modeleze felul în care privesc fiecare țară, fiecare comunitate: a cui inexistență este necesară pentru felul în care acest loc se înțelege pe sine și cât de nestăvilită devine furia atunci când această inexistență este încălcată?

✦

Undeva, în subsolul casei mamei mele din Ottawa, există un raft cu CD-uri pe care nu l-am mai atins de aproape un sfert de secol. Este, așa cum te-ai aștepta, o arhivă cu adevărat stânjenitoare de efemeride culturale ale anilor ’90: al doilea album Bat Out of Hell al lui Meat Loaf; single-ul celor de la Letters to Cleo, cu refrenul aproape de neînțeles; vreo jumătate de duzină de compilații Now That’s What I Call Music!, pline de cel mai slab și mai lipicios brit-pop imaginabil. Printre toate acestea se află două albume Nirvana pe care le-am ascultat până le-am uzat: Nevermind și In Utero. (În Qatarul anilor ’80 și începutul anilor ’90 nu existau cu adevărat magazine de muzică, doar un fel de mic magazin la parterul hotelului Sheraton din Doha care, din când în când și fără nicio explicație, vindea câte o selecție aleatorie de CD-uri.) Pe coperta albumului Nevermind, bebelușul gol

din piscină fusese acoperit cu markerul unui cenzor guvernamental; pe coperta lui In Utero, doar capul și aripile îngerului mai erau vizibile. Așa arăta consumul de cultură în adolescența mea: un joc obositor de-a șoarecele și pisica, cu cărți și filme strecurate în țară din străinătate, cu riscuri personale considerabile, cu reviste ținute în dreptul becului în speranța că se poate vedea prin cerneala neagră, cu o furie neputincioasă îndreptată împotriva unui funcționar anonim care decidea ce era prea periculos pentru mine să aud, să văd, să citesc. (Aveam să aflu mai târziu că principalul cenzor al guvernului din acei ani era mama unuia dintre cei mai apropiați prieteni ai mei, o femeie absolut minunată.) Crescut astfel, m-am agățat de ideea că, în altă parte, în acea zonă a lumii unde se făceau cărțile, filmele și muzica care mi-au modelat viața, lucrurile stăteau diferit.

Mintea conturează mai bine decât nuanțează. Anglia, Canada, Statele Unite, Occidentul, aceste locuri, sau mai degrabă ideile despre ele, au devenit, în imaginația mea, spațiul ferit de tot ce era negativ, tot ce detestam la Orientul Mijlociu: represiunea, docilitatea aproape totală așteptată de la toți în chestiuni politice sau sociale, mulțimea de lideri ridicoli, cu maxilarele lor retușate afișate pe aproape orice suprafață publică verticală. (Îmi amintesc o vizită în Egipt în care, ieșind de la aeroport și mergând prin Cairo, am văzut un panou uriaș cu chipul zâmbitor al președintelui Hosni Mubarak și un mesaj de apreciere din partea unui om de afaceri servil pentru victoria sa în alegeri. Alegerile aveau să aibă loc peste patru luni.) Tot ce știam despre cealaltă parte a lumii, tot ce aveam nevoie să știu, era că nu era așa. În lumea lipsită de libertate, lumea liberă nu este un loc, o politică sau un mod de viață; este o negație. Imnurile naționale, survolurile militare și insignele cu steaguri sunt toate foarte bune, dar pentru o viață mutilată de un anumit tip de represiune, forța care te împinge înainte nu este către ceva mai bun, ci departe de ceva mai rău. Portul nu e niciodată la fel de sigur pe cât este apa de rece.

Tânjeam după acel alt loc. După acea parte a lumii în care credeam că există o formă fundamentală de libertate: libertatea de a deveni ceva mai mult decât ceea ce ți-a fost dat la naștere, libertatea care vine dintr-o egalitate reală în fața legii și a normelor sociale, libertatea de a citi, de a scrie și de a vorbi fără teamă. Și, mai presus de toate, libertatea de a fi lăsat în pace.

A fost un impuls care m-a însoțit în anii foarte întunecați ai tinereții mele. A rămas cu mine chiar și în anii „războiului împotriva terorismului”, când, mai întâi ca student și apoi, timp de zece ani, ca jurnalist, am văzut furia devastatoare a acelui loc, am văzut cum a șters de pe fața pământului sute de mii de oameni cu nume, etnie și

religie ca ale mele, am știut cu certitudine că în temelia acestui concept numit „lumea liberă” există fisuri adânci și urâte. Și totuși, am crezut că aceste fisuri pot fi reparate, că esența, oricare ar fi fost ea, putea fi salvată.

Până în toamna lui 2023. Până la masacru.

Începând cu luna octombrie a acelui an, armata israeliană, la ordinul guvernului și cu sprijinul majorității centrelor de putere politică din lumea occidentală, a desfășurat o campanie de genocid activ împotriva poporului palestinian, una dintre cele mai deschise și violente campanii din aproape un secol de ocupație și, de departe, cea mai bine documentată.

La 7 octombrie 2023, grupuri armate conduse de aripa militară a Hamas au lansat un atac coordonat asupra mai multor orașe din apropierea Fâșiei Gaza ocupate de Israel. Atacatorii au ucis 1.195 de persoane, dintre care 815 civili, potrivit unei analize Agence France-Presse, inclusiv cel puțin 282 de femei și 36 de copii. Au răpit peste 250 de persoane. A fost vărsare de sânge, carnagiu, orchestrat exact de tipul de entitate care înflorește acolo unde nu există nicio perspectivă de viitor.

Imediat după aceea, Israelul a început o campanie de distrugere totală în Gaza. Aproape toți cei 2,3 milioane de locuitori au fost strămutați. Practic fiecare școală, spital și universitate a fost avariată sau distrusă. Blocarea deliberată a ajutoarelor și distrugerea infrastructurii au dus la foamete și la moarți cauzate de boală. De nenumărate ori, locuitorii au fost trimiși din cartierele lor în „zone sigure”, doar pentru a fi uciși acolo. Unora li se acordă o anumită precizie în moarte; nu și acestora: nu există o numărătoare exactă a celor uciși. S-ar putea să nu existe niciodată.

Când acest lucru se va întâmpla din nou, și se va întâmpla, iar și iar, pentru că un popor rămâne sub ocupație și pentru că forțele gemene ale răzbunării și consecințelor se deformează dincolo de recunoaștere atunci când ești pus să-ți îngropi copilul; aceeași schemă va putea fi folosită. Barbarii provoacă, iar civilizații sunt obligați să răspundă. Punctul de plecare al istoriei poate fi mereu mutat, astfel încât o parte este întotdeauna agresorul, iar cealaltă întotdeauna justificată.

Cuvintele există doar în retrospectivă; timpul trece peste și pe lângă ele, ca apa pe fundul unui canion. Chiar în anul acela sau cam așa ceva, dintre momentul în care scriu aceste rânduri și cel în care vor fi publicate, poate că vor fi fost uciși atât de mulți oameni nevinovați, vor fi descoperite atât de multe gropi comune, încât nu va mai fi atât

de controversat să spunem limpede ceea ce este limpede. Dar, deocamdată, în această parte a lumii, în partea care nu a fost redusă la ruine, ne certăm despre cum ne fac să ne simțim cuvintele. A devenit un fel de divertisment. Aproape în fiecare zi, câte un editorialist influent, expert ori purtător de cuvânt al președintelui Statelor Unite mimează indignarea față de cât de „ofensatoare" sunt cuvinte precum „genocid" și „ocupație", cât de nepotrivite, cât de necivilizate.

Am văzut, aproape zilnic, luni întregi, imagini cu copii mutilați, înfometați până la moarte, executați. Trupuri sfârtecate. Părinți îngropând membre.

Cu timpul, nu va mai fi nimic controversat în a folosi aceste cuvinte pentru a descrie lucrurile pe care au fost create să le descrie. (Însăși istoria cuvântului „genocid", gândit ca un mecanism de avertizare, nu ca o etichetă aplicată după fapt, este plină de exemple în care cele mai puternice guverne ale lumii au făcut tot posibilul să evite folosirea lui, pentru că folosirea lui implică obligații. Nu a fost niciodată suficient să *numești* ceva genocid: ești obligat să *acționezi*.) Odată ce va trece suficient timp, toată lumea va fi îngrozită că toate acestea au fost permise. Dar, pentru moment, este mult mai sigur să privești în altă parte, să-ți ții capul plecat, verificând din când în când dacă e încă prea incomod să spui ceea ce, pentru conștiință, nu a fost niciodată neclar.

În anii care vin se va scrie mult despre ce s-a întâmplat în Gaza: despre ororile documentate cu minuțiozitate de palestinieni în timp ce se produceau și ignorate cu aceeași minuțiozitate de marile mecanisme media ale Occidentului. În prezent, numărul morților este, literalmente, imposibil de stabilit, zeci sau sute de mii de oameni, probabil încă zeci sau sute de mii sub dărâmături sau pieriți din cauza bolilor și foametei impuse de o forță de ocupație care urmărește, în mod vizibil și declarat, expulzarea sau exterminarea lor. Aici, când îi numim pe morți, mai ales pe acești morți, se obișnuiește să fie menționat numărul copiilor uciși, pentru că bărbații sunt presupuși teroriști, iar femeile ar putea deveni sau, în cel mai bun caz, i-ar putea naște. Orice ar fi acest liberalism occidental dominant; și nu am o definiție mai bună decât aceea a unui sistem profund tranzacțional, construit în jurul unei imagini de sine generoase și „iluminate", dar și al credinței contradictorii că poți empatiza cu cei oprimați de la distanță în timp ce beneficiezi de sistemele care îi apasă; el funcționează după acest tip de calcul. Oamenii merg la Casa Albă pentru ceea ce știu că este doar o fotografie simbolică, dar, în speranța că vor fi văzuți, că se va face ceva, orice, îi arată președintelui imagini cu trupurile mutilate ale copiilor. Nu funcționează. Nu există nicio

tranzacție posibilă; acești copii morți nu oferă nimic în schimb.

Dar aceasta nu este o relatare a acelei vărsări de sânge, deși trebuie, într-un fel sau altul, să vorbească despre ea, fie și numai pentru a îndeplini cea mai jalnică și necesară funcție a acestui demers: aceea de a fi martor. Aceasta este o relatare despre altceva, despre ceva care, pentru o întreagă generație, nu doar de arabi sau musulmani sau oameni de culoare, ci de oameni de pretutindeni, s-a schimbat fundamental în această perioadă, complet evitabilă, plină de teroare. Este povestea unei rupturi, o desprindere de ideea că liberalismul occidental, politicos și respectabil, ar fi reprezentat vreodată ceva real.

A-ți păstra credința în ceea ce este numit, în mod obișnuit, "ordinea bazată pe reguli" presupune o anumită toleranță față de dezamăgire. Nu este suficient să aderi la ideea că există anumite principii inflexibile, derivate din ceea ce, în limbajul documentelor fondatoare ale Americii, ar putea fi numite adevăruri de la sine înțelese, și că prețul minim al apartenenței la o societate civilizată este să faci tot ce este necesar pentru a le apăra. Trebuie, de asemenea, să crezi că, indiferent de dezamăgirile zilnice: oportunism politic, corupție sau cortegiul de minciuni anesteziante care alcătuiesc cea mai mare parte a aproape oricărei campanii electorale; există ceva solid care ține întregul demers laolaltă, ceva mai măreț.

Pentru fiecare generație vine un moment de dezgust total, un dezgust care te goleşte pe dinăuntru, când se dezvăluie că nu există nimic acolo, doar un gol. Un lucru complet maleabil, al cărui scop principal nu este combaterea răului sau înfăptuirea dreptății, ci conservarea puterii existente. Istoria este o adunătură de resturi, de dărâmături ale unor asemenea momente. Ele apar, în partea de lume din care provin, sub forma soldaților britanici și francezi. Ajung la salvadorieni, chilieni, iranieni, vietnamezi și cambodgieni sub forma guvernelor răsturnate și a loviturilor de stat pentru petrol, a satelor care au trebuit arse din temelii pentru a fi „salvate" de un alt destin teribil. Au ajuns, la începutul secolului XX, și în Hawaii (Statele Unite și-au cerut scuze pentru răsturnarea guvernului hawaian, aproape o sută de ani mai târziu). Ajung la populațiile indigene eradicate pentru a face loc a ceea ce avea să devină cea mai puternică națiune de pe pământ și la populația de culoare adusă în lanțuri pentru a o construi, smulsă din rădăcini în așa fel încât, așa cum spunea James Baldwin, fiecare generație care-și caută descendența ajunge, inevitabil, nu la o țară sau o comunitate, ci la un act de vânzare.

Și, în fiecare dintre aceste momente, detaliile și numărul morților pot fi diferite, dar în esență există întotdeauna ceva comun: o voce ambițioasă, respectabilă, pragmatică, care spune: *Doar pentru o clipă, pentru binele suprem, încetează să mai crezi că acest grup de oameni, de a cărui experiență suntem deja atât de comod distanțați, este uman.*

Acum, pentru o nouă generație, același moment se arată din nou. Să vezi liderul celei mai puternice națiuni de pe pământ susținând și finanțând un genocid nu stârnește doar o indignare trecătoare sau o simplă furie, ci o ruptură. Imperiul poate invoca teama de violență, pentru că teama de violență justifică orice reacție violentă, dar această ruptură este de altă natură: o desprindere, o retragere, un refuz de a mai avea vreo legătură cu mecanismul care ar produce, sau ar permite să se producă, asemenea orori.

Ceea ce s-a întâmplat, dincolo de toată vărsarea de sânge pe care o va mai provoca, va rămâne în memorie ca momentul în care milioane de oameni au privit Occidentul, ordinea bazată pe reguli, carcasa liberalismului modern și mecanismul capitalist pe care îl servește și au spus: nu mai vrem să avem nimic de-a face cu asta.

Iată, așadar, o relatare a unui sfârșit.

Capitolul 2
MĂRTURIE

În răgazurile dintre atacuri, ajung și ei la ceea ce a mai rămas din spitale – membre lipsă, piele arsă până la dispariție, viermi care ies din răni. Medicii sunt nevoiți să inventeze un nou acronim pentru ei. WCNSF (Wounded Child, No Surviving Family) – Copil rănit, fără nicio familie supraviețuitoare.

Montreal, 1998:

În primii șaisprezece ani ai vieții mele, nu am avut nicio idee ce înseamnă iarna.

Montrealul nu este o inițiere blândă. Îmi amintesc cum stăteam lângă porțile Roddick, pe strada Sherbrooke, la poalele campusului Universității McGill, așteptând un prieten. Început de decembrie: primele zile cu adevărat reci. Eu și părinții mei ajunseserăm în Canada de doar trei luni. În ultima mea dimineață în Qatar, temperatura urma să urce undeva spre 40 și ceva de grade Celsius. Acum, amplificată de acel fenomen numit „wind chill", despre care nu auzisem niciodată înainte, temperatura din Montreal cobora la 30–40 de grade sub zero – punctul în care deja diferența dintre Celsius și Fahrenheit nu mai contează.

Stau pe trotuar și încerc să înțeleg cum poate cineva să trăiască așa. Îmi uitasem căciula acasă; îmi acopăr urechile și dau din cap, ca cineva care refuză să audă o veste proastă.

Imigrația nu este, în fond, un fenomen de geografie fizică sau culturală; peisajul este schimbarea cea mai mică. În Orientul Mijlociu văzusem nord-americani și europeni sosind și închizându-se imediat în complexe rezidențiale păzite și în cercuri de prieteni la fel de închise. Era atât de normalizat acest mod de izolare, încât un occidental putea petrece decenii într-un loc precum Qatarul și să se confrunte doar superficial cu inconvenientele modului de viață al țării gazdă.

(Mai târziu, avea să fie pentru mine o surpriză reală când am ajuns în Occident și am descoperit că exact acest lucru era reproșat în mod curent oamenilor din partea mea de lume: că nu facem suficient să învățăm limba, cultura, că refuzăm cu încăpățânare să ne integrăm.)

În schimb, altceva se schimbă cel mai radical în psihologia celui

care pleacă de acasă: distanța dintre cine ești și cine ești nevoit să devii. Occidentalii din Qatar lăsau în urmă versiuni mai mici ale lor. Primeau birouri mari, titluri de job impresionante, menajere filipineze și un sentiment de importanță care, bănuiesc, mulți dintre ei știau în adâncul lor că nu era decât o formă oficială, decorativă, a vieții într-un stat petrolier.

Și, așa cum ei (și noi, și aproape toți cei care vin în locuri ca Qatarul pentru altceva decât muncă fizică) deveneau mai „mari", în Montreal familia mea s-a așezat într-o versiune mai mică a noastră. Calificările tatălui meu nu valorau nimic aici; se chinuia să găsească un loc de muncă. Existau, desigur, și alte greutăți "obișnuite" – oameni care începeau instinctiv să vorbească mai tare și mai rar când auzeau accentul părinților mei, colegi de liceu care mă întrebau dacă, acolo de unde vin, toată lumea se deplasează cu cămila – dar pe acestea înveți să le integrezi în rutina de zi cu zi, practic, prețul de intrare în „lumea bună". A te micșora mereu, însă, te frânge pe dinăuntru.

Primii ani în Montreal n-au fost prea buni. În zilele libere de la școală rătăcesc prin centru: strada Sainte-Catherine, puburi, și localuri obscure încălzite cu lămpi, unde adolescenți americani beți – încă prea tineri ca să cumpere alcool acasă – vin să se îndoape cu *poutine* (un fel de mâncare canadian cu cartofi prăjiți, brânză, și sos). Mă plimb prin campusuri universitare. Există întotdeauna un fel de anonimat disponibil oricărui tânăr care se plimbă printr-un campus.

Liceul meu avea un acord cu Universitatea Concordia care ne permitea să împrumutăm cărți din biblioteca universității. Îmi ia luni întregi să-mi fac curaj să intru acolo și să profit de asta.

Într-o seară merg la o petrecere la casa unui vechi prieten din Qatar, trimis la Montreal de tatăl său ca să-și continue studiile, dar care își câștigă de fapt destul de bine existența vânzând cocaină. Un tânăr dintre cei de acolo, cu un entuziasm copleșitor, așa cum devin unii băieți între șaptesprezece și douăzeci și doi de ani când descoperă pentru prima dată opera lui William Burroughs, îmi spune, cu o convingere totală, că *Naked Lunch* este cel mai bun roman scris vreodată și că nu știu nimic despre viață până nu îl citesc.

Există un personaj în cartea aia care este devorat de propriul anus, îmi spune foarte serios. Înțelegi? Înțelegi *substratul*?

Dau din cap.

A doua zi dimineață, mă duc la biblioteca Concordia.

Îmi amintesc că îmi era cu adevărat teamă, simțeam o frică reală, în timp ce rosteam aproape în șoaptă numele cărții bibliotecarei de la ghișeu. Într-o altă viață strecurasem clandestin în Qatar o biografie a lui Dennis Rodman, cea cu fotografia fundului său gol pe coperta din spate, adusă dintr-o vacanță de vară în Florida. În țara de unde veneam puteai fi deportat pentru ce citeai, ce priveai, ce gândeai.

Complet indiferentă, bibliotecara îmi arată un rând de rafturi. Iau cartea, o duc repede acasă, o citesc dintr-o suflare și nu înțeleg nimic. Este fascinant.

Banalitatea copleșitoare a acelei zile și, totuși, felul în care a prins rădăcini în mine, oferindu-mi stabilitate în acei ani când Occidentul, care până atunci fusese doar ceva văzut la filme și la televizor, devenise locul unde, cel mai probabil, urma să-mi petrec restul vieții.

Îmi amintesc că m-am gândit: dacă asta e tot, e suficient. Poate că nu scapi niciodată de stâlcitul numelui tău sau de glumele stupide despre cămile, dar măcar poți merge la bibliotecă și poți citi orice alegi. Mergi la cinema iar *Titanic* nu are nouăzeci de minute și nu pare montat de un maniac îngust la minte.

Știam că nimic din toate astea nu a fost gândit pentru mine, dar puteam să-mi construiesc un cămin aici. Credeam cu tărie, nu în drepturile limitate permise de această societate oamenilor ca mine, ci în drepturile a ceea ce și-ar permite sieși, libertăților și principiilor sale.

Și era în regulă. Era suficient. M-a ținut ancorat în acei primi ani deloc ușori. M-a ținut ancorat și mai târziu, când am ajuns, printr-un noroc aproape întâmplător, la singurul job adevărat pe care l-am avut vreodată: jurnalismul – o profesie în care, zilnic și în cele mai imprevizibile moduri, astfel de convingeri sunt puse la încercare.

✦

Instruirea noastră a început cu o ambuscadă falsă. Eram vreo douăsprezece persoane în SUV-uri, mergând de la hotel către un teren anonim, într-o zonă rurală din Virginia. Instructorii noștri, un grup de foști soldați din trupele speciale care și-au găsit o a doua carieră profitabilă în securitate privată și în ceea ce se numește adesea „antrenament pentru medii periculoase”, nu ne-au spus nimic despre ce urma să se întâmple în prima zi. La final, ne-au rugat să nu povestim nimănui, ceea ce face ca această poveste în sine să fie, într-un fel, o mică trădare.

La capătul unui drum neasfaltat, cu o singură bandă, șerpuind

printre pini, am ajuns la o poartă metalică. Mașinile s-au oprit, iar șoferul nostru s-a pregătit să deschidă ușa, când un grup de bărbați înarmați și mascați a năvălit asupra vehiculului din spatele copacilor. Strigând și țintind armele către capetele noastre, ne-au scos din mașini, ne-au legat mâinile, ne-au acoperit fețele cu pânze groase, negre și ne-au condus prin pădure. Am fost siliți să ne punem în genunchi. Gloanțe se auzeau în depărtare. După câteva minute supuși acestui tratament, fiecare dintre noi a fost ridicat și dus într-o poiană, unde pânza ne-a fost dată jos de pe cap și, pe măsură ce lumea a revenit în focus, am văzut un bărbat ținând o cameră video îndreptată spre fețele noastre. În curând, urma să vedem filmarea – instructorii noștri voiau să ne arate expresiile fețelor noastre, care în acea zi variau de la plâns la mirare amuzată.

(Ne-au spus că, în sesiunea anterioară, un bărbat cedase complet când i-a fost dată jos gluga. La început, instructorii au crezut că suferise o traumă anterioră, că trecuse prin ceva teribil și că acest exercițiu îl făcuse să retrăiască totul. Se pare că nu se înșelaseră complet: avusese o experiență neplăcută într-un club S&M care implica tot o glugă și niște cătușe. El era muzician și decisese să participe la acest antrenament pentru medii periculoase pentru că voia să zboare în Irak și să scrie o operă rock despre invazia americană. Îmi revine în minte acest om cel puțin o dată pe lună.)

Este un fapt că, pentru majoritatea organizațiilor mari de știri, niciun jurnalist nu poate fi trimis într-o zonă de război sau într-un colț destabilizat al lumii fără acest tip de instruire – companiile de asigurări nu ar fi de acord. Timp de o săptămână, ne-am petrecut zilele la fermă, învățând de la oameni care și-au trăit o parte din viață în arena de luptă a violenței industriale. Am fost învățați bazele primului ajutor în luptă (leagă un garou și pleacă cât mai repede). Ni s-a spus să dăm întotdeauna mită cât mai aproape de suma standard, niciodată mai mult, ca să nu contribuim la inflație.

Un exercițiu anume ne cerea să închidem ochii și să estimăm mental trecerea unui minut, apoi să ridicăm mâinile. Prima mână a fost ridicată după aproximativ treizeci de secunde, ultima abia după trei minute. Apoi ni s-a cerut să închidem ochii din nou și să mergem într-o linie dreaptă pentru o sută de metri. În câteva minute, oamenii rătăceau peste tot pe teren și-n toate direcțiile. O persoană a trebuit oprită înainte să se piardă în pădurea din apropiere. În cele din urmă, am fost aduși înapoi și ni s-a explicat adevărul incontestabil al exercițiului: lăsat să se descurce singur, omul e complet nepriceput la estimarea timpului, distanței ori spațiului.

În aceeași zi, în timpul unei sesiuni de instruire pentru zone de

război, unul dintre instructori ne-a cerut să ne gândim la ceea ce el numea un „*rape plan*”. Ar putea veni un moment, spunea el, când doi colegi se află într-o situație în care unul dintre ei este supus la ceva îngrozitor, iar celălalt nu poate face nimic pentru a-l ajuta. A nu reflecta la această posibilitate, cel mai rău scenariu și consecințele sale, ar fi o greșeală, explica el. Nu există cale de întoarcere dintr-o situație în care o persoană așteaptă ajutorul cuiva, iar acesta nu v-a mai veni niciodată. Timp de o săptămână, așa a decurs instruirea: acești bărbați încercând, cu delicatețea pe care circumstanțele o permiteau, să facă un grup de reporteri începători să înțeleagă cum se simte când regulile lumii raționale dispar.

Era mijlocul anului 2007, cu puțin timp înainte de prima mea misiune, despre invazia NATO din Afganistan. Lucram ca jurnalist la *The Globe and Mail*, care se prezintă drept ziarul național al Canadei și, deși oamenii de la *Toronto Star* sau *National Post* ar putea spune altceva, este, în general, ziarul de referință al țării. Aveam douăzeci și cinci de ani și, de luni întregi, îl presam pe editorul de externe al *Globe* să-mi dea o misiune, orice misiune. Îmi doream cu disperare să ies în lume, să spun povești cu adevărat importante – povești pe care, dacă nu le-ai fi citit în articolele mele, pur și simplu nu le-ai fi aflat. Atunci mi se părea, și așa simt și acum, singurul fel de jurnalism pe care orice jurnalist ar trebui să-l vrea. Orice altceva putea fi spus într-un simplu comunicat de presă.

Cu șase ani mai devreme, într-o marți de început de septembrie, m-am trezit în apartamentul meu din subsol, în Kingston, Ontario, și mi-am dat seama că am dormit prea mult, nu atât de mult încât să nu mai pot ajunge la prima mea oră din anul respectiv, dar suficient cât să nu mai am chef să merg cu adevărat. Eram student, fără nicio direcție, la Queen’s University și, în următorii câțiva ani, aveam să particip la prea puține cursuri ca să le pot număra pe degetele ambelor mâini. Nu aveam nici cea mai vagă idee despre ce făceam cu viața mea. Singurul lucru pe care îl dorisem vreodată a fost să scriu. Însă știam, așa cum cred că știu mulți din copiii imigranților în Occident, că nu scrii pentru a trăi; nu pictezi, nu cânți – devii inginer, avocat, medic. Așa au funcționat lucrurile în familia și în cultura din care provin, împingându-mă către un program universitar de informatică, din care, și până astăzi, mi se pare uluitor că am ieșit cu vreun fel de diplomă.

Hotărât că voi sări peste cursuri, m-am ridicat. Mi-am verificat emailul. Primul mesaj era de la un prieten din liceu, care continuase studiile la Columbia.

salutare tuturor,

m-am gândit să vă scriu un scurt mesaj să anunț pe toată lumea că sunt bine. sunt foarte departe de locul în care s-a petrecut această tragedie, la fel ca voi; până acum am văzut totul doar la televizor. sunt șocat total, așa cum cred că este toată lumea. afară se aud sirenele urlând și e greu de descris cum se simte să știi că, la doar câțiva kilometri distanță, a avut loc un act terorist.

M-am ridicat, m-am dus în sufragerie, am pornit televizorul și am văzut imaginile cu al doilea avion lovind clădirea.

La câteva săptămâni după atacurile din 11 septembrie, m-am alăturat redacției ziarului studențesc. Nu aveam nicio idee cum funcționează un ziar, știam doar că ceva se schimbase, lumea se schimbase, și că voiam să scriu despre asta. Primul meu articol publicat a fost despre un grup de studenți care organizaseră o strângere de fonduri pentru victimele atacurilor. Patru ani mai târziu, cu un portofoliu destul de modest de articole și știri scurte, am primit o ofertă pentru un stagiu de vară al ziarului *Globe* din Toronto. Acolo, în următorii zece ani, am învățat cu adevărat să scriu, să fac jurnalism și să înțeleg felul cum funcționează lumea.

✦

Într-un reportaj dintr-un oraș, aflat printre cele atacate de luptătorii Hamas pe 7 octombrie, un jurnalist israelian relatează despre bebelușii uciși. Nu ducem lipsă de astfel de atrocități, atrocități documentate, despre care să se poată relata, dar această poveste este cea care, deloc surprinzător, provoacă cel mai mare șoc. În zilele care urmează, ea se transformă în ceva și mai grotesc: patruzeci de bebeluși decapitați. Nenumărate instituții media din Occident preiau știrea.

În săptămânile care urmează, aproape niciun corespondent al acestor publicații nu va putea vedea ce se întâmplă cu adevărat în interiorul Gazei. Vor relata, în schimb, de pe balcoanele camerelor de hotel din Tel Aviv sau vor participa la tururi ghidate alături de aceeași armată a cărei campanie de exterminare le este interzis să o documenteze direct.

Dar această poveste, despre bebeluși decapitați, ajunge, în primele zile ale genocidului, să ofere o justificare morală.
Cu aproape un sfert de secol mai devreme, relatări despre un uraniu inexistent au contribuit la obținerea sprijinului pentru un război care a ucis peste un milion de oameni.
Acum, din nou, un adevăr esențial al jurnalismului în vremuri de catastrofă devine limpede: în primele zile, în haosul care precede anihilarea sistematică, nu contează ce a făcut cu adevărat partea considerată cea mai malefică, ci mai ales ce se crede că ar fi capabilă

să facă.

Pe la jumătatea perioadei mele la *The Globe and Mail*, sindicatul a intrat într-un conflict contractual cu conducerea. Astfel de situații apar tot timpul, mai ales într-o industrie atât de cronic lipsită de bani precum presa scrisă. Reprezentanții sindicali ne-au sfătuit să ne asigurăm că avem conturi personale de e-mail, în cazul în care cele de serviciu ne-ar fi fost restricționate. S-a discutat chiar și despre posibilitatea de a concepe și distribui propria noastră publicație în cazul unei închideri.

Dintre toate punctele sensibile ale noului contract, poate cel mai delicat era cel legat de conținutul sponsorizat. Diferite instituții media folosesc denumiri diferite pentru acest tip de practică, dar, în esență, ea presupune să permiți companiilor să publice reclame mascate sub forma unor articole. Poate că Toyota lansează o nouă gamă de SUV-uri și simpla ocupare a unui sfert din colțul din dreapta jos al paginii A2 nu le aduce suficientă influență. Așa că firma contactează un ziar și plătește pentru un supliment special despre „revoluția SUV-urilor”: articole care arată ca niște materiale jurnalistice autentice, dar care nu ar exista dacă companiile nu ar fi plătit pentru ele. Poate conducerea să oblige reporterii să accepte astfel de materiale, tratându-le ca pe știri reale? Cele două părți de la masa negocierilor aveau opinii foarte diferite în această privință.

La vremea respectivă, reporterii erau furioși. Astăzi, după nenumărate valuri de concedieri și în fața perspectivei ca inteligența artificială să înlocuiască orice formă de scris uman, situația de atunci pare aproape… naivă.

Jurnaliștii sunt oameni. Au credite, au facturi. Muncesc în joburi atât de instabile, solicitante și prost plătite, încât cam jumătate dintre colegii cu care mi-am început cariera lucrează acum în relații publice. Există un motiv pentru care jurnalismul are una dintre cele mai ridicate rate de divorț dintre toate domeniile. Ai un program haotic. Ești adesea ținta reproșurilor și a țipetelor. Ți se cere să scrii cinci articole pe zi, de tip listă, doar ca să atragă trafic online. Ți se cere să faci, pe lângă toate astea, și munca unui videograf profesionist, cu telefonul tău. Iar greșelile tale rămân consemnate public, pentru totdeauna.

Nu e greu să vezi efectele acestor presiuni, mai ales pe cele economice. Cel mai evident exemplu din lumea occidentală este Fox News, o instituție care, mai mult decât oricare alta, a normalizat ideea că adevărul poate fi separat complet de ceea ce oamenii își doresc să

creadă că este adevărul.

Se spune adesea că presa nu a reușit să găsească un model de afaceri care să funcționeze în era internetului, dar asta nu e chiar adevărat. Dacă renunți la obligația de a spune adevărul și, în schimb, alegi să stârnești furia, frica și ura publicului – pentru ca apoi să-i vinzi reclame la arme și buncăre – ai, de fapt, un model de afaceri care funcționează perfect.

Poate că nu mai e jurnalism. Poate că este chiar opusul lui. Dar banii intră.

Există o vorbă în această meserie: „comfort the afflicted and afflict the comfortable", alină-i pe cei loviți de soartă și tulbură-i pe cei protejați de confortul lor. Am auzit asta de nenumărate ori, când eram jurnalist la început, și am și crezut în ea. Când de fapt, e un citat dintr-o operă de ficțiune, spus de un personaj care detestă presa.

A existat întotdeauna o contradicție în esența acestei profesii. În concepția modernă, livrată subtil, și adoptată într-o formă sau alta de aproape fiecare ziar important, jurnalistul nu poate fi un activist și trebuie să rămână loial unei neutralități care se neagă pe sine. Totuși, jurnalismul, în esența sa, este una dintre cele mai activiste meserii care există. Un reporter ar trebui să tulbure puterea și să conteste privilegiile. Să treacă de zidul gros alcătuit din comunicate de presă și vorbe goale de PR făcute să protejeze fiecare sală de ședințe a unei mari companii sau a unui guvern, încă de la Watergate. Un reporter ar trebui să lupte împotriva tăcerii.

Să menții simultan aceste două realități, de "luptător neutru", presupune o disonanță cognitivă vizibilă în fiecare colț al industriei. În mare parte din lume, cele mai prestigioase premii în jurnalism onorează serviciul public, adică acele reportaje care provoacă schimbări instituționale, trimit un primar corupt după gratii sau forțează încheierea unei politici greșite. Dar jurnalistul în sine nu poate cere dreptate.

Exceptând situațile în care pot. Mai mulți dintre foștii mei colegi, în urma invaziei ruse asupra Ucrainei și a atacurilor Hamas asupra Israelului, se lăudau cu mândrie că susțin atât Ucraina, cât și Israelul. Când autoritățile ruse l-au reținut și, în cele din urmă, condamnat pe reporterul de la *Wall Street Journal*, Evan Gershkovich, într-o făcătură de proces juridic, aproape toate instituțiile media occidentale au spus lucrurilor pe nume și au admis ceea ce era evident.

Dar atunci când armata israeliană a ucis atât jurnaliști palestinieni, cât și întregile lor familii, într-o campanie deliberată menită să

oprească fluxul de informații din Gaza, aceiași colegi și aceleași publicații, aproape toți, au abordat lucrurile complet diferit. Meseria de jurnalist necesită capacitatea de a înțelege ce se întâmplă, iar toți cei care au urmărit aceste crime știau exact ce se întâmplă.

Există un anumit model de auto-percepție printre unii jurnaliști, care văd lumea ca pe un teren de joc, iar reporterul ca pe o combinație între arbitru, cel care ține scorul și comentatorul în direct. Este un model care își propune să dea impresia că atribuie corect responsabilitatea celor în cauză, păstrând în același timp masca neutralității și obiectivității. Dacă se comite o greșeală, arbitru o va semnala, indiferent de echipa responsabilă. Comentatorul va spune ce s-a întâmplat. Cel care ține scorul va înregistra rezultatul. Fără favoruri, fără părtinire.

Urmările acestui tip de model se văd cel mai frecvent în acoperirea politică, unde preocuparea principală a multor reportaje nu este conținutul real al propunerii politice, ci felul în care aceasta influențează sondajele de opinie. Este o formă bizară și distructivă de pragmatism – renunțarea la simțul moral în favoarea unei viziuni aproape machiavelice asupra lumii.

Dar este și o relație simbiotică, la fel de vitală, atât pentru oamenii despre care se relatează, cât și pentru cei care fac relatarea. Îmi amintesc, la începutul campaniei electorale din 2016, când Donald Trump se gândea la ideea de a obliga musulmanii americani să poarte cartele speciale de identificare, o propunere care amintește de începutul unora dintre cele mai grave atrocități din istorie. Hillary Clinton a condamnat ideea și a întărit punctul său din discurs, despre cum musulmanii americani erau aliați importanți în Războiul împotriva Terorii, „ochii și urechile” guvernului pe frontul radicalizării și extremismului.

Însă nu aceasta este motivul pentru care o astfel de propunere merită dezaprobată, ci fiindcă este profund imorală. Dar moralitatea complică lucrurile. Ea introduce o obligație de a te opune. Și forțează pe toți cei implicați să înfrunte realitatea că o parte semnificativă a electoratului american consideră, că grupul vizat este atât de amenințător, atât de în mod inerent barbar, încât actul de a le impune să poarte cartele speciale devine perfect acceptabil. Și asta, la rândul său, obligă la o confruntare cu ceea ce a devenit Statele Unite, sau cu ceea ce a fost dintotdeauna. Așa că, în schimb, relatările media devin superficiale, enumerând afirmație după contraafirmație și măsurând impactul lor asupra sondajelor de opinie. Totul se transformă într-o cursă de cai.

Cât timp poate funcționa o societate sub un astfel de model jurnalistic înainte de a se deteriora iremediabil, rămâne o întrebare fără răspuns. Dar întreaga idee a reporterului ca arbitru/comentator/cel care ține scorul, chiar dacă ar avea vreun merit, presupune ca jocul de pe teren să se desfășoare după un set de reguli. Acest model nu are nicio șansă în fața jucătorilor care rup picioarele adversarilor în vestiar, care nu au niciun interes pentru reguli sau chiar pentru jocul în sine. A expune argumentul unei părți și apoi pe al celeilalte, lăsând cititorul să tragă concluziile, nu funcționează deloc atunci când te confrunți din start cu rea-voință.

Rezultatul este absurd: articole în care reporterul s-a chinuit să creeze un teren de joc echilibrat între afirmația că mai puține arme ar reduce violența și afirmația că mai multe arme ar reduce violența. Paragrafe atent ambalate din ceea ce industria numește „M-copy", care explică trecutul ce stă la baza unui conflict prin enumerarea unui act de agresiune al unei părți și a unui act compensator al celeilalte, fără context istoric, doar ca să nu pară că ia partea cuiva. O idee aberantă a republicanilor prezentată, cel mult, cu o replică ușor critică, pentru că în America există doar două mari partide politice, iar unul dintre ele este pur și simplu populat cu tipul de oameni care se întreabă dacă incendiile de pădure sunt cauzate de lasere spațiale evreiești.

Dar asta este ceea ce s-ar putea numi centrism. Reprezentat de așa zisa "superioară" poziție de mijloc. În astfel de cercuri, singura poziție validă și serioasă în care să te afli ar fi aceea în care te plasezi ferm la jumătatea distanței dintre ceea ce se consideră stânga și dreapta. Dacă o parte propune să fie anulate toate drepturile imigranților, iar cealaltă să le fie anulate doar parțial, ceea ce se consideră intelectual riguros este să concluzionezi că cel mai bine ar fi să li se ia majoritatea drepturilor. Să faci un compromis.

Jurnalismul autentic nu ar trebui să aibă niciun interes în toate acestea. Și totuși, există o mulțime de exemple de jurnalism excepțional în lume, în ciuda numeroaselor eșecuri ale industriei. În timp ce scriu aceste rânduri, jurnaliștii palestinieni sunt, practic, singura sursă de informație din lume despre realitatea distrugerii din Gaza, despre adevărul crud al ororii, confruntându-se cu un efort propagandistic masiv care, la un moment dat, l-a inclus pe președintele Statelor Unite susținând că a văzut poze cu bebeluși morți pe care nu îi văzuse, sau afirmând că un aliat al Statelor Unite nu a bombardat un spital, dintre sutele de spitale pe care acum le lovește regulat. Prețul plătit pentru a face reportaje în aceste condiții este totul. În iulie 2024, cel puțin 108 jurnaliști palestinieni au fost uciși,

potrivit Comitetului pentru Protecția Jurnaliștilor. Nu există nicio altă zonă de pe planetă cu un bilanț de victime chiar și de departe comparabil. Pentru „vina” de a raporta într-un mod dezaprobat de guvernul israelian, corespondentul Al Jazeera, numit Wael Dahdouh, își vede familia executată într-o serie de lovituri de rachetă. Totuși, el continuă să raporteze a doua zi, iar, la scurt timp după aceea, chiar el este rănit. Însă, din nou, continuă să raporteze a doua zi.
Faptul că aproape toate premiile majore ale jurnalismului occidental vor trece cu vederea sau, în cel mai bun caz, vor oferi o recunoaștere superficială muncii unor oameni ca Dahdouh, de teamă să nu fie etichetați ca părtinitori, este una dintre cele mai clare acuzații privind busola morală stricată a acestei industrii.

Partea cea mai frustrantă este că majoritatea jurnaliștilor știu cum să fie înverșunați. Ei știu cum să urmărească un subiect, cum să spună adevărul puterii. În articole despre atrocități comise de grupuri sau state care nu sunt aliați occidentali, nimeni nu moare brusc într-o explozie. Clădirile nu se prăbușesc de capul lor. Iar victimele civile nu sunt obligate de cei care le intervievează să condamne performativ grupuri cu care nu au nicio legătură. Violența este numită, la fel și făptuitorul ei. Atunci de ce această claritate dispare complet când subiectul este un copil arab sfâșiat de schije, un șofer de culoare împușcat la un control rutier sau un activist indigen bătut la un protest împotriva unei conducte ? Pentru că jurnalismul cedează preventiv în fața puterii.

Unii oameni nu pot face mai mult decât să scrie o scrisoare către editor. Alții au puterea de a retrage publicitatea sau de a limita accesul. Cel mai perfid însă, e că unii au puterea de a acuza oamenii care conduc acele instituții media atunci când se întâlnesc la următoarea petrecere de cocktail, eveniment sau orice alt context social în care se găsesc amândoi. Sunt sigur că nu toți editorii marilor publicații occidentale rămân complet indiferenți față de acei oameni „incomozi”, de culoare, care continuă să fie uciși și mutilați cu miile. Dar a nu-i întâlni niciodată în viața de zi cu zi, a nu discuta cu ei decât în cadrul unui interogatoriu, a nu avea niciun motiv să îi consideri oameni în vreun sens social – toate acestea se simt în felul în care se scriu poveștile, sau în absența lor. Eu zic însă că: “the afflicted don’t need comforting, they need what the comfortable have always had”, cei loviți de soartă n-au nevoie de alinare, ci de ceea ce au avut dintotdeauna cei privilegiați.

Într-una din ultimele zile ale lunii decembrie 2023, pe măsură ce uciderile din Gaza se petrec deja de aproape trei luni, secretarul de

stat al SUA, Antony Blinken, postează pe rețelele sociale un scurt mesaj în care deplânge cât de fatal a fost anul pentru jurnaliștii din întreaga lume și cât de trist este că reporterii pot fi uciși doar pentru că își fac meseria. Este, desigur, o insipidă platitudine, complet lipsită de sens și profund imorală, având în vedere sprijinul neclintit al guvernului american pentru Israel, națiunea responsabilă pentru uciderea mai multor jurnaliști decât orice altă țară. Blinken știe asta și știe că o parte importantă a muncii sale constă în a repeta din nou și din nou, aceleași principii morale abstracte pe care propria sa administrație le subminează în practică.

Înțeleg că așa stau lucrurile, că această dubla măsură morală este o condiție necesară pentru degradările zilnice ale vieții politice moderne. Și totuși, mă întreb cum poate cineva să mențină această fațadă și să doarmă noaptea. Jurnaliștii care aduc lumina asupra realității acestei lumi sunt uciși zi de zi. Între timp, un număr jenant de mare dintre colegii lor occidentali – care, în mare parte, nu se tem de un astfel de deznodământ, dar îl acceptă ca inevitabila soartă tragică a celor de departe – se învârt în jurul unor oameni precum secretarul de stat atât de „preocupat” și privesc declarațiile sale goale de solidaritate ca pe încă o parte din această cursă de cai. Pur și simplu, o văd ca pe doar o altă rundă în joc.

Capitolul 3
VALORI

Un picior de femeie amputat, fără anestezie, operația făcută pe masa din bucătărie. Un băiat ținând pantoful tatălui său, țipând. O fată al cărei maxilar a fost smuls. Un copil, încă în scutece, scos din corturi după bombardamentul incendiar, cu capul desprins de trup.

Există vreo distanță suficient de mare încât să fii liber de toate acestea? Să fii purificat?

Abbotsford, 2000:

Tatăl meu ridică din umeri către noi, în timp ce polițistul îl împinge ușor cu capul în spatele mașinii de patrulare. Îmi amintesc, limpede, chipul lui când se uită la noi prin geamul din spate și rostește din buze: „O să fie bine." Îmi amintesc asta de parcă ar fi fost ieri, deși știu că nu e adevărat, ci doar ceva ce am inventat după aceea. N-ar fi folosit niciodată cuvintele astea, n-ar fi vorbit niciodată în engleză. Nu atunci, nu cu noi. Dacă a spus ceva, ar fi fost: *M'tkhafoosh, ma feesh mashakel* – Nu-ți face griji, e totul în regulă. Engleza era pentru polițiști.

Există un sat în pădurile din sudul Columbiei Britanice, la vreo nouăzeci de minute est de Vancouver, numit Harrison Hot Springs. E frumos, așezat în jurul lacului, genul de loc unde oamenii fug pentru weekenduri prelungite și sărbători, plin de terenuri de golf și piscine cu ape minerale. După un an fără muncă în Montreal, tatăl meu găsește, în sfârșit, o slujbă la un hotel din Harrison. Prima dată când mă duc să-l vizitez, stau pe malul lacului și privesc dealurile joase. Știu din prima clipă că nu e nimic aici pentru tatăl meu, în afară de un salariu. Știu că deja caută altceva în altă parte, o altă plecare.

Ani mai târziu îmi dau seama că clasa imigranților, care într-o formă sau alta descrie cea mai mare parte a lumii, este privată de multe lucruri, iar printre cele mai importante se află povestea. Unora li se oferă privilegiul unei povești a sosirii, a unei întoarceri acasă. Altora, doar plecare după plecare.

După câteva zile în Harrison, începem să ne simțim sufocați. Nu poți sta la nesfârșit într-un izvor termal (*hot spring*). Dintr-un impuls de moment, tatăl meu decide să conducem cele douăzeci de ore spre sud, ca să-l vizităm pe unchiul mamei mele, Mohammed, în Los

Angeles. Fuseseră cei mai buni prieteni încă din copilărie, cei doi Mohammed, iar de puținele ori când mai merseserăm la ei, păreau să vorbească o limbă proprie, accesibilă doar prietenilor vechi, amândoi smulși din rădăcini. Limbajul acela al oamenilor care nu-și cunosc doar multiplele plecări, ci au împărtășit și sosiri.

La punctul de trecere Abbotsford, care se întinde de-a lungul graniței dintre Columbia Britanică și Washington, un grănicer american ne răsfoiește pașapoartele de parcă pe pagini s-ar fi aflat ceva de-a dreptul ofensator, ceva de care va trebui să spele pe mâini mai târziu. Simțim acea încremenire a timpului care totuși curge: acele câteva secunde, uneori minute, uneori ore, când, ca o minge aruncată rămasă suspendată în aer, aștepți. Aștepți gravitația, un fenomen deja previzibil, dar care nu s-a produs încă.

„Trageți pe dreapta acolo”, spune grănicerul.

La controlul secundar, privim un mic grup de ofițeri consultându-se în șoaptă. Își pasează pașapoartele noastre de la unul la altul. Câțiva ani mai târziu, la un punct de control lângă Marfa, Texas, unde agentul aruncă o singură privire spre fața mea și presupune că sunt mexican, aveam să trăiesc aceeași senzație de suspendare prelungită, de așteptare a verdictului. Până atunci obținusem cetățenia canadiană și, oricum, nu eram nici pe departe aproape de o graniță, ci doar opriți la un punct de control aflat în interiorul acelui spațiu obscen de vast pe care guvernul Statelor Unite îl consideră teritoriu de frontieră.

(Există un mic subgen de videoclipuri pe internet în care oameni, aproape fără excepție bărbați americani albi se filmează refuzând să coopereze la aceste controale care nu sunt, de fapt, la graniță. Expresia „I know my rights” – îmi cunosc drepturile, apare foarte des.)

Aveam să fiu pus să trag pe dreapta și, timp de o jumătate de oră, așteptam, iar din când în când îl urmăream pe unul dintre agenți făcând exact același lucru pe care îl făceam eu, copil fiind, cu toate revistele acelea cenzurate din Qatar. Ridica pașaportul meu spre lumină, căutând ceva ascuns.

Și la Abbotsford, un grănicer ne ține pașapoartele în lumină, își trece degetul peste textul din interior. În cele din urmă, vine spre locul unde stăm eu și părinții mei. Ne spune că ni s-a refuzat intrarea. Eu și mama suntem conduși înapoi la mașină, dar tatăl meu este predat autorităților canadiene. Un ofițer îl urcă pe bancheta din spate a unei mașini de poliție și este dus la o secție din apropiere. Mie și mamei ni se spune să mergem acasă.

Câteva ore mai târziu, primim un telefon să venim să-l luăm. Cât de

normală ajunsese să devină umilința asta. Îmi amintesc că eram furios – furios într-un fel foarte specific, de care, până atunci, mă crezusem imun datorită accentului meu impecabil în engleză, a ușurinței mele de a mă adapta cultural, a capacității mele de a trece drept „de-al locului". Furia era ceva ce li se întâmpla străinilor. Nu unor oameni ca mine, nu celor care depuseseră efortul.

(Odată, am mers să vizitez o cunoștință în Europa, care emigrase din lumea arabă împreună cu familia ei, fiind foarte mică. Învățase limba, cultura, după toate aparențele, se integrase complet. Într-o noapte, în timp ce-mi făcea un tur pe jos al orașului, un BMW a trecut în viteză pe lângă noi, geamurile deschise, muzică arabă la maximum. Ea a dat din cap. „La naiba cu arabii ăștia", a spus.)

Nu a existat niciodată o explicație clară pentru care ni s-a refuzat intrarea în acea zi la Abbotsford. Poate era din cauza numelui tatălui meu, care amintea de un terorist obscur. Poate pentru că cu câteva luni mai devreme un bărbat pe nume Ahmed Ressam încercase să treacă în Port Angeles cu aproape cincizeci de kilograme de explozibil, așa că grănicerii ar putea fi scuzați pentru prudența lor suplimentară față de un alt bărbat arab. Și oricum, nu era ca și cum ar fi fost țara noastră, nu aveam dreptul garantat să intrăm. Poate a fost doar ghinion.

Dacă îl deranjează, tatăl meu nu arată. Dintre toate trăsăturile lui de caracter, cred că principala era convingerea că argumentul mai rațional și mai bine motivat ar trebui să câștige întotdeauna. În tinerețe, și-ar fi dorit să studieze matematica; aborda argumentele așa cum un matematician parcurge demonstrațiile, pas cu pas: *Prin urmare…*

Pe drumul spre casă cu mașina, după vizita la secția de poliție, părea destul de mândru că ofițerii canadieni erau nedumeriți de ce ofițerii americani ceruseră ca el să fie reținut și investigat.

În anul următor, 2001, tatăl meu primește o ofertă de muncă în Wisconsin. E un loc de muncă bun. Plătește bine, iar hotelul unde urma să lucreze se află într-un oraș de câteva ori mai mare decât Harrison Hot Springs. Singura piedică logistică era viza de muncă, despre care viitorul angajator îi spune că nu va fi o problemă, așa cum fac întotdeauna. Apoi, ziua de 11 septembrie a venit.

Dintr-o dată, procesul de angajare se întrerupe. Luni întregi, toți așteaptă. În cele din urmă, managerul hotelului trebuie să caute pe altcineva pentru slujbă. În vocea tatălui meu se simte același fior vag de mândrie când îmi povestește ce s-a întâmplat, cât de plin de remușcări suna managerul. Se făcuse o nedreptate, dar cel puțin toată

lumea recunoștea că nu era justificată.

Din nou, sunt furios și din nou înțeleg că furia mea e inutilă. În Occidentul poveștilor cu care am crescut, totul depindea de forța eliberatoare a furiei îndreptățite. Și atunci îmi dau seama, poate pentru prima dată în viața mea, că atunci când Rambo distrugea acel mic oraș din Washington, sau când Hunter S. Thompson îi făcea pe polițiști să-l urmărească kilometri întregi pe autostrada din deșert doar de dragul jocului, nu era vorba niciodată doar de îndrăzneală, rebeliune sau dreptate. Ceea ce înțelegeau bărbații care trăiseră sau inventaseră aceste povești era că posibilitatea de a încălca regulile fără să ai de suferit depindea de cine era protejat de sistemul împotriva căruia te revoltai. Puterea narativă – și poate toată puterea în general – nu constă niciodată în a sfida regulile, a țipa la un polițist sau a stârni scandal, ci în a ști că, pentru o clasă privilegiată, există o limită sigură a posibilelor consecințe.

Și, imediat după această realizare, apare una opusă: încep să bănuiesc că principiile pe care se sprijină acest loc nu sunt la fel de solide pe cât credeam inițial. Că întregul sistem al egalității în fața legii și procedurilor, al tratamentului corect, poate fi la fel de ușor abandonat pentru a recompensa pe cei care aparțin sistemului, cum poate fi folosit pentru a pedepsi pe cei care nu aparțin. O limită sigură pentru unii, o interdicție absolută pentru alții.

✦

Privesc imagini cu oameni care își aduc copiii cu ei la un fel de petrecere. Numai că nu e o petrecere, ci o blocadă. Oamenii sunt acolo pentru a opri intrarea camioanelor cu ajutoare în Gaza. Dar atmosfera e una festivă. Cineva, dincolo de aceste ziduri, va muri de foame sau va fi operat fără echipamente medicale adecvate, pentru că ajutorul nu va trece, însă aici e sărbătoare. Acum zece ani, când priveam imagini cu coloniști așezați pe deal cu scaune pliabile, urmărind bombardarea Gazei așa cum ai urmări un film de vară devenit un succes răsunător, și atunci, la fel ca acum, se simțea un aer de sărbătoare. Îmi amintesc ce spunea actrița Helen Mirren despre timpul petrecut în Israel în 1967: „Am văzut arabi dați afară din casele lor aflate în Ierusalim. Dar era doar acea energie extraordinară, aproape magică, a unei țări care abia își înfigea rădăcinile în pământ. Era o perioadă uluitoare pentru a fi aici.”.

Apoi îl privesc pe fostul vicepreședinte Mike Pence cum înscrie mesaje de încurajare pe bombe. Zâmbește în timp ce face asta, în timp ce își pune numele și ceea ce mai există din conștiința lui în mecanismul unui masacru. Oamenii din jurul lui zâmbesc. Fac poze.

Din nou, în mijlocul grotescului, se simte un fel de purificare, o ușurare asemănătoare cu cea a descheierii nasturelui de la pantaloni după o masă copioasă, ca și cum și-ar fi satisfăcut fără remușcare poftele imposibil de săturat.

Ca întotdeauna, morții vor fi făcuți să plătească datoria morală născută din uciderea lor. La începutul acestei campanii, una dintre justificările adesea repetate era absurda născocire conform căreia palestinienii din Gaza erau supuși unei vinovății colective pentru că ar fi votat pentru Hamas. Este oarecum inutil să subliniem câteva lucruri evidente. Majoritatea locuitorilor din Gaza sunt prea tineri pentru a fi votat cu Hamas la cele mai recente alegeri. Pedepsirea colectivă a unei populații civile pentru opțiunile lor electorale ar fi supusă unui control mult mai riguros dacă acea populație nu ar fi fost un grup politic neputincios de oameni de culoare. Mai mult, aceeași grupare teroristă primise de mult sprijin din partea guvernului israelian, ca strategie, pentru a menține la putere o entitate care, cel puțin parțial, împărtășea disprețul guvernului pentru pace sau pentru o soluție cu două state. Iar ocupația și teroarea exercitate asupra palestinienilor preced cu mult crearea Hamas. Este, de-a dreptul, inutil să facem analogiile evidente.

Să ne imaginăm doar reacția dacă aproape orice altă țară de pe pământ ar fi ucis sute sau mii de civili într-o misiune de salvare a ostaticilor, sau dacă ar fi distrus toate spitalele unui oraș căutând un grup terorist, și apoi s-ar fi lăudat cu „succesele” obținute. Inutil pentru că astfel de lucruri presupun o conversație ancorată în fapte sau rațiune, ori chiar și în cea mai minusculă presupunere că oamenii uciși, ca cei din 7 octombrie, sunt ființe umane, iar pierderea lor o condamnare absolută a sistemelor, liderilor și lumii care au permis asta. În schimb, pe măsură ce amploarea și intensitatea anihilării cresc, devine necesară o presupunere opusă, care impune morților minciuna potrivită pentru a justifica uciderea lor. La câteva săptămâni după începerea conflictului, ideea că palestinienii merită să moară pentru că unii dintre ei au votat pentru Hamas devine insuficientă pentru a susține numărul de victime. Curând, palestinienii devin indistinctibili de naziști, apoi chiar mai răi decât naziștii. Pe măsură ce eradicarea lor continuă, ei trebuie să se transforme în cei mai răi oameni de pe pământ, abia atunci greutatea morții lor este considerată nesemnificativă.

Toți cei implicați – morții, ucigașii lor, cei care judecă valoarea vieților lor – știu exact ce se întâmplă.
În 2014, când un ziar israelian publică un articol de opinie în care

autorul descrie copiii palestinieni drept „armele viitorului”, intenția devine clară și fără echivoc: acești copii nu mai sunt văzuți ca ființe umane inocente, ci ca viitori agenți ai violenței, o amenințare potențială, justificând moral, chiar înainte de fapt, orice act de violență împotriva lor. Șapte luni înainte de atacurile Hamas din octombrie 2023, același ziar publică, și apoi șterge rapid, un articol intitulat „Când genocidul este permis”. Această situație arată că temelia discursului intelectual politicos – pe care liberalismul o vede, cu disperare și invariabil, ca pe un semn al propriei sale iluminări – se dovedește a fi doar o iluzie. Această temelie, care ar trebui să susțină respectul pentru viață, cedează, atunci când e mai necesară, locul vocabularului direct al violenței.
Și apoi, după atacuri, când ministrul israelian al Apărării, Yoav Gallant, spune că Israelul luptă împotriva „human animals”, bestiilor umane, aceasta nu este atât declarația unei credințe personale, cât un semn de permisiune.
Când cei care mor sunt considerați suficient de umani pentru a merita o discuție, atunci discuția trebuie să aibă loc.
Când, însă, sunt considerați inumani, discuția devine ofensatoare, un afront la adresa civilizației.

Ceea ce presupune, în ultimă instanță, puterea, este că toți cei care nu au fost afectați direct de aceste evenimente, care doar au suportat mica neplăcere de a auzi despre aceste morți de departe, vor merge mai departe, vor uita. Mâine vor muri mai mulți palestinieni, dar în locurile unde bombele sunt construite, și de unde sunt lansate, acest lucru nu va avea niciun efect asupra ipotecilor, facturilor sau locurilor de muncă. Mai mult, în multe dintre aceste locuri, ceea ce ar avea un efect economic real este dacă bombardamentele s-ar opri. În cercurile sociale și profesionale, toleranța pentru orice discuție referitoare la soarta unor oameni „exotici” și așa-zișI periculoși, va fi limitată. Într-o lume guvernată de interesul propriu – și poate că altă lume nu a existat niciodată – este pură nebunie să îți pui în pericol propriul viitor pentru oameni care nu pot oferi nimic în schimb. Mâine vor muri mai mulți palestinieni, dar adevărul tăcut este că acest lucru este considerat în regulă, pentru că asta fac acei oameni: mor, pentru că „așa e de când lumea și pământul”. Pentru o clipă, pur și simplu, încetezi să mai crezi că acest grup de oameni este uman.

Pentru milioane de occidentali, acest lucru va fi întotdeauna adevărat. Dar pentru alte milioane de oameni, nu va fi. În momente ca acestea, când minciunile sunt atât de evidente și trupurile atât de numeroase, milioane de oameni vor înțelege că nu există așa ceva

precum „acei oameni”. Instictiv, acest lucru va fi recunoscut de cei care au mai văzut așa ceva, care și-au văzut pământul sau munca furate, oamenii lor uciși, și cunosc lăcomia brutală a jafurilor. Cei care au învățat să nu uite echipele de exterminare din America Latină, satele vietnameze, cambodgiene și laotiene transformate în cenușă, exploatarea cauciucului congolian în trecut și a coltanului congolian în prezent, plaja frumoasă și curată la o oră nord de Tel Aviv, care se află deasupra unei gropi comune.

Chiar și cei mai protejați vor avea cel puțin un motiv să-și reconsidere părerea despre ce poate face un sistem capabil să justifice astfel de lucruri. Când un om își pune semnătura pe o bombă și zâmbește, nici măcar nu îi trece prin minte cine va fi ucis de ea. Și nici nu ar putea.

Și totuși, există o sinceritate tulburătoare în cultul căruia îi aparțin oameni ca Pence – și fosta guvernatoare a statului Carolina de Sud, Nikki Haley, care și-a semnat propriul mesaj, „Terminați-i!”, pe bombe similare. Liberalismul american impune o politețe retorică de care versiunea fascistă a Partidului Republican modern este complet lipsită. Este de-a dreptul înfiorător să privești cum o paradă de secretari de presă ai administrației Biden își exprimă, cu prefăcută îngrijorare, compasiunea pentru palestinieni, în timp ce aceeași administrație pune bani în mâinile măcelarului lor. Aceasta demonstrează cât de superficială rămâne relația Partidului Democrat cu progresismul: să afișezi pe gazon sau în fața casei susținerea pentru un grup minoritar sau altul, ori să pui un steag curcubeu o lună pe an la vreun geam al Casei Albe. Și, cel mai important, să le reamintești tuturor la fiecare pas cât de catastrofală ar fi alternativa.

În fața unor asemenea gesturi goale, chiar și, cel mai desprins de realitate, republican va putea spune întotdeauna: „Uite, pe oamenii ăștia nu-i interesează suferința ta, ci doar aparențele. Eu nu mă încurc cu gesturi; eu voi face ca cei care trebuie să sufere să sufere.” Este o tehnică uimitor de eficientă, dar n-ar mai fi așa, dacă liderii Partidului Democrat ar înțelege că sloganurile fără acțiuni concrete nu înseamnă nimic.

Când contează cu adevărat, toată lumea recunoaște acest teatru lipsit de sens. În mijlocul uneia dintre cele mai mari campanii de ucidere a musulmanilor din istoria recentă, în mijlocul unui val de atacuri motivate de ură – care culminează cu uciderea unui băiat de șase ani, în propria lui casă din Chicago, de către un bărbat turbat de ură față de oricine pare, fie și vag, din Orientul Mijlociu – administrația Biden anunță, fără ezitare, crearea unei echipe speciale împotriva islamofobiei. (Fără să cauți, îți amintești măcar un singur

lucru pe care să-l fi făcut acest grup? Ce crezi, mai există oare ?) Când tot mai mulți oameni din interiorul administrației încep să-și exprime public nemulțumirea față de sprijinul, șefului lor, pentru uciderea în masă, soluția Casei Albe este să organizeze o petrecere menită să ridice moralul.

Este încă o dovadă că, în astfel de momente, diferența remarcabilă dintre conservatorul occidental contemporan și omologul său liberal este aceasta: primul își va pune cu entuziasm semnătura pe o bombă, în timp ce al doilea o va semna doar în treacăt, cu inițialele, rușinat.

Așa cum se întâmplă de fiecare dată în ultimii douăzeci de ani, reapare același cor previzibil de voci, care le reamintește musulmanilor americani, arabilor, minorităților de tot felul – și, în fond, tuturor celor care ar vota în mod normal cu democrații – să nu ezite în sprijinul lor. *Nu lăsa ca susținerea acordată de administrația Biden uciderii în masă să te abată de la realitatea că o administrație Trump ar fi incomparabil mai rea.* Faptul că această tactică revine la fiecare rundă electorală este dovada clară a eficienței ei. Nu e chiar corect să afirmi că Partidul Republican este mai distructiv pe aproape orice chestiune de politică internă sau externă, pentru că asta ar implica că partidul ar avea vreun interes real față de politică așa cum funcționează ea într-o societate civilizată.

După ce au criticat activiștii care, cu ani în urmă, avertizau asupra aplecării Partidului Republican spre fascism deschis, democrații au ajuns acum să îmbrățișeze pe deplin această acuzație. A devenit dificil să găsești o singură campanie democratică care să nu se sprijine puternic pe avertismentul că aripa Trump a GOP – care acum este singura aripă viabilă a partidului – reprezintă o amenințare existențială la adresa democrației, a Statelor Unite însăși. Atacă-l, deci. Propune ceva care să răspundă urgenței momentului. Nu se poate să fie adevărat că, pe de o parte, Curtea Supremă este un organism politic scăpat de sub control, decis să facă țara de nerecunoscut, iar pe de altă parte să nu existe nicio cale de a interveni cu adevărat. Nu se poate ca schimbările climatice să fie cea mai importantă problemă cu care se confruntă lumea, punând întreaga noastră specie în pericol, și totuși să se acorde licențe pentru foraj. Nu se poate ca palestinienii nevinovați să fi trecut prin suferințe de nesuportat și ca nouă să ne pese atât de mult de soarta lor, și totuși nimic să nu poată opri înarmarea națiunii responsabile. Nu se poate să existe atât urgență de fațadă, cât și neputință politică.

Bineînțeles că republicanii ar fi mai răi. Ceea ce pare incapabil să

accepte democratul obișnuit este că, pentru o conștiință chiar și vag funcțională, există un punct dincolo de care răul relativ nu mai poate compensa răul absolut. Pentru mulți oameni, genocidul este acel punct. Deodată, un argument altfel foarte convingător capătă un alt înțeles: „Votează pentru liberal, chiar dacă te afectează, pentru că conservatorul te va afecta și mai mult" începe să sune mai degrabă ca „Votează pentru liberal, chiar dacă te afectează și pe tine, pentru că conservatorul ar putea să mă afecteze și pe mine."

În realitate, nu se poate preconiza ca vreun politician sau partid occidental, nicio guvernare din lume, să se schimbe atunci când este răsplătit constant în acest fel. Argumentul în favoarea votului pentru răul mai mic este adesea invocat cu bună-credință, de oameni care au mai multe de pierdut dacă răul mai mare ar câștiga. Dar el stabilește totodată cel mai jos standard posibil încă acceptat: *Vrei votul meu? Fii doar puțin mai puțin monstruos decât monștrii.*

Dar a spune asta – că partidele liberale obișnuite nu își vor dezvolta niciodată o busolă morală decât dacă vor fi pedepsite pentru că nu au una – stârnește un nivel de ostilitate extremă în aproape orice alt context. Valuri de progresiști își vor lua o pauză de la lipirea autocolantelor „Religia mea este Iubirea" pe barele de protecție ale mașinilor lor pentru a-ți transmite că susținerea acestei poziții te face inamic, că speră să fii fericit atunci când Trump va ajunge la putere și îți va face viața și mai mizerabilă, că ar trebui pur și simplu să te întorci de unde ai venit. (E o îndemn fascinant: „*Întoarce-te de unde ai venit*." Nu poți să nu te întrebi cât de diferită ar fi fost lumea dacă strămoșii acelorași oameni care folosesc acum această expresie ar fi urmat același sfat atunci. De cele mai multe ori, acest atac este folosit împotriva oricui încearcă să profite de libertățile cu care Vestul se laudă atât de mult: libertatea de a vorbi și de a critica, de a trage la răspundere puterea. În acest sens, împărtășește o legătură profundă cu modul de abordare a libertății de exprimare întâlnit în majoritatea dictaturilor și regimurilor autoritare – locurile din care au fugit atât de mulți imigranți: ești liber să vorbești, atât timp cât ceea ce spui e acceptabil. Ori de câte ori mi se spune să mă întorc de unde am venit, nu pot să nu mă gândesc: De ce nu te întorci tu de unde am venit eu? Ți-ar plăcea acolo.)

Privesc un discurs în South Carolina, unde Joe Biden este întrerupt de protestatari, unul dintre ei strigând: „Douăzeci de mii de palestinieni uciși, sângele lor e pe mâinile tale." Unii dintre susținătorii lui Biden încearcă să acopere aceste strigăte cu scandări: „Încă patru ani, încă patru ani."

Mai devreme în aceeași zi, protestatari au blocat podurile care duc

în Manhattan. Ca în cazul tuturor acestor acte de nesupunere, apare obișnuita „cavalerie” a experților care ne explică că aceste proteste doar deranjează oamenii și că a deranja oamenii nu este o metodă eficientă de a le schimba opiniile. Această logică nu este aplicată niciodată trecutului, de exemplu protestatarilor care blocau poduri pentru a cere sfârșitul discriminării rasiale. Pentru că, aplicat unui asemenea moment deja considerat ca fiind pentru dreptate, atunci, un astfel de argument s-ar dovedi imediat lipsit de curaj, laș. Dar, în prezent, e în regulă. În prezent, un șofer întârziat la serviciu sau portretul unui colonizator, vandalizat, stârnește mai multă reacție politică decât ar putea orice număr de copii străini uciși.

Înainte de împlinirea unui an de la crimele din 7 octombrie și de la genocidul din Gaza, conservatorii sunt înfrânți în Regatul Unit, fiind înlocuiți de Partidul Laburist printr-o victorie zdrobitoare. În Franța, ceea ce părea o victorie sigură a extremei drepte se transformă, în schimb, într-o victorie a unei coaliții de centru-stânga. În Statele Unite, un președinte democrat, al cărui sprijin pentru distrugerea Gaza de către Israel i-a costat masiv voturile progresiste și ale tineretului, dar care și-a pierdut în cele din urmă orice speranță când propriile cercuri politice și donatorii l-au abandonat, anunță că nu va mai candida pentru un nou mandat. În atât de multe dintre cele mai puternice națiuni de pe planetă, fasciștii fie dețin încă o putere enormă, fie amenință să o ia. Dar, chiar dacă partidele liberale principale sunt semnificativ mai echilibrate și mai puțin crude decât adversarii lor de dreapta în aproape toate problemele de politică, suferința palestinienilor, sau, mai exact, indiferența totală față de ea, este domeniul în care cele două tabere par să fie cele mai în acord.

Ce garantează că nu va fi așa pentru totdeauna? Ori sute de milioane de oameni au fost dintotdeauna predispuși la atracția fascismului, caz în care întreaga întreprindere democratică este sortită eșecului, ori ceva din liberalismul corporatist ne-a adus aici. Oricât de bun ar fi discursul său, orice politică care cedează la ideea de a deranja măcar puțin pe cei bogați sau de a se opune intențiilor genocidare ale unui aliat, va fi mereu depășită de o politică care îmbrățișează în mod activ răutatea. “Da, am putea face” este condiționat. Pe când, „Da, o vom face" nu este.

De-a lungul istoriei, dilema morală s-a redus adesea la o singură întrebare esențială: Când a contat cu adevărat, cine a fost de partea justiției și cine a fost de partea puterii? Aceste momente sunt cu atât mai periculoase și revelatoare tocmai pentru că, într-un fel sau altul, nimeni nu poate evita să răspundă.

Capitolul 4
LIMBAJ

Când trecutul va fi, cu adevărat, trecut, se va vedea limpede că morții nu au avut nicio parte în propria lor ucidere. Familiile îngrămădite pe coridoarele spitalului nu și-au legat singure mâinile la spate, nu s-au aliniat de bunăvoie la zid, nu s-au împușcat în cap și apoi nu au sărit, din proprie voință, în gropi comune. Prizonierii din lagărele de tortură nu și-au înfipt singuri tije electrice în trupuri. Copiii nu și-au smuls singuri membrele și nu le-au împrăștiat pe terenul improvizat de fotbal. Bebelușii nu au ales să moară de foame.

Când trecutul va fi trecut. Dar, deocamdată, cine poate spune că n-a fost așa? Cine poate fi cu adevărat sigur, în afară de călăi și de morți?

Baza de operațiuni avansată Masum Ghar, 2007:

În pânza cortului de duș se cască o rană zdrențuită, pe unde a trecut șrapnelul. Gloanțele, prin comparație, lasă intrări curate. Șrapnelul sfâșie. Lângă intrarea în bază, cineva pune din nou zerourile pe panoul pe care scrie, cu mândrie: _ *zile fără atacuri cu rachete*. Nu a mai trecut de 1 zi de mai bine de o lună, îmi spune un soldat.

În toamna lui 2007, la douăzeci și cinci de ani, după luni întregi în care l-am tot bătut la cap pe editorul de externe, sunt trimis pe rotația din Afganistan, prima mea misiune de-a povesti despre un război. E ceva temporar, o înlocuire pentru corespondentul nostru obișnuit. Intervenția NATO era deja în plină desfășurare, dar multe instituții media occidentale încă simt nevoia să aibă cel puțin o prezență semi-permanentă în țară. Sunt în culmea fericirii. E imposibil să faci jurnalism, sau, cel puțin, jurnalism serios, fără să fii obligat să te împaci, într-un fel sau altul, cu realitatea că vei fi, de nenumărate ori, un turist în suferința altora. Vei coborî pentru scurt timp în viețile unor oameni care îndură cele mai cumplite lucruri pe care și le pot face oamenii între ei, și, indiferent cât de empatic, sincer sau chiar vinovat te-ai simți pentru privilegiul tău, la final vei face uz de acest privilegiu: vei pleca. Unii reporteri învață să se împace cu asta, să o justifice (*Cum altfel ar afla publicul ce se întâmplă aici? Cum ar putea apărea vreo schimbare?*). În prima mea misiune, aleg să ignor complet lucrul acesta. Sunt tânăr: pentru mine, asta va fi o aventură. O mare aventură.

Ajung pe aerodromul NATO din Kandahar. E un mic oraș de corturi și containere maritime refolosite, care se laudă chiar și cu un Burger King. La un moment dat, în timpul șederii mele acolo, sunt aduse cu avionul majoretele de la Dallas Cowboys și susțin un spectacol straniu, tulburător de asemănător cu scena din *Apocalypse Now*. După câteva zile, mă alătur unui convoi de soldați canadieni care se îndreaptă spre bazele de operare. În dimineața plecării, mă urc în spatele unui vehicul blindat, unul dintre cele patru care alcătuiesc convoiul. Acestea sunt de obicei construite cu un șasiu curbat în sus, tocmai pentru a disipa impactul unei mine terestre sau al unui dispozitiv exploziv improvizat. La sosirea pe aerodrom, aproape toată lumea este instruită pe larg, într-un torent de acronime, despre diferitele tipuri de IED-uri – VBIED-uri (montate pe vehicule), PBIED-uri (pe persoane? asupra persoanelor? nu mai țin minte), DBIED-uri (pe măgari). Din când în când, reporterii se contrazic în legătură cu care dintre cele patru vehicule din formație e, aproximativ, cel mai sigur. Vrei să fii în față, îmi spune unul dintre ei, pentru că de multe ori explozibilul nu se declanșează decât după ce primul vehicul a trecut și, oricum, nu

vrei să rămâi blocat în spatele unuia care nu mai poate înainta. Nu am nicio idee dacă e adevărat, dar el pare convins. Cei mai slabi și, în același timp, cei mai „de succes” reporteri de război pe care îi întâlnesc sunt toți extrem de siguri pe ei.

Convoiul ajunge la baza de operațiuni avansate, Masum Ghar, după-amiază. Aceste baze, relativ mici și, în mare parte, răspândite în zone izolate, sunt de obicei mult mai slab protejate decât bazele principale. Masum Ghar, un avanpost cocoțat pe marginea unei stânci, la aproximativ o oră vest de orașul Kandahar, fusese atacat cu grenade propulsate de rachetă aproape în fiecare noapte, timp de o lună întreagă, până când ajungem noi acolo. Nu sunt atacuri sofisticate: de cele mai multe ori, e doar un om care se apropie în toiul nopții, înarmat cu ceva lăsat în urmă de sovietici cu treizeci de ani înainte. E haotic, un foc tras în beznă, la propriu.

Unul dintre soldați arată spre mitraliera de pe turelă. Îl prindem de fiecare dată pe cel care o face, spune el, iar în noaptea următoare apare mereu altul.

În treizeci de zile, spune el, doar o singură persoană din interiorul bazei a fost ucisă: un interpret afgan, care făcea duș în momentul în care șrapnelul a străpuns cabina.

Adesea auzeam povești aruncate pe fugă despre afgani uciși, strecurate în discuții ca să arate gravitatea situației fără să tulbure fluxul poveștii. Îmi amintește, într-un fel, de acel tip de scenă care apare peste tot în filmele americane de război după 11 septembrie. Într-o astfel de scenă, protagonistul, un lunetist sau un paznic de punct de control moralmente impecabil, prins într-o situație dificilă, trebuie să decidă dacă să împuște un copil brunet mic sau o femeie în niqab (*cine poate spune dacă e cu adevărat o femeie, dedesubtul acelei haine?*) care ar putea purta vreun fel de bombă sinucigașă. Cu siguranță, orice analiză atentă a situației ar concluziona că centrul poveștii nu e lunetistul, ci persoana aflată la capătul lunetei, a cărei viață atârnă de un fir de păr. Dar morții, anonimi, își au rolul lor. Pe când, rolul occidentalilor este să se confrunte cu mizele; rolul tuturor celorlalți este să le stabilească.

La bază, intervievez doi soldați afgani. Copii, nu pot să nu mă gândesc la asta, poate optsprezece, nouăsprezece ani. Așa se întâmplă în multe dintre bazele pe care le vizitez: sunt repartizați la gardul exterior. În bazele mai mari, precum aerodromul NATO din Kandahar, există adesea un gard interior și unul exterior. Gardul interior protejează baza propriu-zisă, iar după un spațiu intermediar plin de obstacole și baraje, gardul exterior funcționează ca interfață între bază

și lumea exterioară.

Ca urmare, aproape întotdeauna gardul exterior suportă greul violenței, al bombelor auto și al ambuscadelor. Și aproape întotdeauna sunt afganii cei însărcinați să-l apere.

Unul dintre soldați îmi arată arma sa: un AK, cu aspect antic, aproape o caricatură de pușcă.

„Ei au veste antiglonț, au echipament bun", spune el, „de ce n-avem și noi? Noi apărăm acest loc."

Încuviințez și mă gândesc la ce a scris odată Neil Sheehan în *A Bright Shining Lie*, despre diferența dintre abordarea britanică și cea americană față de imperiu, că primii se simțeau obligați să civilizeze pe cei pe care îi considerau sălbatici, un fel de chemare personală, un motiv de mândrie. Ceilalți, pe de altă parte, nu simțeau această nevoie. E ciudat să fii aici, în acest loc, în acest moment, și să privești cum se manifestă simultan ambele fețe ale imperiului.

Mai târziu, în acea noapte, în timp ce merg de la sala de mese către dormitoare, se aude un fluierat. Cad la pământ, așa cum învățasem la antrenament, îmi acopăr urechile și eliberez aerul din plămâni. Știu că ar trebui să mă întind cu picioarele cât mai aproape de punctul de impact, dar nu văd nimic.

Racheta cade pe munte, inofensivă. Suntem, printr-o coincidență norocoasă, suficient de departe. Apoi cerul nopții se înroșește de la dârele lăsate de gloanțe. Cineva trage un foc de avertizare și pentru o clipă pare amiază. Apoi, tăcere. După câteva secunde, unul din soldații de lângă mine spune ceva, o glumă pe care nu o prind, și toți râd, așa își descarcă tot ce le-a mai rămas din adrenalină. Afară, în nisip, zace un corp. Probabil mâine va fi altul.

A doua zi dimineață, plec. Evit orice consecință, așa cum, ani mai târziu, întreaga misiune va pleca la rândul ei, evitând la fel consecințele.

✦

Devine imposibil să numeri cu exactitate morții. Infrastructura care, odată, ar fi putut face acest lucru – ministerul sănătății, câteva spitale funcționale, țesătura instituțională a societății – e în ruine.

Limbajul nu e niciodată suficient. Nu există destul pentru a oglindi cu adevărat viața. În acest sens, efectul liniștitor sau apăsător al poveștilor pe care le spunem nu stă în alegerea cuvintelor potrivite, ci

în apropierea noastră de ceea ce ar putea fi cuvintele potrivite. Nu e doar o idee abstractă, ci o manifestare concretă a puterii, privilegiul de a descrie un lucru în mod vag, incomplet, chiar mincinos, este inseparabil de privilegiul de a privi în altă parte.

Cu ani în urmă, când am scris romanul "*Războiul American"*, am descoperit că vietnamezii foloseau această expresie ca un fel de poreclă pentru ceea ce americanii numesc „Războiul din Vietnam", un mod subtil de a spune: „Acesta este războiul vostru, nu al nostru". În schimb, ceea ce astăzi în Statele Unite se numește Războiul Civil a fost odinioară învăluit în zeci de eufemisme, formulări mai *delicate* (dintre care unul din cele mai memorabile este *Late Unpleasantness* - Neplăcerea Întârziată).

În martie 2013, în timp ce încă lucram ca reporter cu normă întreagă, m-am alăturat unei echipe de angajați Google într-o călătorie la Iqaluit, capitala Nunavutului. Ei mergeau acolo pentru a cartografia acest teritoriu îndepărtat din nord în Street View, celebra funcție Google care le permite utilizatorilor să se plimbe virtual prin cea mai mare parte a lumii asfaltate.

Zborul din sudul Ontario până la Iqaluit durează trei ore. Orașul găzduiește aproximativ 7.400 de locuitori și are un hotel, un magazin alimentar în care câteva role de hârtie igienică costau vreo 40 de dolari, un local de shawarma condus de doi sirieni, unul care susținea regimul Assad, celălalt care nu. E un loc mic, izolat și în mare parte ignorat de centrele de putere politică ale Canadei; are una din cele mai mari rate de sinucidere din lume. Pentru echipa de la Google, călătoria era mai mult un fel de campanie de imagine, similar cu, dacă nu chiar mai puțin important decât, cartografierea traseelor din Marele Canion pentru Street View – „Uitați ce putem face". Ar fi fost prea scump să transporte mașina Street View până departe în nord, așa că echipa a folosit un rucsac cu un atașament cilindric lung, care se ridica cam la 1,5 metri deasupra solului, cu o cameră montată în vârf. Astfel, vor cartografia locul mergând pe jos.

În a doua zi petrecută în oraș, inginerii și oamenii de la relații publice ai companiei au organizat o întâlnire cu bătrânii indigeni din Iqaluit, mai ales ca semn de respect, dar și pentru că aveau întrebări foarte concrete despre loc, nu mai fuseseră niciodată acolo și nu știau de unde să înceapă.

„Care sunt drumurile principale cele mai importante ?" a întrebat unul dintre ei.

„Iarna sau vara?" a răspuns un bătrân.

Nu le trecuse prin minte cartografilor de la Google că ceea ce ar putea fi echivalentul unei autostrăzi în decembrie s-ar putea transforma în apă în iulie. Nu aveau nicio șansă să înțeleagă o asemenea realitate. Până atunci, vocabularul lor fusese suficient pentru a descrie tot ce considerau că merită descris.

Există, de fapt, două limbaje complet diferite pentru a descrie violența: unul pentru victimele imperiilor pe care le vedem, pe care le cunoaștem, și altul pentru victimele imperiilor care rămân neobservate.

Victimele vizibile ale imperiilor, cei care aparțin, pentru care plângem, sunt ucise, supuse ororilor, iar călăii lor sunt măcelari, teroriști, sălbatici. Acea furie pe care ar trebui să o simțim cu toții de fiecare dată când un om nevinovat este ucis, acel sentiment copleșitor – că am eșuat, colectiv, că ceva putrezește în modul în care am ales să trăim – este aici, prezent, așa cum trebuie să fie, așa cum ar trebui să fie întotdeauna.

Victimele invizibile ale imperiilor nu sunt ucise. Călăii lor nu sunt măcelari, călăii lor nu sunt nimic, nu au identitate. Ele nu mor, ele încetează pur și simplu să existe, se sting asemeni unei cețuri, fără martori, fără urmă.

Urmărind felul în care majoritatea presei occidentale descrie suferința palestiniană, îți dai seama că limbajul este folosit exact pe dos față de menirea lui – pur și simplu asişti la modul în care sensul său se destramă sub ochii tăi.

Atunci când The Guardian ajunge să publice un titlu precum: „Jurnalist Palestinian Lovit în Cap de un Glonț în Timpul unui Raid asupra Locuinței unui Suspect de Terorism”, nu este un simplu caz de folosire a unui limbaj pasiv, doar pentru a spune mai nimic și, astfel, a risca cât mai puțină critică. Oricine înțelege măcar puțin valoarea limbajului, se va înfuria sau va râde de aceste titluri torturate, fără coloană vertebrală, dar ele servesc un scop foarte real. Este o legătură directă între clădirile care se prăbușesc inexplicabil și viețile care se sfârșesc la fel de misterios și liberalul bine intenționat care, obișnuit cu un astfel de cadru de prezentare, poate să ridice din umeri și să spună: „Da, e atât de trist, dar, știi tu, lucrurile sunt mai complicate de atât.”

Unele lucruri chiar sunt complicate. Pe când altele, au fost

complicate de alții.

Există o artă în lucrurile de acest fel. Dintre toate efectele secundare a anilor de război împotriva terorismului, cel mai adesea subestimat este distorsiunea limbajului pentru a masca violența. Fenomenul acesta nu este, nici pe departe, unic acelui moment din istoria americană, căci oricine a trăit invazia NATO în Afganistan și decimarea Irakului va recunoaște imediat trăsăturile caracteristice acestui vocabular distorsionat.

În acei ani, nimeni nu a fost torturat, ci doar supus unor "interogatorii intensificate". Când un soldat, de la mii de kilometri depărtare, confundă o nuntă cu o celulă teroristă și trimite o dronă înarmată cu rachete să incinereze totul, nimeni nu este ucis; există doar daune colaterale (un termen inventat inițial pentru a descrie omorurile din Vietnam). Niciun prizonier, care ar necesita o sentință, doar deținuți, care pot fi ținuți la nesfârșit, fără ca nimeni să le aducă vreo acuzație. Iar când acești deținuți, după ani de captivitate, în celule nu mult mai mari decât dulapurile de mături, recurg la greve ale foamei, atunci brusc se consideră că au pornit un „război inegal" împotriva temnicerii lor.

E destul de ușor să ne concentrăm doar asupra cuvintelor, asupra frazelor – absurditatea lor evidentă și rău intenționată. Însă, singure, cuvintele nu pot masca întreaga realitate. Iar acum, în cel mai recent val de omoruri în masă, devine clar că mașinăria de represiune a statului beneficiază la fel de mult de puterea dezumanizatoare a ceea ce se presupune, cât și de ceea ce se spune efectiv. Strategia, de pe vremea lui Bush și Obama, de a eticheta aproape orice bărbat ucis de armata americană drept terorist, până la proba contrarie, este una dintre cele mai nocive politici apărute în anii de după 11 septembrie, și pe bună dreptate. Ea profanează morții de două ori: mai întâi îi ucide, apoi le impune o etichetă pe care nu mai au șansa să o respingă. Drept urmare, îi face intangibili în societatea civilizată. Și anume, dacă o dronă distruge o ființă necunoscută pe cealaltă parte a globului, care dintre noi ar vrea să facă scandal? Ce-ar fi dacă s-ar dovedi că era într-adevăr un terorist? Și ce-ar fi dacă acuzația inițială se confirmă, iar noi, printr-o absurdă implicație, suntem etichetați drept simpatizanți ai teroriștilor, ostracizați și criticați?

În general, oamenii sunt cel mai aprig motivați de cel mai rău lucru care li se poate întâmpla lor. Pentru unii, acesta ar putea fi sfârșitul descendenței lor. Printr-un atac cu rachetă, întreaga lor viață transformată în ruine și totul justificat preventiv în numele luptei împotriva teroriștilor, care, prin absurd, devin teroriști tocmai pentru că au fost uciși. Pentru alții, cel mai rău lucru posibil ar fi să fie

criticați.

✦

Într-o zi a anului 2008, în timp ce făceam un reportaj din sala de judecată militară de la Guantánamo, eu și câțiva alți jurnaliști am primit copii ale unei cereri înregistrate de avocații unui suspect de terorism. Până atunci, ne-am obișnuit deja cu aspectul lor de tablă de șah, plin de pătrate negre și blocuri care ascund informații considerate prea periculoase pentru noi sau pentru public. Oficial, exista un ghid detaliat menit să explice exact de ce armata a ales să rețină anumite informații, aproape întotdeauna legate de securitatea națională. Dar, în realitate, aceste explicații erau adesea pur și simplu lipsite de sens. Există o psihologie subtilă, complexă și fascinantă în spatele a ceea ce este cenzurat: în primele ediții ale *Guantánamo Diary*, un volum întreg alcătuit din jurnalele lui Mohamedou Ould Slahi, din timpul anilor săi de captivitate, există o scenă în care el povestește că a fost interogat de mai mulți soldați. Înainte ca volumul să poată fi publicat, cenzorii au blocat doar pronumele femeii soldat implicate (în edițiile ulterioare, pasajele au fost decenzurate). În cererea pe care am primit-o în acea zi la Guantánamo, ceea ce fusese cenzurat era o copie a unui articol din New York Times, pe care avocatul apărării îl atașase pentru ca judecătorul să nu fie nevoit să-l caute singur. Cineva decisese că o poveste publicată în cea mai cunoscută publicație de pe planetă era prea periculoasă pentru ca noi s-o citim.

Când tăcerea poate fi folosită atât de liber, orice instituție ajunge să fie nesătulă. Nu e doar despre faptul că lipsa informațiilor le permite complicilor la fapte îngrozitoare să întoarcă privirea neafectați. Ci tăcerea însăși devine o pânză goală, pe care poate fi pictată orice fantezie. Când ultimul jurnalist palestinian va fi ucis, poate că se va zice că n-au existat niciodată jurnaliști palestinieni. Poate toți vor fi fost considerați teroriști, susținători ai teroriștilor sau orice având legătură cu terorismul suficient de mult încât să-i sperie pe cei care, încă păstrând ceva din umanitatea lor, ar fi putut altfel să privească o asemenea crimă evidentă și să spună: „Asta e greșit.” Fără fapta de povestit și fără limbajul pentru a o exprima, ajungem să nu mai credem în nimic, ori să credem lucruri contradictorii sau absolut orice.

Decenii la rând, palestinienilor li s-a impus o versiune falsă a realității: una în care și-ar fi părăsit pământul de bunăvoie, în care n-ar fi fost niciodată expulzați și nici nu ar fi fost forțați să plece prin teroare. Una în care, după cum spunea Golda Meir și au repetat de atunci atâția politicieni israelieni, nu ar fi existat așa-numiții palestinieni. Una în care identitatea palestiniană, dacă ar fi existat vreodată, era fără valoare și, cu siguranță, nu conferea niciun drept.

Una în care acești „non-oameni” erau totuși tratați bine de guvernul și instituțiile care acum îi conduc: primeau locuri de muncă de muncitori simpli, li se permitea, uneori, să folosească drumurile sau autobuzele și erau protejați de ziduri construite aparent pentru „siguranța tuturor”. O versiune în care fiecare eșec al negocierilor de pace este pus pe seama acestor oameni “intransigenți și nerezonabili”, nu pe seama unui stat ale cărui lideri spun deschis, până în ziua de azi, că nu vor permite niciodată existența unui stat palestinian. Una în care fiecare rundă de violență este consecința exclusivă a celui mai recent act de violență palestinian. Una în care zeci de mii de copii uciși, n-au decât să se învinovățească pe ei înșiși pentru sprijinul oferit lui Hamas, o organizație care a câștigat ultimele alegeri înainte ca acești copii să fi văzut lumina zilei.

Există un fel de protecție în această versiune a realității, o protecție față de propria conștiință. Pentru că, în această poveste, greutatea vinovăției e mutată asupra celor lipsiți de drepturi, a dispăruților, a morților, și, astfel, oricine poate continua ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, confortabil în ideea că istoria, narațiunea și chiar limbajul cer ca uciderea să continue. Sau, mai bine zis, nu au nimic de spus despre asta.

Dacă vizitezi astăzi Iqaluit pe Street View, vei găsi un drum lung, fără nume, care se întinde spre golf. În poze, solul este acoperit de gheață. Pe ecran, însă, vei păși pe apă.

Capitolul 5
REZISTENȚĂ

Pentru a păstra valorile lumii civilizate, este necesar să dai foc unei biblioteci. Să arunci în aer o moschee. Să arzi până la cenușă livezi de măslini. Să te îmbraci în lenjeria femeilor care au fugit și apoi să-ți faci poze. Să faci una cu pământul universități. Să jefuiești bijuterii, artă, bănci, mâncare. Să arestezi copii pentru că culeg legume. Să împușți copii pentru că aruncă cu pietre. Să-i scoți în văzul lumii, în lenjeria lor intimă, pe cei capturați. Să-i spargi dinții unui om și să-i îndeși o perie de toaletă în gură. Să dai drumul câinilor de luptă asupra unui bărbat cu sindrom Down și apoi să-l lași să moară. Altfel, lumea necivilizată ar putea câștiga.

Guantánamo Bay, 2008:

Ar fi trebuit să aibă loc un curs de artă, dar profesoara nu a mai apărut. Fie nu i s-a aprobat autorizația de securitate, fie s-a îmbolnăvit. Sau poate s-a răzgândit în privința călătoriei într-un lagăr de detenție improvizat, din sud-estul Cubei, unde ar fi urmat să predea noțiuni de bază ale compoziției, unui grup de bărbați pe care guvernul Statelor Unite îi declarase drept cei mai periculoși oameni de pe pământ.

Oricum ar fi fost, i-a revenit unuia dintre gardieni (care, dacă trandafirul desenat în cărbune de pe șevalet îi aparținea, avea clar talent) sarcina de a ține cursul. El urma să-i învețe pe acești bărbați – poate nu pe cei care mai devreme își făcuseră cocoloașe din propriile excremente și le aruncaseră spre el prin fanta celulelor de izolare, în semn de protest față de detenția lor, ci pe alții, pe cei care fuseseră cuminți – câte ceva despre artă.

Ghidul nostru – de fapt, întregul nostru tur al lagărului de detenție – se concentrează asupra acestor privilegii acordate „deținuților”, asupra nenumăratelor acte de altruism din partea celor care îi țin captivi. În Camp 4, închisoarea de securitate medie rezervată celor mai „docili” prizonieri, există o mică bibliotecă. Acolo există chiar și pixuri mici, din cauciuc, care se îndoaie ca să nu poată fi folosite pentru a înjunghia; săgeți pictate pe jos, orientate spre Mecca; sârme pentru întins rufele; un teren de fotbal din pământ. Mai mult de atât, privilegiul esențial al Camp 4 este comunitatea, prizonierilor li se permite să trăiască unii lângă alții. În Camp 5 și 6 – unități de maximă securitate, modelate după instituții similare din Statele Unite și

construite, conform unei plăci comemorative de la intrare, de către Haliburton – prizonierii „necooperanți” trăiesc în celule de izolare timp de 23 de ore și jumătate, pe zi (iar, uneori, chiar și mai mult). În interiorul celulelor, lângă un pat metalic mic și o toaletă, se află un cârlig pe perete. Este conceput ca să cedeze dacă este încărcat prea mult, astfel încât deținuții să nu se poată spânzura. Într-unul dintre aceste lagăre urma să fie ținut cursul de artă.

Am călătorit la Guantánamo Bay, în interes de serviciu, de opt ori în 2008, în principal pentru a relata despre audierile preliminare ale lui Omar Khadr. Este un canadian capturat după un schimb de focuri în Afganistan și acuzat că a ucis un medic al forțelor speciale. Avea cincisprezece ani când a fost capturat și trimis la Gitmo. Următorul deceniu din viață și-l va petrece acolo, așteptând să fie judecat.

Pentru a relata din Gitmo, jurnaliștii trebuie mai întâi să treacă printr-o verificare de securitate. Apoi, de obicei, călătoresc la Clinton, Maryland, de unde zboară de la baza aeriană Joint Base Andrews. La prima mea deplasare, ajung ridicol de devreme, atât de emoționat încât tremur. Dar nu întâmpin nicio problemă. La poartă sunt lăsat să trec rapid și mi se spune să merg într-o parcare din apropiere. Acolo găsesc un autobuz mic care așteaptă, iar, înăuntru, un grup de reporteri îmbrăcați mult mai formal decât mi se spusese că este obișnuit pentru Gitmo. Șoferul mă întreabă dacă ar trebui să fiu în zborul de azi. Spun că da. Fără niciun motiv aparent, mă mustră că am întârziat.

Mă urc în autobuz și el pornește. Câteva minute mai târziu, ajungem pe platforma de aterizare, chiar lângă scările Air Force One, și realizez că m-am urcat în autobuzul greșit. Felul în care se schimbă fețele tuturor atunci când aud fraza: „Bună, mă numesc Omar și nu ar trebui să zbor cu președintele astăzi” este un adevărat spectacol.

Zborul pe care îl prind, în cele din urmă, spre Gitmo, durează mai mult decât ar fi durat în condiții normale. Avionul este unul dintre acele transporturi lente Hercules, iar în loc să treacă prin spațiul aerian cubanez, ocolește și intră pe traseu din sud. Ajungem pe o parcelă de pământ care nu este nici pe deplin cubaneză, nici pe deplin americană – un loc de nicăieri, pe care se poate clădi scheletul șubred al unui sistem juridic care există doar formal, dar se află în afara legii.

Sala de judecată militară din Guantánamo Bay este un spațiu strict controlat. Jurnaliștii stau în spatele geamului, într-o cameră separată, cu un flux audio întârziat, care poate fi oprit dacă cineva spune ceva ce judecătorii consideră clasificat. Nenumărate convenții și norme care s-ar aplica în orice altă sală de judecată din Statele Unite aici nu

există. Numele martorilor importanți sunt ascunse, probele sunt reținute, iar mărturia indirectă este permisă. La un moment dat, asistăm la o situație în care un avocat care este mustrat în mod repetat, apoi amenințat cu sancțiune pentru sfidarea instanței, fiindcă tot repetă numele unui martor, deși i se ordonase să se refere la el doar prin grad și inițială. În majoritatea celorlalte tribunale, numele ar fi fost un fapt înregistrat oficial, iar avocatul tot revine la ceea ce știe din lege.

Din nou și din nou, justificarea pentru toate acestea – secretul, cenzura și tratamentul prizonierilor, contrar legilor fundamentale ale țării – se justifică prin așa-zisa amenințare pe care acești prizonieri ar reprezenta-o. În realitate, majoritatea dintre ei nu au fost niciodată acuzați de ceva, cu atât mai puțin condamnați. Guvernul american admite că mulți dintre ei nu reprezentau nicio amenințare și au fost închiși pe nedrept, în vâltoarea primilor ani ai războiului împotriva terorismului.

(În timp ce lucram pe Colina Parlamentului din Canada, am urmărit odată o poveste despre un grup de uiguri, o minoritate musulmană supusă de multă vreme abuzurilor odioase ale guvernului chinez. Fugind de această persecuție, câțiva bărbați uiguri sunt capturați de vânători de recompense pakistanezi și vânduți americanilor, care îi trimit, în cele din urmă, la Gitmo. Încă de la început, toți cei implicați ajung la concluzia că acești bărbați nu reprezintă nicio amenințare, fiind pur și simplu în locul nepotrivit la momentul nepotrivit. Totuși, timp de ani de zile, ei rămân blocați pe insulă. Nu pot fi trimiși în China, unde ar fi aproape sigur închiși și torturați, și nu pot fi trimiși în altă parte, pentru că China amenință să creeze probleme politice oricărei țări care îi ia în primire. Pentru o vreme, se fac unele progrese în ceea ce privește transferul lor în Canada, unde există o mică comunitate uigură. Dar apoi, un canadian de origine uigură, Huseyin Celil, este arestat în timp ce călătorea în Uzbekistan și deportat în China, unde este condamnat în baza acelorași acuzații de terorism generale pe care guvernul chinez le aplică în mod obișnuit tuturor opozanților politici. Guvernul canadian renunță, în cele din urmă, să preia uigurii de la Gitmo, parțial din teama că Celil s-ar putea să nu mai iasă viu din închisoarea chineză dacă o fac. Dacă mai este în viață, Celil este în închisoare chiar și în ziua de azi; familia lui nu a mai primit vești de la el de ani de zile.)

Din punct de vedere logistic, chiar dacă nu și politic, aproape toți prizonierii de la Gitmo ar putea fi transferați, cu ușurință, în orice moment în centre de detenție de pe continentul american, punând astfel capăt întregii moșteniri jignitoare a celui mai notoriu lagăr de

prizonieri al secolului XXI. Și totuși, de fiecare dată când apare ideea, o mulțime de parlamentari se revoltă, vorbind despre pericolele de a lăsa cei mai periculoși și răi oameni de pe planetă în apropierea teritoriului american. După aproape un sfert de secol, majoritatea prizonierilor sunt acum bătrâni, slăbiți și suferind de atâtea răni și boli, încât unul dintre depozitele din Camp 5, pe care l-am vizitat, era plin până la refuz cu picioare artificiale; dar acest lucru nu contează. Oricare ar fi fost crimele de care au fost odată acuzați, tratamentul abuziv la care au fost supuși ajunge, în cele din urmă, să devină o condamnare în sine. Dacă nu urau Occidentul înainte ca decenii din viața lor să le fie luate, oare nu e normal să îl urască acum? Care este termenul de prescripție pentru resentimente, pentru furie, pentru răzbunare?

✦

Printre amintirile mele mai vagi, din adolescența timpurie, se numără o proiecție, la casa unui prieten, a unei copii Betamax, evident piratată, a filmului *Red Dawn*. Tatăl prietenului meu – sau, mai general, tatăl, mama sau unchiul oricui – obișnuia, în timpul călătoriilor de afaceri în străinătate, să treacă pe la câte o videotecă sau târg de vechituri și să se întoarcă cu filme, cărți sau albume, după cum se nimerea să găsească. E un mod haotic și fragmentat de a absorbi cultura unui loc îndepărtat, ca și cum ai încerca să ghicești conturul unei guri doar din textura salivei.

Red Dawn este un film prost. Prost într-un fel special, dar sincer. Este despre câțiva adolescenți care ripostează împotriva unei invazii sovietice în Statele Unite. Lansat la începutul anilor ’80, face parte dintr-o vastă categorie de filme în care americanii marginalizați luptă împotriva unei puteri sovietice, aparent, de neîntrecut, care, totuși, în cele din urmă putea fi învinsă. În câteva decenii, rușii urmau să cedeze rolul de răufăcător unor oameni care arătau ca mine, deși în cazul nostru nu exista vreun imperiu real, și așa, în mare parte, răul nostru era discret și la scară mică; și specializați mai puțin pe tancuri și avioane, și mai mult pe violență de tip atentat sinucigaș. Nu conta prea mult; *Red Dawn* cu arabi în loc de sovietici în rolul răufăcătorilor ar fi fost tot un gunoi.

În 2012, aproape treizeci de ani după ce am văzut pentru prima dată filmul original, cineva a decis să refacă *Red Dawn*. De data aceasta, nu mai exista vreun imperiu sovietic care să invadeze continentul, așa că, în schimb, chinezii trebuiau să facă treaba. Din nou, nu conta prea mult, nu e vorba de fidelitate geopolitică; esența e să vezi nouăzeci de minute de exuberanță americană și de tenacitate tipic patriotice, în fața unor șanse zdrobitoare. Niciodată să nu cedezi,

niciodată să nu te predai, chestii de genul acesta.

Problema e că China reprezintă o piață importantă pentru industria filmului. Așa că, în ultimul moment, din frica de a pierde milioane în încasări potențiale, producătorii au decis să schimbe răufăcătorul. În varianta finală a remake-ului *Red Dawn*, Coreea de Nord invadează Statele Unite. E întotdeauna un semn că filmul e bine realizat atunci când poți schimba un pilon central al narațiunii după ce e gata și să nu conteze deloc. Mi-am amintit de un tip, dintr-unul dintre vechile mele grupuri de scriere care, temându-se că povestea lui nu avea suficientă reprezentare feminină, a folosit „caută și înlocuiește" și a schimbat fiecare „Sam" în „Samantha", apoi a modificat pronumele în consecință, lăsând tot restul neschimbat.

Din nou, nu conta prea mult. Dar, în timp, contează – acest decalaj evident între imaginea de sine culturală și realitatea pragmatică. Într-un eseu din 2016, scriitorul și fostul soldat Roy Scranton povestește cum a urmărit *Star Wars* în timp ce era staționat la Bagdad. În acel moment, este nevoit să se confrunte cu realitatea că mare parte din imaginea de sine americană cere o narațiune în care țara sa joacă rolul rebelului, al rezistenței, în timp ce, în același timp, fiecare dovadă contemporană din jurul său duce la concluzia că, prin amploarea și scopul violenței, această țară este clar imperiul. Un privilegiu esențial al apartenenței la acest loc devine, atunci, capacitatea de a conține simultan două idei contradictorii. Prima este credința că propria națiune se comportă conform principiilor dreptății celui umilit și subestimat. A doua reprezintă o înțelegere tacită că, în realitate, cea mai puternică națiune din istoria umanității nu este și nu poate fi niciodată "umilă și subestimată", dar, cel puțin, violența imensă ascunsă în contradicție va fi întotdeauna îndreptată asupra altora.

Acest tip de persoană apare des în cultura americană, ocupând un loc aproape sacru, promovat de forțele culturale dominante ale națiunii, de la Monday Night Football, la Country Music Awards, până la întreaga rețea de radio AM. E genul de om care se percepe pe sine ca rebel, neîmblânzit și sălbatic, dar care, în realitate, susține fără ezitare fiecare aspect al puterii statului. Am văzut și eu, pe bara din spate a mașinilor, autocolantul Punisher, având în fundal steagul american, simbolizând rolul poliției ca gardian între ordine și haos: *Trăiesc în afara legii; dar oricine se opune poliției merită să fie ucis.*

Primul meu impuls este să ridiculizez contradicția, dar, de fapt, nu există nicio contradicție, nu cu adevărat, pentru că temelia acestei identități nu e conformismul sau nonconformismul, e interesul personal. Oricine acceptă atât narațiunea despre rebeliunea americană, cât și realitatea autorității americane înțelege că ambele

au fost gândite pentru a le servi interesele. Într-un fel arată eroul filmelor de acțiune, și total altfel cel împușcat de poliție în timpul unui control rutier.

✦

Spre sfârșitul lunii decembrie 2023, guvernul Africii de Sud aduce acuzații de genocid împotriva Israelului la Curtea Internațională de Justiție. Cazul se bazează pe distrugerea pe scară largă a infrastructurii medicale și pe blocarea ajutorului umanitar, ca dovezi că ceea ce este distrus aici nu este o singură organizație teroristă, ci un întreg popor. Mare parte din declarația inițială a Africii de Sud se sprijină chiar pe cuvintele oficialilor israelieni, inclusiv pe referirea prim-ministrului Benjamin Netanyahu, la distrugerea totală a lui Amalek din Biblie.

Pentru cei care au cerut încetarea acestor uciderи nesfârșite, evoluția acestei situații aduce un amestec de emoții contradictorii. Mai întâi, există ușurarea primară de a vedea că o entitate oficială, orice entitate, face, în sfârșit, ceva. Din nou și din nou, în conversațiile cu prieteni, unii dintre ei pierzându-și membri ai familiei în acest val de violență, apare senzația că îți pierzi mințile: vezi atât de clar distrugerea, copiii uciși și filmați, arătați lumii întregi, iar apoi auzi liderii aproape tuturor națiunilor occidentale susținând că așa ceva nu se întâmplă, că ceea ce se întâmplă este bun, drept și că trebuie să continue, ba chiar că binele poporului palestinian cere ca toate acestea să continue – e suficient cât să te facă să simți că o iei razna. În acest context, chiar dacă ar fi un gest pur simbolic, lipsit de orice șansă reală de câștig, cazul adus în fața Curții Internaționale de Justiție reprezintă o scurtă pauză de la evidenta ipocrizie, de la aerul aproape Orwell-ian al întregii situații.

În al doilea rând, apare conștientizarea că, bineînțeles, o țară precum Africa de Sud era cea care avea să facă acest pas, o țară care știe prea bine cum funcționa sistemul crud al apartheidului, unde discriminarea rasială era aplicată prin legi și reguli brutale, iar pentru cetățeni punctele de control permanente și orașele izolate cu forța nu erau simple concepte, ci experiențe concrete ale trecutului apropiat, iar acum, din siguranța prezentului, toți pretind că l-au condamnat dintotdeauna.

(Bănuiesc că orice arab știe că este o iluzie să se aștepte ca vecinii cei mai apropiați ai Palestinei să fie cei care să ducă acest caz în fața Curții Internaționale de Justiție. Pentru gruparea de lideri, care conduc majoritatea lumii arabe, nu există nimic de câștigat din a sprijini cu adevărat o populație atât de obișnuită să reziste opresiunii,

de teamă ca această capacitate de rezistență să nu se dovedească contagioasă. În schimb, există mult de câștigat din simplele slogane goale. Astfel, traversând aproape orice capitală a lumii arabe, ești întâmpinat de steaguri palestiniene uriașe, atârnate de clădiri și pe panouri publicitare; și totuși, toate acestea vin la pachet cu conștientizarea că, dincolo de calmarea furiei reale a cetățenilor, există foarte puțin imbold de a face ceva cu adevărat substanțial: de a stârni nemulțumiri, de a risca afaceri comerciale sau de a provoca mânia unui imperiu. Dacă se va ajunge la un armistițiu, ar putea presupune negocieri și manevre discrete cu cei din Riad, Doha sau Cairo, dar nu poți să nu te întrebi câți palestinieni ar mai fi în viață astăzi dacă liderii lumii arabe i-ar fi considerat ceva mai mult decât simple simboluri ale sloganelor de manipulare a populației.)

Dincolo de ușurare și conștientizare, există ceva și mai complicat – realizarea faptului că metodele Vestului nu au avut niciodată abilitatea de a se autoanaliza. Dar cine are, până la urmă? Și cine, odată ajuns la o asemenea putere, mai e în stare de asta?

Așteptarea ca o instituție judiciară occidentală să pronunțe o judecată asupra unui val de ucideri finanțat și susținut de Vest înseamnă, inevitabil, a fi martorul unui dans haotic al unor contradicții fără rezolvare. Narațiunea – consacrată în nenumărate constituții, declarații și statute, care sunt atât de des prezentate ca marcă distinctivă a superiorității acestei lumii occidentale în raport cu restul – cere puritate morală, opoziție față de nedreptate, respectarea principiului că toate viețile nevinovate sunt egale și merită demnitate. Realitatea este însă că un aliat al Vestului ucide civili cu zecile de mii, iar acum ar fi incomod din punct de vedere politic să numești asta greșit, după ce, luni, ani, decenii întregi, a fost considerat perfect normal.

Și astfel suntem nevoiți să asistăm la această pantomimă neputincioasă: un prim-ministru canadian declară că, deși guvernul său susține pe deplin Curtea Internațională de Justiție, nu susține premisa cazului sud-african, orice ar însemna, de fapt, această formulare chinuită. Suntem nevoiți să privim și cum guvernul german – ale cărui forțe de poliție, în numele combaterii antisemitismului, au arestat protestatari evrei care cereau încetarea focului – veni acum în apărarea Israelului la tribunal.

Pe măsură ce va trece timpul, se vor trage concluzii privind genocidul, și vor fi emise chiar și mandate. Structurile dreptului internațional, subminate la fiecare pas, vor încerca totuși să funcționeze ca și cum legea ar fi aplicată în mod egal tuturor, ca și cum o crimă ar rămâne crimă chiar și atunci când cei puternici o

susțin, o finanțează sau o comit ei înșiși.

Dar nu folosește la nimic, ca în final, să strigi din nou și din nou către nucleul rece și izolat al puterii: Am nevoie de tine, ca măcar de această dată, să fii ceea ce pretinzi că ești.

În astfel de momente apare tentația de a face apel la interesul propriu. Să le spui: *aceste orori pe care le lăsați să se întâmple se vor întoarce, într-o zi, împotriva voastră*; să amintești celebra frază despre cine a lovit mai întâi și cine va fi următorul. Dar, în realitate, acest argument nu are cum să funcționeze. Dacă cei care beneficiază de un sistem care tolerează asemenea atrocități ar crede cu adevărat că aceleași atrocități s-ar putea întoarce împotriva lor, ar dărâma sistemul chiar mâine. Și, oricum, până să se ajungă acolo, noi ceilalți vom fi deja morți.

Nu, nu te așteaptă nu știu ce nenorocire în viitorul îndepărtat, dar să știi, că o nenorocire ți se întâmplă chiar acum. Ți se cere să ucizi o parte din tine care, altfel, ar striga împotriva nedreptății. Ți se cere să demontezi mecanismul unei conștiințe funcționale. Pe cine interesează dacă oportunitatea diplomatică te îndeamnă să treci cu vederea copiii sfârtecați? Pe cine interesează dacă distanța față de violența atrocităților din Orientul Mijlociu permite nepăsarea? Uită de milă, uită chiar și de cei morți dacă trebuie, dar măcar fă tot ce se poate pentru a-ți păstra sufletul neafectat.

✦

În vara anului 2014, am început să scriu primul draft al romanului meu de debut, *American War*. Este o lucrare de ficțiune speculativă, plasată în anii 2070 și care acoperă consecințele unui al doilea război civil. Nu am considerat-o niciodată o carte cu adevărat americană, ci mai degrabă o încercare de a suprapune povești din cealaltă parte a globului peste inima imperiului. Nu mi se părea că am făcut ceva inteligent sau sofisticat din punct de vedere narativ.

La vreo trei săptămâni după ce am terminat primul draft, Donald Trump și-a anunțat candidatura la președinție. Romanul urma să fie publicat în aprilie 2017 și a ajuns să fie citit aproape universal ca o poveste exclusiv americană, o predicție literală a direcției în care ar putea merge această țară. A izbucnit o licitație pentru drepturile de ecranizare. Reprezentanți ai mai multor studiouri de producție îmi spuneau mereu cât de perfect a reușit romanul să surprindă acest moment din viața americană, iar eu nu puteam să nu mă gândesc că, dimpotrivă, ceva din viața americană capturase romanul. Cuvântul „periculos” era folosit destul de des, însă întotdeauna ca o apreciere.

Apoi, în ianuarie 2024, primesc un e-mail de la regizorul care urma să se ocupe de ecranizarea *American War*, în care mă anunța că el și compania de producție se retrag din proiect. „E mai prudent să recunoaștem că acesta nu e momentul pentru filme despre luptători pentru libertate sau teroriști (indiferent de partea pe care am susține-o)”, scria el.

Cu câteva săptămâni înainte, o scriitoare pe care o cunosc află că apariția ei la un mic club de carte a fost anulată, pentru că organizatorul consideră că ea „susține Israelul”. Prietena mea este americană, de origine jumătate egipteană, jumătate scoțiană. În același timp, la Universitatea Indiana, expoziția retrospectivă a unui artist palestinian a fost anulată. Și nu se oprește aici, cei care cer încetarea focului sunt retrogradați, concediați sau acuzați de antisemitism și de sprijin pentru teroriști.

Aici și acum, totul pare atât de mărunt, mizele atât de mici. Dincolo, de cealaltă parte a globului, neamuri întregi sunt șterse de pe fața pământului, iar aici, în lumea noastră protejată, suntem supuși unor indignări relativ patetice – pierderi de venit, invitații anulate, priviri reci din partea unor oameni care, în alt context, ar fi fost mândri că au un prieten de culoare. Din când în când, aflăm că miza nu era chiar atât de mică, că această pedeapsă tăcută poate să se transforme în ceva mult mai agresiv și, uneori, mortal. Însă, pentru majoritatea, totul se reduce la un șir nesfârșit de mici memento-uri ale propriei poziții în ierarhie; tocmai de aceea devine atât de tentant să alegi tăcerea, să lași să se întâmple ceea ce urmează să se întâmple acelor oameni de acolo, și, apoi, după ce totul s-a terminat, să te conformezi tacit opiniilor considerate acceptabile de către cei care contează.

Încep să observ asta tot mai des, această flexibilitate a opiniilor, pe măsură ce numărul victimelor crește. Pe coasta Oregonului, în cadrul unui program de lucru pentru scriitori, citesc prologul acestei cărți. Câteva zile mai târziu, una dintre celelalte participante pornește o conversație.

„Nu sunt pro-Israel”, spune ea. „Dar nici anti-Israel nu sunt. Totul e atât de complicat.”

Nu știu ce să răspund. Mă simt ca un spectator la o repetiție generală.

E convenabil să ai opinii flexibile; iată de ce atât de mulți politicieni americani liberali strecoară ocazional câte o referire la civilii palestinieni în declarațiile lor de sprijin necondiționat pentru Israel. Dacă violența ajunge să devină un inconvenient politic, ei pot

pur și simplu să extindă acea parte a declarației după cum este necesar, asemenea unei mese de cină care se prelungește pentru a primi mai mulți invitați decât te așteptai. Este important ca acest tip de discurs imoral să se ajusteze mereu în funcție de amploarea violenței, astfel încât să existe întotdeauna posibilitatea de a spune: "Ei bine, nimeni nu s-ar fi putut aștepta ca lucrurile să degenereze atât de tare, dar acum, acum totul s-a schimbat."

În astfel de situații, e aproape eliberator să te confrunți cu cea mai urâtă și totodată cea mai sinceră față a indiferenței occidentale, acea fața care știe foarte bine amploarea și gravitatea ororii, dar o consideră pe deplin justificată, absolut necesară. Știu și eu această față. Își face apariția în emisiuni de televiziune și în articole de opinie care afirmă, fie mascat, fie pe față, că aceeași lume în care poți cumpăra avocado pe tot parcursul anului, în care iPhone-ul tău devine tot mai puternic și în care nu trebuie niciodată să trăiești cu teama că o armată străină îți va nimici familia cu rachete, este totodată lumea în care un grup neînsemnat de oameni pe care nu-i vei întâlni niciodată trebuie pur și simplu să moară.

Și, oricât dezgust ar stârni această logica necruțătoare, mulți știu că e adevărată. Aceasta este lumea pe care am creat-o: o lume în care o mică părticică privilegiată consumă fără măsură, iar cel mai bun lucru la care pot spera ceilalți este să nu fie consumați. Nu degeaba cele mai puternice națiuni de pe planetă nu vor interveni pentru a opri un genocid, dar vor bombarda cu plăcere una dintre cele mai sărace țări ale lumii doar pentru a păstra liberă o rută maritimă.

(Din punct de vedere tactic, e bine de știut că puterea occidentală trebuie să țină cont de faptul că o mare parte a populației poate fi făcută să-i pese sau nu, de orice problemă, de orice suferință umană, atâta timp cât confortul lor și accesul la bunurile proprii rămân neschimbate. Din punct de vedere moral, însă, această realitate este, de-a dreptul, înfricoșătoare.)

Cât de mult poate rezista narativa unei povești atrăgătoare? Dacă am prezenta faptele situației fără etichete, fără ancore în lumea reală, ca unor actori puși să citească scenariul și să-și aleagă un rol, câți americani ar alege instinctiv rolul palestinianului care cere sfârșitul ocupației? Câți ar alege pe cel al sud-africanului care cere sfârșitul apartheidului? Câți ar vrea să creadă, așa cum o parte atât de mare a culturii de aici s-a străduit mereu să creadă, că se află de partea celui slab, a celui apăsat de soartă, care refuză să renunțe, a rebelului în fața imperiului? Și apoi, dacă scenele ar fi readuse în realitatea necruțătoare a lumii așa cum este ea, câți oameni, știind că acestea sunt doar povești pe care ni le spunem, s-ar retrage la fel de instinctiv

în confortul primitor al imperiului?

Capitolul 6
MENIRE

Pe un post de televiziune britanic, un prezentator de știri descrie o scenă petrecută la un punct de control israelian:
„Din greșeală, un glonț rătăcit și-a făcut drum în duba din față, iar asta a ucis o fetiță de trei sau patru ani.”
A fost o tragedie, spune el.

Cairo, 2010:

Ceea ce îi spun editorului meu, aflat la șapte fusuri orare distanță, în Toronto, este că fug până la un interviu, însă, ceea ce fac, de fapt, este să mă duc să vizitez mormântul tatălui meu.

Bărbații din familia din care provin mor tineri: tatăl meu, la cincizeci și șase de ani, tatăl lui cam la aceeași vârstă. Într-o noapte, în august 2010, primesc un telefon de la mama mea din Italia, unde plecase în vacanță cu tata. Suferise un infarct; erau într-un spital din Napoli, situația era critică. La scurt timp după, un al doilea telefon.

Durerea se deschide ca o poartă prin care trec orele; timpul se scurge și, în același timp, parcă se oprește. Călătoresc în Italia. O ajut pe mama să pregătim trupul tatălui meu pentru transport și înmormântare. În tradiția islamică, există un ritual de spălare a morților; un grup de musulmani din Napoli se oferă să îl facă. După aceea, zburăm, noi trei, înapoi spre Egipt, primul nostru zbor împreună de când plecaserăm în Canada, cu atâția ani în urmă. Mă rog lângă trupul tatălui meu, alături de alți câțiva străini, în moscheea Rabaa al-Adawiya, în timp ce își încheie ultima plecare și ajunge, în sfârșit, acasă.

Întotdeauna și-a dorit să fie înmormântat în Egipt, în mausoleul El Akkad, unde sunt îngropate mătușile mele și bunicul meu. Așa că îl ducem acolo. Mă târăsc în genunchi și pe mâini în catacombă. Îl ajut să fie așezat ușor la pământ, învelit în giulgiu, lângă oasele acestor oameni care l-au iubit încă din ziua în care s-a născut. Afară așteaptă zeci de rude, oameni pe care îi iubesc și care mă iubesc și alături de care, într-o viață în care nu aș fi plecat niciodată, am fi avut și noi o relație strânsă, ca într-o familie adevărată. Dar acum îmi par străini, pentru că am plecat. Și astfel a fost mereu, pentru mine: am fost doar noi trei. Acum suntem doi. Absența e ca un cutremur, ca și cum

pământul de sub mine s-ar clătina.

Ne întoarcem în Canada, iar eu zbor spre vest, ca să eliberez apartamentul tatălui meu. Sunt doar câteva haine de strâns, o bucată de brânză și niște pâine de aruncat, un singur volum din *Cartea cântecelor* a lui Al-Isfahani, opera lui preferată. Urmele șterse ale unei vieți.

Doi ani mai târziu, mă întorc în Egipt pentru prima dată de la înmormântarea tatălui meu. De data asta, sunt trimis acolo de cei de la ziar. Intenționez să intru în Gaza pentru a relata despre încă o rundă de bombardamente ale armatei israeliene, dar a doua zi după ce ajung în Cairo, președintele de atunci, Mohamed Morsi, reușește să negocieze un armistițiu. Din punctul de vedere al redacției externe, subiectul e închis. Dar, câteva zile mai târziu, Morsi emite un set de decrete prin care își acordă, în mare parte, puteri neîngrădite până la finalizarea noii constituții a țării. Decizia stârnește proteste masive, de care armata profită în cele din urmă. Peste noapte, devine una dintre cele mai mari știri din lume și, conform cu definiția ciudată și adesea grotescă a „norocului" în jurnalism, mă aflu acolo ca să scriu despre ea.

Într-o noapte, după ce îmi trimit materialul, ies la o plimbare prin oraș cu un vechi prieten din liceu. Conducem fără țintă, trecând pe lângă reședința puternic păzită a președintelui, pe lângă clădiri abandonate, rămase neterminate, pe lângă cafenele înconjurate de becuri colorate – relicve uitate ale primelor mele amintiri. Îl întreb cum au fost pentru el anii de după Primăvara Arabă, perioada de transformări politice și haos social din Egipt, iar el dă din cap.

Totul se destramă, spune el.

Am mai auzit același lucruri și înainte, de la mulți membri ai familiei mele – clasa de mijloc superioară și instabilă a Egiptului, pentru care democrația era doar un frumos concept abstract, pe când, fiul portarului, care se revolta și își depășea poziția, era o realitate palpabilă. Mi se spunea iar și iar că, având un conducător puternic și hotărât la cârmă, avem stabilitate, nu acest haos în care toate regulile și valorile se pierd și nimeni nu mai știe ce gândesc, ce spun sau ce fac copiii noștri. Ani mai târziu, am mai auzit toate acestea și în alt context, intervievând susținători ai lui Trump.

La doi ani, după ce milioane de oameni și-au riscat viața pentru a-l răsturna pe dictator, ceva s-a stricat. Laudele făcute de fațadă revoluției de către politicieni și oameni de afaceri mascau o încercare

(în cele din urmă reușită) de a anula tot ce câștigaseră revoluționarii. Liderii occidentali, care fuseseră atât de vocali în sprijinul libertății și democrației, s-au întors la afacerile lor serioase, sprijinind orice entitate le servea cel mai bine interesele. Nu era ceva nou, toți am văzut cum George W. Bush declara că islamul nu e inamicul, în timp ce pornea un război ilegal care a lăsat sute de mii de civili musulmani morți. Douăzeci de ani mai târziu, toți am văzut cum un purtător de cuvânt al Casei Albe, zâmbind ironic, pretindea că nimeni nu a făcut mai mult decât ei, pentru palestinieni, în timp ce aceeași Casa Albă facilita, de fapt, eradicarea lor.

În perioada în care raportam din Egipt, începusem să lucrez la *American War*. Într-o scenă din carte, Statele Unite, aflat într-un colaps instituțional total, e vizitat de președintele unui nou imperiu pan-arab. Președintele ține un discurs în care admira dorința comună a celor două națiuni pentru drepturi democratice de bază. Ani mai târziu, după ce am vândut manuscrisul, unul dintre editorii mei mi-a trimis pasajul înapoi și mi-a sugerat că ar fi mai de impact dacă discursul însuși nu ar fi atât de evident manipulativ, dacă ar părea că liderul imperiului crede, măcar puțin, în platitudinile pe care le rostește. Textul îl copiasem aproape cuvânt cu cuvânt din discursul lui Barack Obama din 2009 la Cairo, cel intitulat „Un nou început”.

Totul e ficțiune, înțeleg asta – romanul, discursul din el, poate chiar și celălalt discurs. Dar atâta timp cât, în Vest există ideea de a lăsa mereu impresia că totul e corect și moral, nu trebuie să uităm un lucru: ceea ce șochează cu adevărat nu e cruzimea sau indiferența. Guvernele multor țări sunt crude. Guvernele multor țări sunt indiferente. Ceea ce șochează cu adevărat este această încercare constantă de a te arăta virtuos, de a vorbi frumos despre drepturile omului și libertate și de a cere ca cei care le încalcă să fie trași la răspundere. Și șocul vine din faptul că toate aceste idealuri se risipesc în ceață imediat ce se încheie discursurile și declarațiile, imediat ce ar putea deranja chiar și cel mai mic interes personal.

La ce folosesc, de fapt, cuvintele dacă sunt rupte de realitate?

✦

La începutul lui noiembrie 2023, la o ceremonie de premiere literară din Toronto, un grup de tineri opresc desfășurarea evenimentului. Unul dintre ei urcă pe scenă, cerând un armistițiu. Pentru un protest, e cât se poate de simplu și discret, unul care deranjează cât mai puțin posibil, mai puțin de atât ar însemna să nu mai protestezi deloc.

Premiul Giller se acordă anual unui romancier canadian, împreună

cu un cec de 100.000 de dolari. De-a lungul celor treizeci de ani de existență, a lansat, relansat sau salvat carierele multor scriitori, inclusiv pe a mea. Majoritatea anilor, premiul se acordă la sfârșitul unei ceremonii fastuoase, într-un hotel din centrul Toronto-ului. Ținând cont că sunt și eu un fost câștigător, sunt invitat să particip la ceremonia unde avea să aibă loc protestul. În ultimul moment, decid să rămân acasă. Scriitorii lucrează singuri. Cei mai mulți dintre noi nu ne vedem prea des, iar când o facem, cu siguranță nu e la Four Seasons.

Ideea e că nu pot să fac asta. Nu pot să îmbrac fracul, să gust din aperitivele, să zâmbesc și să fiu amabil – să fiu amabil cu orice preț. Nu pot să sărbătoresc. Știu că acolo va fi, cel mai probabil, un anumit politician care, cu doar câteva zile înainte, a votat fără ezitare împotriva unei rezoluții *simbolice* ONU pentru încetarea focului, iar apoi s-a pus să posteze pe rețelele sociale elogii despre frumusețea sonetelor lui Shakespeare. Mi-e teamă că, dacă îl întâlnesc, nu o să mă pot abține să nu par acel „arab furios" pe care lumea îl presupune, în tăcere, în spatele fiecărui arab.

Nu cred că ar ieși nimic bun din asta. Sau poate că ar ieși – poate că ar merita să-l confrunt pe el și pe alții ca el, oameni care știu că empatia poate fi mimată mereu după ce lucrurile rele s-au întâmplat, atâta timp cât nu li se întâmplă lor. Și poate că, de fapt, mi-e prea teamă să aflu. Cei care au urcat pe scenă, însă, nu se tem.

Aflu despre protest a doua zi. Aceleași reacții ca de fiecare dată: cât de nepoliticoși sunt tinerii ăștia că au stricat o seară dedicată scriitorilor și literaturii; că genul ăsta de gesturi, care le strică oamenilor buna dispoziție, nu face decât să întoarcă opinia publică împotriva lor. (Măcar atât, protestul scoate la iveală un lucru pe care eu, și probabil mulți dintre cei prezenți în sală în seara aceea, nu îl știam: sponsorul principal al premiului, una dintre cele mai mari bănci din Canada, avea o investiție de 500 de milioane de dolari într-o companie israeliană de armament.)

O zi sau două mai târziu, un prieten scriitor îmi trimite un e-mail și mă întreabă dacă vreau să semnez o scrisoare deschisă. Aceasta cere retragerea acuzațiilor împotriva protestatarilor, un armistițiu în Gaza și eliberarea ostaticilor ținuți de Hamas, dar și a celor aflați în „detenție administrativă" în Israel. O semnez fără să stau pe gânduri. E, la propriu, cel mai mic lucru pe care îl pot face. Ceea ce s-a întâmplat la Four Seasons mi se pare exact genul de reacție pe care ar trebui să o aibă tinerii, de fapt, oamenii, atunci când cred că se întâmplă o nedreptate.

Dar comunitatea literară, mai ales în Canada, nu e chiar atât de mare. Scrisoarea stârnește rapid o mică furtună: articole în ziare, alte scrisori deschise, poziții opuse. E de înțeles, până la urmă, câțiva oameni au fost scoși pentru o clipă din confortul unei gale elegante, iar cineva trebuie să plătească pentru asta.

Când mă uit mai târziu la imaginile de la protest, nu huiduielile răzlețe din sală mă impresionează, nici măcar protestul în sine, ci oamenii din încăpere. Atât de mulți dintre ei, implicați în literatură sau susținători vocali ai ei, stau cu privirea în jos, nu spun nimic, așteaptă doar să se termine. O sală plină de povestitori și, deodată, atât de mulți uniți prin tăcere.

Îmi doresc din tot sufletul să cred că, dacă aș fi fost în sala aceea în seara respectivă, aș fi reacționat altfel. Poate că nu. Poate că aș fi tăcut și eu. Am auzit la un moment dat despre un experiment de psihologie: un om este trimis într-o încăpere cu alți nouă oameni și i se spune că, peste un minut, tuturor li se va pune o întrebare simplă: Câte persoane sunt în cameră ? Omul nu știe că ceilalți nouă au fost instruiți să răspundă „unsprezece”. Este întrebat ultimul și, în majoritatea cazurilor, cel întrebat va răspunde și el „unsprezece”.

Care este, de fapt, menirea unui scriitor? Nu scrisul în sine, nu textul care rămâne, ci aceea conversație interioară, dialogul pe care îl porți cu tine, iar și iar, până când pagina începe să capete măcar un pic de sens. Pe vremuri aveam un răspuns pregătit, de fapt, mai multe răspunsuri. Unele vorbeau despre o datorie de a transforma tensiunile dintre oameni în ceva viu, ori, alte idei de genul ăsta, menite să-mi dea o direcție când mă pierdeam complet în haosul vreunui manuscris. Sau, cel puțin, ceva care să sune bine când vorbești despre scris. Adevărul e că nu știu ce înseamnă, cu adevărat, această menire. Și totuși mă întorc mereu la întrebarea asta, mai ales când văd că unii dintre cei mai tăcuți, mai discreți și mai retrași scriitori pe care îi cunosc, pe care îi credeam preocupați doar de scrisul lor, ajung să fie cei mai vocali în a se opune genocidului. În același timp, alți scriitori, care până de curând vorbeau aproape apocaliptic despre „cancel culture”, despre nevoia de a scrie dincolo de propria experiență și despre cât de gravă e „reducerea la tăcere” din lumea literară, devin brusc foarte tăcuți.

Nu mai știu ce reprezintă menirea scriitorului. Citesc articole lungi și „inteligente” despre cât de important e să discutăm „nuanțat” și „din ambele părți” despre un genocid, despre cum cuvintele pot deveni arme și trebuie folosite cu grijă, în timp ce, în realitate, armele adevărate distrug cartiere întregi de palestinieni, cu tot cu oamenii din ele. O revistă decide să retragă un eseu banal, care este, în esență, un

omagiu de tip colonialist-israelian adus filmului *The Blind Side*, iar scriitorii încep să condamne amenințarea existențială pe care acest tip de cenzură o reprezintă pentru viitorul literaturii. Bine: Dar uciderea a sute de romancieri, poeți și jurnaliști palestinieni ce înseamnă pentru viitorul literaturii? Citesc un articol de opinie în care un autor spune că modelul de coexistență palestiniano-israelian ar fi oarecum asemănător cu relația actuală dintre Canada și populațiile indigene. Și mă uimește cât de ușor se trece peste concluzia evidentă, dar nerostită: că avem de-a face cu o populație colonizată, dar că ar trebui, pesemne, să lăsăm lucrurile să curgă de la sine, până când vom atinge „dreptatea" supremă, aceea de a "omagia" teritoriile native în deschiderea fiecărei lecturi de poezie. Și totuși, există în asta măcar o urmă de onestitate elementară. În schimb, unii dintre cei mai puțin cunoscuți scriitori pe care îi știu, cei care sunt nevoiți să aibă tot felul de joburi mărunte doar ca să supraviețuiască, își pun activ carierele literare în pericol cerând încetarea masacrării în masă a unui popor. În același timp, mulți dintre scriitorii consacrați fie tac mâlc, fie se pierd în cele mai banale moralisme despre cât de rău ar fi pentru artă dacă am deveni prea vehemenți cu astfel de subiecte. Da, crimele se întâmplă acum, dar va fi destul timp mai târziu să se scrie povești extrem de emoționante despre forma și nuanța oaselor.

Poate că nu a existat niciodată o „menire" propriu-zisă, ci doar o trecere prin timp și prin consecințele lui. Poate că nu scriitorii sunt cei pe care îi citim, ci mai degrabă ajungem să cunoaștem urmele pe care le lasă în urma lor sau refuzul lor de a lăsa urme. Ce au considerat suficient de frumos sau de grotesc încât să merite pus în cuvinte. Unde au ales să-și consume resursa finită de compasiune.

✦

La mijlocul lunii octombrie 2023, Târgul de Carte de la Frankfurt decide să anuleze o ceremonie în cadrul căreia scriitoarea palestiniană Adania Shibli urma să primească un premiu pentru romanul ei *Minor Detail*. Cartea se bazează pe povestea reală a unei fetițe beduine palestiniene, violată și ucisă de soldați israelieni. Mai târziu, organizatorii vor susține că decizia de a anula premiul a fost luată împreună cu autoarea (nu a fost) și că ceremonia nu a fost anulată, ci doar amânată pe termen nedefinit. Privind în urmă, această anulare marchează unul dintre primele semne a ceea ce avea să devină un adevărat val de lașitate instituțională în lumea artei. În lunile următoare, cluburi de carte vor interzice preventiv întrebările despre Palestina la evenimentele lor. Un articol academic de Rabea Eghbariah despre *Nakba*, expulzarea violentă și catastrofală a palestinienilor din propriile lor pământuri în 1948, pregătit pentru publicare în *Harvard*

Law Review, este retras în ultimul moment. Când *Columbia Law Review* acceptă să publice articolul și refuză presiunile propriului consiliu de a-l șterge, consiliul ia decizia de a scoate complet site-ul revistei de pe internet. Premiul Pulitzer, care în anii anteriori acordase distincții speciale jurnaliștilor din Ucraina și Afganistan, va lăuda în schimb munca „jurnaliștilor și lucrătorilor din media care acoperă războiul din Gaza", evitând cuvântul „palestinian" cu desăvârșire. O directivă a editorului de standarde de la *The New York Times*, ajunsă pe mâna celor de la *The Intercept*, avertizează împotriva folosirii cuvântului „Palestina".

Îmi amintesc că am făcut parte odată dintr-un grup de discuție la un festival literar care a început cu un organizator ocupându-se de câteva chestiuni administrative. Mai întâi de toate, le-a spus el celor din sală, este important să admitem faptul că ne aflăm pe un teritoriu indigen niciodată cedat… și să mulțumim fondului de investiții care a sponsorizat cu generozitate acest eveniment. A fost, probabil, una dintre cele mai involuntar oneste recunoașteri de teritoriu pe care le-am auzit vreodată.

Scrisul este o profesie precară. Suntem faliți, în cea mai mare parte. Avem joburi care adesea nu ne fac nicio plăcere, doar ca să ne plătim facturile: Faulkner la poștă, Vonnegut cu dezastruoasa lui afacere cu mașini, toți scriitorii pe care îi cunoști și postul lor de la universitate. Autorul de rând nu câștigă din drepturi de autor suficient cât să treacă de pragul sărăciei. Cele mai multe cărți nici măcar nu își acoperă avansul, ceea ce înseamnă că nu îi aduc autorului niciun ban în plus. Când Anna Burns a câștigat premiul Booker, a mulțumit băncii de alimente. Munca noastră este furată pentru a antrena software-ul companiilor de inteligență artificială de miliarde de dolari, conduse de oameni care cred că arta este o problemă ce trebuie rezolvată.

Și astfel, ajungem să depindem de bunăvoința burselor, a rezidențelor și a premiilor. Suntem „băieți buni" pentru că, mă rog, de ce nu? E epuizant să fii mereu cel dificil. Ce mai contează dacă premiul pentru acel roman de debut este finanțat de o companie care distruge activ librăriile independente? Ce mai contează dacă bursa poartă numele unui lider de industrie cu apucături de prădător? Dacă te gândești bine, ce anume *nu* poartă numele unui astfel de personaj? Dacă, refuzând să fii „băiat bun", pierzi exact resursele de care ai nevoie ca să poți scrie, merită cu adevărat compromisul? Artiștii Renașterii și-au avut binefăcătorii lor cu nenumărate castele, de ce nu i-am putea avea și noi pe ai noștri?

Pentru că, uneori, cei puternici comit, aprobă sau finanțează acte de un rău inimaginabil, iar orice instituție care prioritizează încasarea cecurilor în detrimentul condamnării răului nu mai este o organizație culturală. E o firmă de spălare a imaginii, cu un consiliu de oameni citiți.

Dar, în mijlocul lașității, există momente de solidaritate. Când un donator bogat încearcă să intimideze National Book Foundation retrăgându-și sprijinul financiar după ce află că unii dintre nominalizați plănuiesc să folosească scena premiilor pentru a cere încetarea focului, fundația nu dă înapoi. Când PEN America nu face aproape nimic concret cu privire la uciderea în masă a scriitorilor palestinieni, aproape toți autorii nominalizați la premiile literare ale organizației le refuză, renunțând la sume considerabile de bani. În cele din urmă, organizația este nevoită să anuleze cu totul ceremonia de premiere. La un atelier unde predau ocazional în Portland, directorul programului deschide săptămâna cu o menționare a teritoriilor native, în care include și Gaza, deși recunoaște el însuși că toate acestea par, în clipa de față, cu totul inutile. Un prieten care administrează o platformă de cursuri de scriere, le oferă profesorilor opțiunea de a dona veniturile din drepturile de autor ale cursurilor lor video către o organizație care ajută palestinienii. Totul pare atât de neînsemnat și, cu toate acestea, mă agăț cu ardoare de fiecare gest, de fiecare efort, oricât de simbolic ar fi, nu doar din motive de umanitate elementară, ci și din motive mai egoiste. De parcă, prin aceste gesturi minuscule, aș putea, dacă nu să răspund, măcar să țin la distanță întrebarea care revine odată cu fiecare nou val de atrocități nestăvilite: În ce constă munca noastră, de fapt? La ce bun tot ce facem?

„Vreau să fiu ca acei poeți cărora le pasă de lună", scrie poeta palestiniano-americană Noor Hindi. Poemul se intitulează „Dă-o naibii cu prelegerea voastră despre tehnica literară, poporul meu moare."

În aproape fiecare prelegere despre tehnică literară pe care am susținut-o, mă trezesc revenind la „Teoria Aisbergului" a lui Hemingway, ideea că mare parte din ceea ce dă greutate unei povești ar trebui să rămână sub suprafață, ascuns. E unul dintre cele mai răsuflate sfaturi de scriere, o rudă apropiată a directivei „Arată, nu spune". Mai toți studenții de la masteratele de scriere creativă au auzit o variațiune a acestuia, însă interesul meu ține, mai degrabă, de cât de realizabil e acest lucru. Una e să respecți această „lege a tăcerii" când aparții unui anumit canon literar și te bazezi pe lucruri deja știute. Când poți să-ți intitulezi cartea *Soarele răsare, soarele apune*, fiind sigur că *Eclesiastul* nu e un text străin pentru nimeni. Și e cu totul altceva să vii din exterior, dintr-o altă tradiție, și să te aștepți ca ceea ce lași

nespus să rezoneze și să fie înțeles în același fel. Poate că e vorba doar de chestiuni de nișă ale scriitorilor obsedați de detalii, dar nu mă pot abține să nu mă gândesc la ele, în contextul măcelului de acum, unde victimele vin și ele dintr-o altă lume, dintr-o altă tradiție.

Mă gândesc la sutele și sutele de poze și videoclipuri cu cei mutilați, înfometați, dezmembrați, și îmi amintesc că toate acestea sunt, practic, invizibile pentru atât de mulți oameni din partea de lume în care trăiesc acum. Iar, dacă le-ar fi arătate, unii ar reacționa fără îndoială așa cum a făcut-o Barbara Bush când a fost întrebată despre morții din Irak: „De ce ar trebui să auzim despre saci de cadavre și morți? Nu este relevant. De ce să-mi irosesc mintea mea frumoasă cu așa ceva?". Dar cred că alții ar tresări de oroare, într-un mod cu totul diferit. Încăpățânat din fire, mă agăț de speranța că, în fața dovezii nedreptății, reflexul majorității oamenilor este să acționeze împotriva ei.

Și apoi mă gândesc la un vers care mi-a rămas mereu întipărit în minte, din poemul Marwei Helal, „poezie pentru Brad, care vrea să scriu despre piramide":

aici este locul
unde poeții vor interveni
vor spune: arată, nu povesti
dar asta
presupune că majoritatea oamenilor
pot să vadă.

Ar fi frumos să mă pot întoarce la a-mi păsa de lună. Atât de mulți dintre autorii mei preferați scriu despre lună. Atât de multă din literatura mea preferată gravitează în jurul frumuseții. Dar, cu siguranță, orice apreciere veritabilă a frumosului ar trebui să admită, ba chiar să strige, că nicio descriere a lunii, oricât de uluitoare, oricât de fidelă, nu poate aduce lumii atâta frumusețe câtă smulge din ea o rachetă care spulberă o familie în propria casă.

Cel puțin, n-ar trebui să fie cu putință o asemenea duplicitate. N-ar trebui ca, având un minim de demnitate, cineva să-i poată cita la tot pasul pe Morrison și pe Baldwin, ca apoi, pus în fața aceluiași tip de nedreptate cu care întreaga lor operă se luptă, să se refugieze brusc în descrieri despre trilurile păsărilor.

Criticul literar Northrop Frye a spus odată că întreaga artă este o metaforă, iar metafora este definiția gramaticală a nebuniei. Ceea ce face arta este să ne întâmpine exact acolo unde se află nebunia noastră, tulburarea noastră, mecanismele pur irațională a ceea ce înseamnă să fii om. De aici se conturează, așadar, măcar o definiție în

lucru a sufletului: capacitatea cuiva de a zăbovi în fața misterelor unui lucru care nu poate fi înțeles pe nicio cale rațională, ci doar simțit, doar străbătut. Iar uneori acel lucru este atât de grotesc – ceea ce ne facem unii altora este atât de grotesc – încât faptul că rămâi acolo pare să pângărească ideea că arta ar trebui să fie doar despre frumos.

Și totuși, rămâi. Rămâi.

Capitolul 7
RĂUL CEL MAI MIC

Personajul din desene animate de pe tricoul ei este încă vizibil. Fața ei, nu. Nu făcuse niciun rău nimănui.

Simi Valley, 2015:

La Biblioteca Prezidențială Ronald Reagan, cocoțată în munții aflați la vreo treizeci de mile nord de Malibu, se află un hangar cu pereți de sticlă ce adăpostește o replică a aeronavei *Air Force One*. Centrul pentru vizitatori, o clădire amplă cu acoperiș de teracotă, pare desprins dintr-o carte poștală cu centrul Californiei. Senină pe fundalul unui gazon tuns impecabil, locația este cea mai frumoasă la apus, când unduirile pământului din depărtare capătă nuanțe de miere și aur. Există acolo o replică a unei secțiuni din Zidul Berlinului și un podium la care oamenii pot sta pentru a se preface că țin discursuri.

În septembrie 2015, vin aici să urmăresc Partidul Republican încercând să-și aleagă candidatul la președinție. Sunt primele zile, iar scena este încă plină de candidați evident lipsiți de șanse, într-atât încât există o „dezbate ca între copii" în deschiderea evenimentului principal. Este un spectacol penibil, în care toți cei care au obținut până acum scoruri de o singură cifră în sondaje vorbesc unii peste alții, exact așa cum o vor face și candidații de top peste câteva ore, încercând să-și imprime cumva numele și chipurile lor, în memoria publicului. Aceștia sunt oameni care știu că nu vor câștiga niciodată. Cel mai probabil, vânează funcții în guvern sau pur și simplu vor să-și îmbunătățească perspectivele pentru candidaturile viitoare. Unii sunt destul de bogați încât să-și finanțeze singuri campaniile bazate pe vanitate. În sala de presă, unii reporteri se simt iritați că trebuie să le acorde atenție acestor oameni. Așteptăm spectacolul care contează.

Evenimentul principal aduce în scenă un moderator CNN care lansează întrebări spre cei nouă candidați republicani; toți, pe rând, fac exact ceea ce fac republicanii de la începutul secolului XXI: ilustrează Statele Unite, simultan, drept cea mai grozavă țară de pe pământ și, totodată, un loc de coșmar. O națiune uriaș de puternică, aleasă de Dumnezeu, în care familiile sunt prea înfricoșate să mai iasă din casă noaptea. Există o tentă de disperare în această pantomimă, deoarece opt dintre acești nouă oameni încep să înțeleagă că nu pot câștiga; că oricât de multă „carne în sânge" ar arunca mulțimii, tot nu

reușesc să le ofere ceea ce râvnesc cu adevărat. Singurul om care nu are această problemă este Donald Trump. El este învăluit într-o josnicie pe care ceilalți candidați pur și simplu nu știu cum să o poarte. El înțelege ceea ce oponenții săi ignoră: faptul că oamenii care vor decide aceste alegeri au trecut demult de faza cărnii crude. Ei vor ca trupul să le fie servit viu.

După dezbatere, reporterii se înghesuie în jurul oamenilor din interiorul partidului. Îl ascult pe Reince Priebus, președintele Comitetului Național Republican, vorbind pe larg despre Newt Gingrich. Relevanța lui Gingrich pentru niște alegeri din anul 2015 pare neclară, până când realizez unde bate Priebus. Cu decenii în urmă, și Gingrich conducea în primele sondaje ale alegerilor primare, înainte ca propria campanie să i se prăbușească.

Priebus, ca majoritatea celor din anturajul liderilor republicani, îl urăște pe Donald Trump. Faptul că acest om umilește atât de crunt ceea ce Priebus și ceilalți ca el au încercat să prezinte drept cea mai valoroasă și mai calificată selecție de candidați din istoria Americii este o batjocură continuă la adresa întregului sistem republican. Așa că Priebus vrea ca noi toți să știm, să credem, că acest avânt timpuriu nu va dura. Ordinea va fi restaurată. Prăpastia izbitoare dintre imaginea onorabilă în care se deghizează republicanismul, și ceea ce este, de fapt, un mecanism care se hrănește exclusiv cu ură, va înceta curând să mai fie atât de bătătoare la ochi.

În câteva luni, aproape toți acești oameni din interiorul partidului vor capitula, jurând credință unui om pe care, în sinea lor, îl disprețuiesc. Nu există altă cale către putere în afară de el și niciun principiu care să merite păstrat în locul puterii.

A existat o vreme, acum mai degrabă uitată, când aproape toate instituțiile tradiționale din această țară făceau echilibristică pentru a descrie succesul lui Donald Trump ca pe o consecință a unui soi de „anxietate economică". Alternativa – aceea că milioane de americani își doresc cu disperare ca oamenii care nu arată, nu trăiesc și nu cred ca ei să sufere la nesfârșit – era prea neplăcută pentru a fi luată în calcul, ar fi însemnat un verdict mult prea dur pentru ceva mai mare decât campania unui singur om. Chiar și ani mai târziu, când același om, acum condamnat sau pus sub acuzare pentru un număr impresionant de infracțiuni, încă mai controlează cu ușurință nucleul dur al Partidului Republican, mulți liberali de rând se încăpățânează să vadă în Trump doar un fenomen distructiv izolat, o furtună bizară rătăcită cumva spre țărm, mai degrabă decât simptomul unui climat cu totul diferit.

Această prăpastie, între ceea ce pretinzi că ești și ceea ce ești de fapt, nu este un fenomen exclusiv republican.

✦

Îmi amintesc când flăcările au ajuns în Oregon. Era septembrie 2020, la doar două zile după nașterea fiului nostru. Stăteam în sufragerie cu bagajele făcute, cu mai multe purificatoare de aer pornite. Prin ferestre, nu vedeam nici la zece metri distanță, nici măcar până la marginea curții. Cerul căpătase o nuanță de aramă, deasă și nefirească. Un strat de cenușă acoperea totul.

În comitatul Clackamas, unul dintre cele mai grav afectate, orașe întregi au fost șterse de pe fața pământului. A fost cel mai distructiv pârjol pe care l-a văzut vreodată coasta de nord-vest a Pacificului. Chiar și ani mai târziu, pot conduce o jumătate de oră spre sud de casa mea, traversând râul care ne-a cruțat, și trec prin locuri din care n-au mai rămas decât hornurile și țevile; peste dealuri, copacii sunt subțiri și negri ca niște pene de scris.

Timp de vreo doi ani, reperul meu pentru locul unde începea partea ruinată a comitatului era cadavrul carbonizat al unei camionete pe marginea autostrăzii 22; nu mai rămăsese din ea decât șasiul, iar din caroseria arsă a platformei flutura un steag uriaș cu Trump.

Configurația politică în Oregon seamănă izbitor cu cea din restul Statelor Unite – odată ce lași în urmă metropolele, lucrurile capătă o tentă conservatoare radicală. În ziua alegerilor din 2016, ne-am trezit că magazinul de la colț își umpluse curtea din spate cu sute de pancarte cu Trump, aliniate într-un mod atât de bizar încât locul căpătase alura unui cimitir. Odată, în timp ce căutam o potecă de munte care urmărește o cale ferată dezafectată lângă râul Nehalem, eu și un prieten am dat peste un poligon de tragere improvizat în pădure. Pe ținte erau lipite portrete imprimate cu Hillary Clinton. Teritorial vorbind, Oregonul este un stat conservator până în măduva oaselor; în districtele sale cele mai mari și mai intens populate, republicanii obțin victorii detașat.

Una dintre cele mai îngrijorătoare tendințe ale politicii americane din secolul XXI este normalizarea fiecărui rând de alegeri ca având o miza existențială, cea de al cărei rezultat depinde însăși supraviețuirea democrației americane. Într-un fel sau altul, există un sâmbure de adevăr în această afirmație. Aproape fără excepție, cele mai demente idei care acum un deceniu păreau marginale în cadrul Partidului Republican, au ajuns acum în nucleul acestuia. Crede cineva cu adevărat că același partid, peste încă un deceniu, va fi mai moderat și mai rezonabil? Când va veni oare clipa în care un candidat democrat

să nu mai poată spune: *Alegeți-mă pe mine, altfel ei vor demola totul, vor dezlănțui un haos de neînchipuit și o cruzime de necrezut.*

Oricât de adevărat ar fi, există și o tentă de auto-glorificare în acest mod de a pune problema. Ea face apel la versiunea liberală a reflexului *Red Dawn*. Într-o lume perfectă, politica este plictisitoare, bazată pe dezbatere, dar susținută de înțelegerea reciprocă a faptului că binele civic contează. Politica înseamnă autorizații de tăiere a copacilor, taxe pentru transportul public și oameni care merg la școală ani și ani de zile ca să învețe care este cea mai bună metodă de a croi un drum principal printr-un cartier de locuințe.. Republicanismul, în forma sa actuală, propune exact contrariul: procese pentru înaltă trădare împotriva adversarilor politici, anihilarea oricărui pact social și un război pe față împotriva experților. În viziunea de dreapta asupra Americii, fiecare interacțiune socială este o recoltare de organe, ceva vital smuls din corpul civic și vândut pentru un profit sau altul. Este o viziune care generează o claritate aproape fără egal în rândul adepților, o loialitate de neclintit: *De care parte a acestei operații vrei să te afli?*

La jumătatea lunii ianuarie 2024, când sistemul de sănătate din Gaza era practic distrus și nu mai rămăsese nimeni care să numere morții, *The New York Times* publică un articol care detaliază o scădere a numărului de victime palestiniene, marcând, s-ar putea spune, o schimbare în abordarea Israelului. Acest lucru se va repeta de nenumărate ori în lunile următoare: reportaje foarte serioase despre o aparentă diminuare a frecvenței crimelor, despre „războiul" care intră într-o altă „fază".

Fiecare astfel de știre pare să declanșeze o nouă rundă de dispute despre nebunia de a abandona Partidul Democrat acum, când miza este atât de uriașă. Un prieten scriitor îmi spunea că, a nu vota, e ca și cum îți tai singur nasul ca să te răzbuni pe propria față. E un clișeu răsuflat pentru un scriitor, dar nu mă pot opri să mă gândesc la el, la privilegiul ascuns în această logică: presupunerea că ești stăpân pe propriul trup și că tu ești cel care are controlul asupra propriei mutilări.

În rândul democraților din sistem, stârnește mai întâi o mare confuzie, apoi o furie crescândă, faptul că ar putea exista în această țară un grup considerabil de oameni care, pur și simplu, nu pot accepta un genocid real, în desfășurare, indiferent cât de rea ar fi sau ce ar putea face cealaltă alternativă la guvernare. Această poziție dă peste cap un anumit tip de minte liberală, deoarece o astfel de viziune

asupra politicii, dacă ar fi aplicată constant, ar forța sistemul să lupte cu adevărat pentru ceva. Ar deveni brusc insuficient să spui: „Alegeți-ne pe noi, altfel ei vor interzice dreptul la avort; alegeți-ne pe noi, altfel ei vor băga și mai mulți migranți în lagăre de concentrare; alegeți-ne pe noi, altfel vă vor face viața un iad". La ce bun să mai faci ceva cu adevărat important după ce ai câștigat, când miza supremă, simplul fapt că n-au ieșit ceilalți, s-a îndeplinit deja în secunda în care s-au închis urnele?

Știm că ar putea fi mai rău. Am fost forțați să o știm. Părinții ai căror copii le-au fost furați la graniță sub directiva administrației Trump nu au fost o simplă închipuire (deși astfel de politici nu au început cu Trump și nici nu s-au încheiat după el). Musulmanii care au fost nevoiți să-i privească pe cei dragi, murind, de la distanță, pentru că nu puteau părăsi sau intra în țară din cauza unei legi evident rasiste, nu au fost un scenariu imaginar. N-au fost doar niște plăsmuiri nici acei copii pe care o dronă i-a confundat cu teroriștii. Nici acei oameni uciși de polițiști corupți, lăsați să se înece de agenții de frontieră și cărora li s-a spus – de data aceasta, slavă Domnului, de către o administrație mai liberală – că acele noi contracte de foraj petrolier sunt cel mai bun lucru pentru viitorul copiilor lor. Și nu sunt nici pe departe o ficțiune nici zecile de mii de oameni împușcați, bombardați și lăsați să moară de frig și foame, când o singură directivă de la Casa Albă ar putea pune capăt la toate astea.

E de admirat, într-un sistem politic care mai are un dram de moralitate, credința că poți schimba totul din interior; că, dacă insiști cu bun-simț, sistemul se va alinia, în cele din urmă, spre dreptate. Însă când, după decenii de astfel de iluzii și de bătut la uși cu mănuși de catifea, rezultatul final este resemnarea în fața unui genocid, nu e cazul să te întrebi dacă nu cumva sistemul te-a modelat pe tine mult mai mult decât ai reușit tu să-l clintești pe el?

La câteva luni de la începerea genocidului, protestatarii întrerup constant evenimentele Partidului Democrat. Zeci de universități de prestigiu din întreaga țară sunt blocate pe măsură ce studenții ridică tabere de protest împotriva măcelului. Totul amintește izbitor de mișcarea anti-apartheid din anii '80 și de protestele anti-război sau pentru drepturi civile din anii '60, toate fiind, la rândul lor, conduse masiv de tineri și luate în derâdere ca fiind naive și nesemnificative, până când n-au mai fost; până când au devenit pilonii centrali ai mitului pe care Statele Unite și-l spun despre cum, în mod inevitabil, dreptatea triumfă.

Din nou, susținătorii partidului reacționează la aceste demonstrații scandând „Încă patru ani, încă patru ani”, un gest care acum nu mai poate fi descris ca fiind doar sinistru. E mai degrabă o frică automată care li se simte în voce, acea presimțire pe care au avut-o toți cei din istorie, când au început să întrevadă cum îi va judeca istoria că au mers mult prea departe cu complicitatea față de ceva malefic.

Căutați fotografii cu ceea ce considerăm acum a fi cele mai atroce momente din punct de vedere moral ale acestei țări, sau ale oricărei țări. Câinii asmuțiți asupra bărbaților și femeilor care nu cer decât un strop de demnitate, marșul „indezirabililor” pe străzi, mânia, setea de sânge. Ignorați, pentru un moment, persoanele implicate direct în violență. Priviți, în schimb, fețele celor care privesc de pe margine. Adesea, ceea ce veți găsi nu este o expresie de susținere mândră, nici șocul și groaza pe care toți acești oameni vor pretinde că le-au simțit mult mai târziu, după ce verdictul va fi dat. Mai degrabă, veți vedea un rânjet mic, copilăros. Este rânjetul cuiva care a ajuns să realizeze urâțenia demersului la care s-a raliat pasiv, dar care nu poate găsi curajul de a-l abandona acum. Omenia, sau ce a mai rămas din ea, este strivită sub greutatea acestui conflict interior, și tot ce mai poate face omul este să se ascundă în spatele acelui rânjet chinuit, acea jumătate de măsură a celor fără coloană vertebrală, scandând, fără prea multă convingere, „încă patru ani, încă patru ani”, în timp ce cadavrele se adună stivă la ușa lui.

E greu să trăiești în țara asta, în acest moment, și să nu ajungi la concluzia că principala grijă a liberalului american modern este, nu ceea ce face, crede, susține sau respinge, ci *modul în care este perceput*. Pornind de la acest rezultat dorit, totul este proiectat invers. Să fii văzut ca cineva care crede în dreptate, nu munca murdară și chinuitoare de a o înfăptui, este punctul de plecare al oricărei discuții despre justiție. Recitarea sloganurilor corecte primează deasupra obligațiilor pe care acele sloganuri ar trebui să le impună. Și are sens, când mizele nu te ating personal, când rachetele cad peste cineva aflat la mare distanță, e de ajuns să pari un om bun.

Astfel, consecințele nu s-au lăsat așteptate. Fasciștii, care domină acum asupra politicii republicane, au înțeles că masca liberalismului este extrem de fragilă. Preocuparea sa superficială pentru a părea imparțial, face ca până și cele mai absurde calomnii să fie băgate în seamă. Rezultatul este un șuvoi nesfârșit de distrageri, pretenții fantastice și acuze pe marginea cărora, în numele corectitudinii, se varsă râuri de cerneală și se poartă dezbateri inutile. Din nou, ceea ce contează nu este răul provocat atunci când unor astfel de enormități li se dă apă la moară, ci ideea de a fi o persoană care oferă tuturor

ideilor o șansă egală.

Dincolo de acest șuvoi de distrageri, există o vulnerabilitate mult mai profundă, de ordin existențial. Nebunia care a pus stăpânire pe conservatorii americani este, cel puțin, ceva cu consecințe cât se poate de reale: grupurile minoritare pe care vor să le elimine prin legi din orice aspect al societății, cărțile pe care vor să le interzică, mecanismele democrației pe care vor să le submineze; nimic din toate astea nu este o simplă închipuire. Dar dacă această neutralitate inofensivă se arată preocupată de aceste cauze doar ca formă de validare a propriei identități, dacă toate acele „Hillary Clinton" ale lumii pot afișa o indignare uriașă față de soarta filmului *Barbie* la Oscaruri, dar rămân impasibile în fața unor campanii militare de exterminare în masă, atunci orice republican va putea spune mereu, cu sinceritate: *Măcar la mine nu există nicio contradicție între ceea ce sunt, ceea ce spun că mă preocupă și ceea ce am de gând să fac.*

Aceasta este esența, momentul adevărului de care nu poți fugi. În fiecare dimineață, nenumărați pioni bine disciplinați ai Partidului Democrat, oameni bine plătiți și școliți, se trezesc și stabilesc temele de propagandă ale zilei. În fiecare dimineață, o mică armată de purtători de cuvânt pășește la pupitre pentru a turui declarații despre cât de mult îi pasă președintelui de viețile inocente, sau despre efortul imens pe care îl depun Statele Unite pentru a minimiza suferința inutilă, sau orice altceva trebuie spus în acea zi pentru a spăla răul comis între ultima conferință de presă și aceasta. Însă, tot mai mulți oameni pun o altă întrebare; lumea întreagă pune o altă întrebare. Lumea, plină de oameni care nu cântăresc nici cât un fir de praf în în strategia acelor întâlniri matinale, privește la toate acestea și întreabă, pur și simplu: Dincolo de propriul interes, în ce mai credeți ? Iar în fiecare dimineață, răspunsul, împachetat într-un limbaj „delicat" și bazat pe capacitatea noastră colectivă de a ne resemna în fața răului cel mai mic, este: În nimic.

Pe 26 ianuarie 2024, Curtea Internațională de Justiție decide că Israelul trebuie să fie judecat pentru genocid. La scurt timp după aceea, Statele Unite, Canada, Regatul Unit și alte șase națiuni decid să oprească orice finanțare către UNRWA, una dintre puținele organizații care mai ofereau ajutor palestinienilor. Decizia se bazează, chipurile, pe acuzații conform cărora vreo doisprezece dintre cei aproximativ 30.000 de angajați ai agenției ar fi fost implicați în atacurile Hamas din 7 octombrie. Simpla acuzație e de ajuns, și, prin urmare, sute de milioane de dolari sunt blocate. Mai mulți oameni vor muri de foame din cauza acestei decizii luate în birourile puterii, departe de locul unde foametea va face ravagii; luată de oameni care nu vor fi trași

niciodată la răspundere pentru nimic, care își vor trăi restul zilelor într-un confort absolut. Iar dacă vreun activist le-ar întrerupe cina la restaurant ca să le arate fotografii cu copiii la a căror ucidere au pus umărul, s-ar simți profund jigniți. Oamenii civilizați n-ar trebui să se poarte atât de nepoliticos.

Am fost o dată la o întrunire a lui Trump, în Eugene. Oamenii vindeau insigne, tricouri și alte accesorii prin parcare, majoritatea imprimate cu mesaje de genul LOCK THE BITCH UP. O tânără aproape goală protesta în cea mai apropiată intersecție; câțiva studenți care locuiau în zonă și-au pus pancarte prin curți pe care scria FUCK TRUMP. Nimic deosebit până acum.

Doar că mai târziu, pe la jumătatea discursului lucrurile s-au schimbat. Trump a întârziat, a vorbit anapoda ca de obicei, părea cu totul pierdut pe alocuri, sau nu chiar pierdut, ci, mai degrabă, plictisit; plictisit de acești oameni care nu aveau ce să-i ofere în afară de euforia trecătoare a adorației. A tot vorbit pe diverse subiecte, ba despre imigranții criminali, ba despre declinul Americii. În cele din urmă, până și cei mai entuziaști din mulțime au simțit că liderul lor nu pune suflet, că se simțea umilit să joace într-o ligă minoră când el voia, de fapt, strălucirea din Madison Square Garden. Și atunci, în liniște, câțiva au plecat. Fanaticii au rămas, dar un pâlc de oameni care până atunci stătuseră acolo cu rânjetul pe buze au început să iasă.

La câteva zile după decizia Curții Internaționale de Justiție, Nancy Pelosi lansează teoria că unii dintre cei care cer încetarea focului ar avea legături cu Rusia. Ulterior, va adăuga și China în ecuație, căci originea reală a acestei închipuite trădări nici nu contează prea mult, până la urmă. Lejeritatea acuzației, ușurința cu care este aruncată, e la fel de grăitoare ca acuzația în sine. Oricine a venit în Occident din locuri unde astfel de învinuiri sunt la ordinea zilei o recunoaște imediat. În țara mea natală, unde inflația galopează pe la 130% și o parte însemnată a populației nu are ce mânca, totul este din vina unui complot insidios urzit de israelieni și americani, de Occident, de vreun străin invidios pe potențialul Egiptului sau hotărât să-l distrugă. E o unealtă de preț în arsenalul oricărui regim defect. E cutremurător să vezi cum un mecanism al tiraniei este reciclat atât de lejer de un politician din lumea liberă.

Oare Nancy Pelosi chiar crede că mulțimea de organizații locale ale partidului ei, care militează pentru armistițiu, sunt aliate cu rușii? Sindicatele care reprezintă milioane de muncitori americani? Consiliul local din Chicago? Toți aceștia să fie unelte ale unor puteri străine ostile, care se folosesc de acest pretext pentru a-și scoate la înaintare agenții? Nu, nu crede asta. La fel cum, atunci când cere FBI-ului să investigheze activiștii care protestează pentru armistițiu, publicul țintă al mesajului nu este nici FBI-ul, nici activiștii, ci propria bază electorală. Mesajul este pentru omul de rând care pur și simplu nu poate pricepe de ce un student model de la Columbia își riscă viitorul profesional protestând pentru un incident neplăcut de la mii de kilometri distanță: Acești oameni care fac scandal nu sunt ca voi. Dacă vor câștiga ei, lucrurile se vor schimba, iar voi veți avea de pierdut.

E greu de stabilit care realitate e mai înfricoșătoare: că acest mesaj este o minciună sau că este adevărul.

Urmăresc un interviu cu Alexandria Ocasio-Cortez, reprezentant democrat de New York. „Cred că tot ce se întâmplă în Gaza acum... nu mai pot, pur și simplu nu mai pot să privesc asta zi după zi.”, spune ea. „Nu vreau să am nicio legătură cu ceea ce se întâmplă.”

Mă întreb cum se simte asta. Îți trebuie o tărie de caracter incredibilă să te speli pe mâini atât de convingător, în mijlocul unei situații atât de cumplite.

Pe când eram în Egipt, în toamna lui 2012, am intrat într-o dispută cu o cunoștință. Era pe atunci o tânără stea în ascensiune în rândurile armatei. Egiptenii, spunea el, nu sunt pregătiți pentru democrație. Au nevoie de stabilitate, de tipul celei pe care doar o entitate disciplinată și capabilă precum armata o poate oferi. Altfel, argumenta el, te trezești cu islamiști, cu teroriști, cu oameni care ți-ar tăia capul dacă nu crezi exact ce cred ei. Asta-i ce-ți dorești?

Asemenea complotului extern perfid, ideea că poporul pur și simplu nu e pregătit pentru democrație este o piesă esențială în recuzita regimurilor defecte. Argumentul e mereu același: Situația actuală, oricum i-ai spune, poate părea opresivă, dar habar n-aveți ce iad se dezlănțuie dacă renunțăm la ea.

E straniu să privești cum o formă a acestui raționament prinde teren în Vest. E greu să reziști ideii că singura alternativă a democrațiilor de rând e fascismul republican. Unde să se ducă musulmanii din America? La dictatorii arabi de care au scăpat cu greu? Spre China, unde musulmanii sunt aruncați în lagăre de

concentrare? În Rusia, unde e la ordinea zilei să-ți lichidezi adversarii?

E un mod de gândire bazat pe credința implicită că, pentru anumiți oameni, singura alegere este să alegi între versiuni mai mult sau mai puțin brutale de a fi redus la tăcere. *Sistemul nu funcționează pentru tine, n-a fost niciodată menit să funcționeze pentru tine, dar, ca un act de mărinimie din partea noastră, poți alege gradul în care acesta va lucra împotriva ta.*

Deși orice politician liberal care cade în capcana acestui raționament poate avea de câștigat pe termen scurt, la capăt de drum îl așteaptă un deznodământ inevitabil și profund neplăcut. În cele din urmă, calculul devine, în termeni pragmatici, cât se poate de clar. Cu ce e mai prejos o asuprire imaginară față de cea prezentă, palpabilă, care are în plus și infamia de a fi susținută politic și financiar tocmai de acea Lume Liberă ai cărei lideri țin simultan discursuri pătimașe despre sprijinul lor pentru democrație? Dacă ambele deznodăminte dor, de ce ar alege cineva varianta care, pe lângă rană, mai adaugă și batjocura?

Pentru unii, până și o urmă de interes personal produce deja astfel de rezultate, gândește-te la cârdul de staruri sportive de renume mondial care s-au aliat bucuroși cu regimuri criminale precum cel al Arabiei Saudite, ajutând la spălarea imaginii guvernului în schimbul a puțin mai mult decât niște bani. Pentru alții, ștacheta este mult, mult mai sus. Totuși, refuzul moral de a sprijini o putere care închide ochii la genocid va impune o variantă diferită a aceleiași logici pe care centrismul liberal s-a bazat atâta timp: strângi din dinți și alegi răul cel mai mic. Doar că acest „rău cel mai mic" nu va mai fi vidul moral și inofensiv al liberalismului de azi, nici mulțimea de dictatori barbari cu închisorile lor secrete. Va fi solidaritatea comunitară sau nimic altceva, o abandonare a întregului sistem. Nenumărați oameni, altminteri pragmatici, care în orice altă împrejurare ar alege liberalismul din oficiu, vor decide că nimic din toate astea nu merită prețul degradării propriului suflet. Nu vor mai susține pe nimeni, nu vor mai vota pe nimeni, se vor spăla pe mâini de orice ordine mondială care produce alegeri atât de mizerabile. Iar refrenul previzibil al conformistului: *Păi, vreți să ajungă cei de dreapta, demenții, la putere?,* ar trebui, după o minimă reflecție, să fie înlocuită de o întrebare mult mai gravă: *Cât de lipsit de conținut trebuie să fie discursul tău, ca până și cei de dreapta, demeți fiind, să aibă vreo șansă de câștig ?* Dintre toate inscripțiile care ar putea fi scrise într-o zi pe mormântul liberalismului occidental, cea mai necruțătoare e următoarea: S-a confruntat cu o manifestare cinică și infinit de crudă a

conservatorismului și, cumva, a reușit performanța de a câștiga *la limită*.

Întrebată dacă îl mai susține pe Joe Biden după aceste luni de dezastru aprobat de S.U.A., Alexandria Ocasio-Cortez spune că da. „Cred că, uneori, oamenii vor ca politica electorală să fie ... nu trebuie să ne identificăm excesiv cu ... e ca și cum, dacă votezi pentru cineva, acel om trebuie să fie întruchiparea ta."

Nu-mi doresc pe cineva care să fie întruchiparea mea. O „întruchipare a mea" n-ar avea nicio șansă în iadul ăsta. În 2015, când un congresman musulman a zis la televizor că Trump ar putea câștiga, ceilalți invitați au pufnit în râs. Când o membră a Congresului palestino-americană cere ca Palestina să fie liberă, este sancționată, în timp ce colegii ei sunt liberi să ceară eradicarea palestinienilor fără nicio consecință. Chiar și candidaților care îmi seamănă câtuși de puțin li se spune de către segmente uriașe din Statele Unite, iar și iar: Nu sunteți de-ai noștri, regulile nu se aplică la fel în cazul vostru, ceea ce aveți de spus contează mai puțin. Nu, nu vreau un candidat care să fie întruchiparea mea. Vreau un candidat care să nu finanțeze un genocid. Iar dacă nici asta nu se poate, atunci vreau măcar capacitatea aia supraumană de a te detașa de realitate, pe care până și avangarda progresistă a Partidului Democrat pare capabilă, la nevoie, să o invoce.

Va veni o zi când crimele se vor opri, ori pentru că cei oprimați vor fi liberi, ori pentru că nu va mai avea cine să fie omorât. Ni se va cere să dăm totul uitării, să admitem ce s-a petrecut doar dacă nu avem încotro și doar prin gesturi formale, de fațadă. Și mulți se vor conforma, fie și doar ca mecanism de protecție mentală. Atâtea se nasc și se sting sub semnul acestei amnezii eterne.

Însă mulți nu vor uita. Spunem asta, uneori, când ne sunt uciși propriii copii: *Amintiți-vă.* Și poate părea acum că e vorba despre copiii altora, dar nu există „copiii altora". Dacă te uiți lung în hăul în care se adâncește adversarul tău, în timp ce ți-l sapi pe al tău, vei ajunge într-un punct în care bezna va deveni atât de deasă încât nu vei mai putea distinge cine e unul și cine e celălalt.

Capitolul 8
FRICĂ

Apa de ploaie este proprietatea statului. Anumite drumuri sunt pentru unii, dar nu și pentru alții. Anumite autobuze sunt pentru unii, dar nu și pentru alții. Scorțișoara e în regulă și poate fi adusă, cardamomul este o amenințare la adresa securității și este interzis. Lista obiectelor interzise se schimbă după bunul plac al celor care o impun: fructe uscate, carne de vită, ciocolată. La punctele de control, unii trec, alții sunt puși să aștepte ore în șir, doar așa, de-al naibii, doar ca să nu uite cine deține controlul. O femeie pierde o sarcină, așteptând. Un pacient cu cancer moare, așteptând. O zonă este declarată sigură, apoi bombardată. Un soldat împușcă o adolescentă de șaptesprezece ori și este găsit nevinovat. Viața merge înainte, pentru unii, dar nu și pentru alții.

Los Angeles, 2018:

Fusese un turneu de promovare lung. Îmi petrecusem o bună parte din an, când și când, vorbind în fața unor săli aproape goale prin toată Europa și America de Nord. (Punctul critic a fost într-un magazin de lumânări parfumate și bibelouri din Tampa, care, ocazional, mai vindea și cărți. Au venit trei oameni, dintre care unul greșise data pentru evenimentul altui autor și acum era prea stânjenit ca să mai plece.) Orașele încep să se confunde între ele, și până și L.A. pare doar un alt amalgam de hoteluri centrale și microbuze de aeroport cu miros ciudat. Sunt în oraș pentru un eveniment, iar după aceea fug la hotel să intru într-o întâlnire online cu un club de lectură din Egipt.

Cineva mi-a zis odată, și cred că vorbea serios, că romanele mele sunt un material excelent pentru cluburile de lectură, pentru că cine nu le înghite le urăște cu patimă, așa că măcar ai ce să discuți. (Uneori dai peste cărțile astea care plac tuturor, spunea femeia aceea, și e pur și simplu plictisitor.) Ocazional, se mai și țipa la mine, cum s-a întâmplat la un eveniment academic la o universitate din Toronto, unde un profesor m-a acuzat că încerc să-mi fac cititorii să țină cu teroriștii. Dar, în cea mai mare parte, oamenii sunt amabili.

Încep să țin o listă cu întrebările frecvente de la aceste evenimente. Cu un an înainte de publicarea romanului, în încercarea de a-mi face prieteni în Portland, mă înscrisesem la un curs de stand-up comedy. Printre cele mai practice sfaturi ale instructorului a fost să am mereu „un cinci solid” la îndemână, adică un număr de glume de cinci minute, bine testat, pe care să te poți baza oricând la nevoie. Încep să-mi creez propriul „cinci solid”, din răspunsuri la întrebările pe care le primesc cel mai des. Nu poți inventa o altă poveste despre originile cărții de fiecare dată când ești rugat să explici de ce ai început să scrii romanul, așa că cel mai bine e să o șlefuiești pe cea reală până devine cât de cât interesantă.

Mai ales în cadrul cluburilor de lectură, am observat că una dintre întrebările care mi se pun cel mai des despre *American War* are legătură cu o secțiune de la mijlocul romanului, a cărei acțiune se petrece într-un lagăr de persoane strămutate de la granița dintre Mississippi și Alabama, un loc numit Tabăra „Patience” (Răbdare). Acea secțiune din carte culminează cu un masacru. Sunt întrebat în mod repetat de ce a trebuit să fac acele scene atât de brutale. Drept răspuns, încerc să explic faptul că mare parte din acea parte a cărții face referire la masacrul din 1982 de la Sabra și Shatila, tabere de refugiați palestinieni din Liban (*sabr* este cuvântul arab pentru „răbdare”). Evenimentele, replicile din dialoguri, brutalitatea, totul este exact așa cum apare descris în mărturiile celor care au asistat la

evenimentul real.

Și apoi, în acea noapte din Los Angeles, în timp ce îmi pregăteam lista obișnuită de răspunsuri la întrebările frecvente, unul dintre membrii clubului de carte din Egipt, pentru care Sabra și Shatila nu sunt locuri îndepărtate, mă întreabă ceva diferit.

Dacă acea scenă se bazează pe Sabra, spune ea, de ce ați îndulcit-o atât de mult?

✦

La începutul lui 2024, cam în aceeași perioadă în care dosarul de genocid era prezentat în fața Curții Internaționale de Justiție, o furtună de gheață lovește Oregonul. Mare parte din stat încremenește. Eram pe coastă în acea perioadă, predând în cadrul unui program de creație din Seaside, un orășel turistic care hibernează între sezoane, cu sălile de jocuri și magazinele de caramele, mai mult pustii. Cele mai rapide rute dintre Seaside și Portland trec peste munți, dar, zile în șir după furtună, asfaltul s-a transformat în gheață; drumul spre casă, care în mod normal durează nouăzeci de minute, mi-a luat patru ore. Am condus cu inima strânsă tot drumul.

Câteva zile mai târziu, în timp ce gheața încă atârna de frunze ca niște mici pandantive, o pală de vânt a smuls din rădăcini un copac de doisprezece metri din curtea noastră. Când s-a prăbușit, de-a curmezișul curții, a scos un sunet care mi-a amintit de tunurile grele din Afganistan, de aerul împins violent în afară. Când s-a crăpat de ziuă, am ieșit să inspectăm pagubele. Mare parte din gardul terasei din spate fusese zdrobit, la fel și o bucată din terasă. Vârful extrem al coroanei ratase la milimetru acoperișul micii anexe pe care o folosesc drept cameră de scris. Una peste alta, am avut mare, mare noroc.

Totuși, timp de o săptămână după aceea, o senzație de greață m-a urmărit zi de zi. Cu vreo douăsprezece ore înainte ca acel copac să cadă, fiica mea și prietena ei cea mai bună se jucaseră la noi acasă; mare parte din timp alergaseră pe terasa care acum zace în ruine. Mă bântuie imaginea acelui copac prăbușindu-se cu doar câteva ore mai devreme și ce s-ar fi putut întâmpla.

E jenant, e egoist. De luni de zile citesc povești, văd fotografii și privesc filmări cu cele mai cumplite lucruri care i se pot întâmpla unui copil, oricui. Și totuși, trec prin această ciudată stare de greață, tot gândindu-mă la o catastrofă ipotetică, fiindcă, oricât de ipotetică ar fi, persoana căreia i s-ar fi putut întâmpla este a mea.

Frica ascunde necesitatea existenței sale. Nimeni n-a simțit

vreodată o frică nejustificată, cel puțin nu în propria minte. Un fost profesor de-al meu de la facultate spunea odată că un principiu fundamental al logicii este că, dintr-o premisă falsă, orice implicație este adevărată. Frica funcționează la fel: face ca întreaga lume să înflorească în posibilități nelimitate și teribile.

Așa a fost dintotdeauna, nu doar în acest moment, acest punct culminant al atâtor momente anterioare, ci ca o condiție prestabilită a existenței într-un sistem a cărui monedă de justificare este frica. Și chiar este o monedă. Iar cursul de schimb este cât se poate de real.

Mă tem, de pildă, de steagurile mari ale lumii occidentale, în mai toate contextele. Când le văd fluturând în spatele camionetelor oriunde în Statele Unite, am o reacție instinctiv negativă. În Canada, în ultimii ani, pe măsură ce o imitație palidă a aripii de dreapta americane a pus stăpânire pe tot mai mult din sfera publică, am ajuns să dezvolt aceeași reacție (în ciuda clișeului răsuflat de a-ți pune un steag canadian pe bagaje când călătorești în străinătate, ca o declarație preventivă de amabilitate). Când văd steagurile Franței și ale Regatului Unit, nu mă pot abține să nu mi le imaginez tronând deasupra caselor, cartierelor și națiunilor strămoșilor mei din lumea arabă. (Deși realizez, în timp ce scriu asta, că nu am o teamă similară față de steagurile națiunilor arabe. Nici măcar unul singur, inclusiv cel al țării mele natale, nu-mi provoacă vreo emoție, fie ea pozitivă ori negativă.)

Nu doar că această frică este irațională, dar este, în mare măsură, și neverificată. N-am încercat niciodată să opresc lângă una dintre acele camionete mari ca să-l întreb pe șofer ce crede despre oamenii ca mine. Dar, la fel ca frica ce apare, inevitabil, ori de câte ori trebuie să trec o frontieră, nu raționalitatea sau dovezile fricii contează, ci mai degrabă valoarea ei de schimb. Frica mea, având în vedere cine sunt și ce loc ocup în Occident, nu-mi oferă mie nimic. Chiar mai puțin de nimic, fiindcă reacția majoritară pe care o aștept dacă admit că mă tem de steagurile americane nu este o discuție nuanțată despre natura corozivă a patriotismului, ci mai degrabă insinuarea că asta nu e deloc frică, ci ură, lipsă de recunoștință: *Păi, pleacă atunci. Nu-ți place? Pleacă.*

Frica mea nu valorează nimic, nu-mi oferă mie nimic. Și nici nu mă aștept s-o facă. În cazul acesta, chiar îmi doresc să n-o facă, până la urmă cui îi pasă ce simt eu față de niște steaguri? Și totuși, știu că frica altora, la fel de irațională ca a mea, ba chiar mai irațională, valorează totul. Pune în mișcare armate, șterge de pe fața pământului mii de oameni. La fel ca mânia, frica are o forță invizibilă, o gravitație. Eu nu-mi pot propulsa frica spre sferele înalte ale

privilegiului, la fel cum nici cei de deasupra nu se pot împiedica să-și lase propria frică să se prăbușească, cu un impact devastator, peste viețile celor de dedesubt.

La începutul lui februarie 2024, în timp ce măcelul din Gaza continuă, îi privesc pe politicienii americani certându-se în privința unei legi interne privind imigrația; o lege care ar intensifica controlul, ar impune măsuri de urgență pentru deportarea migranților înainte ca aceștia să poată solicita azil și, în general, ar reforma radical sistemele prin care oamenilor li se permite să vină și să trăiască în Statele Unite. Discursul politic se reduce mereu la aceeași dilemă: este legea suficient de dură. Oricât de dură ar fi această lege, nu va fi niciodată considerată *prea* dură. Asta pentru că asprimea ei se justifică prin ea însăși: se bazează pe frica de acești oameni și pe ideea că ei ar putea altera puritatea națiunii. Aceiași oameni, asupra cărora este permisă orice formă de violență statală, de la smulgerea propriilor copii până la abandonarea lor în valuri, lăsați să se înece sub privirile tuturor, trebuie să devină roada vie, înflorirea monstruoasă a unei frici fără margini.

Cam în aceeași perioadă în care democrații și republicanii se ceartă în privința legii, editorialistul de la New York Times, Thomas Friedman, scrie un articol în care compară Iranul, o națiune de peste 87 de milioane de oameni, cu o viespe. Ceea ce susține întreaga premisă, rasistă și absurdă, este frica. Oricine cunoaște instinctiv tresărirea pe care o provoacă vederea unei viespi. Însă frica nu este un scop în sine; funcția ei aici este să permită abandonarea oricărei rețineri, nimeni n-a fost vreodată învinovățit că a vrut să strivească o viespe. Ar fi putut să-l înțepe.

(E de la sine înțeles că, dacă exiști în Occident ca arab, musulman sau persan, ori ca cineva care ar putea fi confundat cu aceștia, trebuie fie să accepți jignirile banale ale lui Friedman, fie să fii acuzat de isterie. La urma urmei, se poate argumenta, că ceea ce face el este ceva mult mai elevat decât simpla comparare a unor întregi grupuri de oameni cu niște insecte; o tactică folosită, la propriu, de unele dintre cele mai criminale regimuri din istorie pentru a justifica lichidarea a milioane de oameni, inclusiv în Rwanda, unde ordinul de a ucide "gândacii" Tutsi a precedat genocidul. Nu, Friedman se vrea a fi un fin analist, etalându-și geniul lui geopolitic printr-o metaforă ciudată în care dezumanizează totul: America ar fi leul care, din nu știu ce motiv, vânează o viespe prin junglă, în timp ce Benjamin Netanyahu este un lemur. E un fel de fabulă absurdă vândută drept mare strategie politică. Pur și simplu n-are cum ca unul dintre cei mai cunoscuți

editorialiști din SUA, angajat la ziarul de referință al țării și laureat al celei mai înalte distincții în jurnalism, un om care, în anumite momente ale carierei, a fost capabil de reportaje excelente, să fi comis o gafă colosală. Prin urmare, cei deranjați de mizeria de a cataloga regiuni întregi ale lumii drept insecte parazite trebuie să fie cei prea sensibili sau prea înclinați spre a exagera, cărora nu trebuie să li se permită niciodată să pângărească sfera publică cu asemenea preocupări simpliste.)

Până când a fost publicat articolul lui Friedman, între 12.000 și 13.000 de copii palestinieni erau deja morți, uciși de o armată care, fie că dă socoteală unui lemur, fie că e finanțată de un leu ramolit sau de orice altceva mai halucinează fabula aceasta; există, în mod evident, dincolo de limitele compasiunii sau ale fricii occidentale. Nu este, sub nicio formă, o chestiune de ignoranță. Aproape oricine este cât de cât informat a văzut deja muntele de dovezi care demască amploarea măcelului sau a ales în mod activ să întoarcă privirea. Oricum ar fi, toată lumea a auzit despre asta.

Spre sfârșitul lui februarie, soldații israelieni deschid focul asupra palestinienilor care stau la coadă pentru ajutoare alimentare, ucigând peste o sută dintre ei. Ministerul Sănătății din Gaza raportează că alți șase au murit de malnutriție.

Dar aceste morți sunt ale cuiva străin, așa că nu au cum să stârnească teamă. Astfel de lucruri pot fi discutate doar în termeni de strategie: *Se va dovedi uciderea în masă a zeci de mii de copii o eroare tactică? Este copilul care a trebuit să-și îngroape fiecare membru al familiei o viitoare amenințare? Va avea Hamas de câștigat?;* însă violența care, altminteri, ar inspira o adevărată frică, i se întâmplă, în definitiv, unei insecte; și ce nebun ar da crezare gândurilor unei insecte despre propria sa strivire?

✦

În iunie 2006, la câteva zile după ce fusesem angajat cu normă întreagă ca reporter de fapte diverse, poliția din Ontario a declanșat una dintre cele mai mari operațiuni de arestare pentru terorism din istoria Canadei. Cazul, supranumit „Cei 18 din Toronto” după numărul inițial de suspecți, a fost de departe cel mai senzațional subiect de știri din țară timp de aproape doi ani. Totul a început cu descinderi ale poliției în mai multe orașe din Ontario. Majoritatea celor arestați erau tineri, unii fiind surprinși chiar în timp ce transportau ceea ce ei credeau a fi componentele chimice ale unei bombe. Cazul avea să se întindă pe ani de zile de proceduri judiciare și, în cele din urmă, să ducă la condamnarea unora dintre suspecți. A fost un subiect de o

amploare uriașă, iar ziarul meu – parțial din cauza deciziei de ultim moment a unui editor senior, care în noaptea primelor descinderi a îngropat articolul la pagina A2 – a fost zdrobit de concurență. Lunea următoare, redactorul-șef a convocat tot personalul de la sediul din Toronto la o ședință în redacția de la etajul doi. Era furios

Din câte știu, la acea vreme existau doar doi membri ai echipei editoriale care aveau vreo experiență personală cu Islamul, Orientul Mijlociu sau, în general, cu orice fațetă a identității celor acuzați: eu și Kamal Al-Solaylee, care pe atunci era criticul de teatru al ziarului. Am fost trimiși la înaintare să intervievăm prieteni și rude ale suspecților, să vizităm moscheile pe care le frecventau, să aflăm detalii despre viețile lor. În câteva zile, Kamal a găsit (și bine făcuse) o modalitate de a se sustrage de la acest subiect care îi fusese atribuit într-un mod atât de forțat. Însă, eu am lucrat la acest subiect, și aproape la nimic altceva, în următorii doi ani. Am câștigat premii, am devenit indispensabil.

Ca în toate cazurile de acest gen, greutatea cuvântului "terorism" a deformat ceea ce ar fi fost, altminteri, o relatare obișnuită despre o infracțiune, în toate modurile cele mai previzibile. Când eu și colegul meu am încercat să intervievăm unul dintre suspecți aflați în închisoare, un oficial al acelei instituții i-a scris editorului nostru pentru a-l avertiza că are simpatizanți ai teroriștilor pe statul de plată. Când am pus mâna pe documente interne care arătau cât de intens a încercat Ministerul Siguranței Publice din Canada să manipuleze presa în jurul acestui caz, unul dintre primele comentarii ale unui cititor a fost: Nu am încredere în nicio știre despre terorism scrisă de un tip pe nume Omar. În cele din urmă, unii dintre cei optsprezece suspecți – liderii, cei care încercaseră să fabrice detonatoare folosind videoclipuri de pe internet – aveau să primească pedepse grele cu închisoarea. Alții, despre care s-a dovedit pe măsură ce dovezile ieșeau la iveală că erau pur și simplu tineri, proști și disperați să fie acceptați de orice grup social, s-au ales doar cu o mustrare. Scandalul inițial s-a stins, așa cum se întâmplă mereu, iar în următorii câțiva ani, cazul "Toronto 18" a devenit ceea ce fusese dintotdeauna: o altă știre despre criminalitate.

Dar există un detaliu care m-a urmărit încă din primele mele zile de documentare la acel caz. Intervievam o sursă care îi cunoscuse bine pe câțiva dintre suspecți. Mi-a povestit despre o noapte, cu puțin timp înainte de raziile poliției, când unul dintre suspecții mai în vârstă l-a dus pe unul dintre cei tineri într-o pădure la nord de Toronto.

Bărbatul îi fusese mentor băiatului. În noaptea aceea, băiatul nu știa de ce se îndreptau spre mijlocul pustietății. Au parcat pe marginea

drumului și au mers prin întunericul beznă până la un loc din pădure unde bărbatul mai fusese înainte și săpase o groapă. Un mormânt.

Bărbatul i-a dat tânărului un ordin simplu: Dacă nu faci ceea ce am plănuit, dacă nu mergi până la capăt, aici îți va fi sfârșitul, pe vecie. Nu în paradis, ci în pământ, mâncat de viermi, pentru totdeauna.

Am râs când am auzit povestea prima dată. Absurditatea de a duce un adolescent în pădure, în miez de noapte, pentru acest mic și trist număr melodramatic, pentru această punere în scenă care n-ar fi avut cum să aibă vreun impact.

N-ar fi avut, mi-a spus sursa mea, dacă acesta ar fi fost doar primul pas. Dar groapa din pădure fusese, în schimb, punctul culminant al unor ani de muncă lentă și metodică, o muncă începută când cei doi s-au cunoscut, iar cel mai în vârstă i-a arătat celui tânăr fotografii cu cadavre mutilate și i-a spus: Hei, frate, ai văzut ce li se face fraților și surorilor tale în Kașmir? În Bosnia? În Palestina?

Nu ne place să vorbim despre aceste lucruri. Preferăm ca monștrii noștri să apară gata formați, nu să fie creați sub ochii noștri.

În viața mea de adult, care a început cam în perioada atacurilor de la 11 septembrie, nu a existat un simbol al fricii mai puternic în lumea occidentală decât "teroristul". Atât de copleșitoare este această narativă, încât nu doar că a justificat, fără nicio întrebare sau consecință, unul dintre cele mai mari masacre din istoria modernă, dar a impus unor mase întregi de oameni o existență binară. Tu, din moment ce semeni cu cei care se aruncă în aer, ești cu noi sau împotriva noastră? O să condamni fapta, o s-o faci obsesiv, oricât de puțină legătură ar avea cu viața ta? Ești unul dintre ticăloșii care ne urăsc, sau dintre băieții buni care îi toarnă pe cei ce ne urăsc? Dacă te nimerim din greșeală în timp ce îi vânăm pe cei răi, o să pricepi că n-am avut de ales? Ce legătură ai tu cu acea violență fără margini de care, în mintea noastră, ai fost dintotdeauna capabil?

Una dintre cele mai nocive și durabile consecințe ale anilor de război împotriva terorismului este anihilarea totală a argumentului moral, de la sine înțeles, în favoarea nonviolenței. Argumentul că violența, sub orice formă, ne înjosește și marchează eșecul instantaneu al tuturor celor implicați, este mult mai greu de susținut atunci când statul exercită sau aprobă în mod regulat violența generalizată împotriva civililor și combatanților deopotrivă. În schimb, pledoaria pentru nonviolență devine, în cel mai hidos mod, una pragmatică: statul vrea violență, deoarece pe acel teren de joc el deține toate avantajele, de la arme mai mari și imunitate totală, până la privilegiul de a se poziționa ca victimă pe vecie.

Odată, cu mulți ani în urmă, am asistat la un proces în Ottawa unde avocații au dezbătut pe larg definiția „terorismului”. În majoritatea contextelor occidentale, această definiție se rezumă la violență în scopuri politice. Dezbaterea a migrat, în cele din urmă, către o situație ipotetică în care cineva pune o bombă la o tonetă de limonadă cu scopul de a speria oamenii, din cauza aversiunii făptașului față de lămâi. A fost o jumătate de oră destul de absurdă, dar instructivă, în măsura în care toți cei implicați păreau conștienți, într-un fel, că termenul de “terorism” nu are nicio valoare pentru stat fără un anumit grad de ambiguitate. După două decenii de distrugeri în Irak și Afganistan, justificate prin puterea acestui cuvânt de a reduce totul la tăcere, e tentant să susții că “terorismul” ca etichetă socială (adică ceva ce trece dincolo de terminologia legală, în zona a ceea ce acceptăm să facă și să devină societățile noastre) este aplicat aproape exclusiv persoanelor de culoare. Când un bărbat alb ucide zeci de oameni la un concert, într-o sinagogă sau într-o școală, este o crimă. O crimă motivată de ură, uneori. Dar terorismul necesită o distanță, între stat și făptaș, suficient de mare încât să conțină un alt fel de frică. Acel gen de frică ce justifică crearea unor legi complet noi, a unor noi moduri de detenție, a unor noi aparate de supraveghere, orice, absolut orice.

Poate că această reticență extremă de a recunoaște, darămite de a studia, patologia amplă a terorismului nu este mânată doar de acea teamă des invocată, că a încerca să înțelegi ceva e totuna cu a-ți declara loialitatea față de acel lucru. Poate că adevărata frică este că, odată ce începi să analizezi ramificațiile adânci ale răului la scară mică, uneori susținut de stat, dar adesea fără patrie, se naște obligația de a trata cu aceeași rigoare și mecanismul colosal al răului imperial. Și, făcând asta, s-ar putea descoperi că ceea ce mână statul și îl absolvă de atâta rău nu este teama că, procedând altfel, vreun terorist ar putea distruge structura societății libere. Ci, mai degrabă, că răul în sine este necesar sistemului pe care îl protejează. Că, în final, nu există nicio ordine internațională bazată pe reguli, nici drepturi universale ale omului, nicio justiție egală pentru toți, ci doar aranjamente trecătoare de conveniență, în care orice cantitate de victime colaterale este considerată acceptabilă, atâta timp cât servește intereselor imperiului.

În realitate, atunci când le convine, liberalii sunt experți în toate fațetele fricii și în tot ce aceasta reușește să justifice. Când cea mai puternică națiune de pe pământ desfășoară, timp de decenii, o

campanie de anihilare prin represalii împotriva mai multor țări (deși una dintre ele nu fusese deloc implicată în atacul care a pornit totul), lăsând în urmă peste un milion de civili morți, răzbunarea devine o virtute utilă pentru moment. Când un simplu sătean de la celălalt capăt al lumii dă foc unui steag american, după ce un operator de drone dintr-un centru comercial din Idaho i-a confundat copiii cu niște teroriști, răzbunarea devine grotescă, tărâmul iremediabil al sălbaticilor.

Doar imaginați-vă ce-ar putea face omul acesta. Imaginați-vă violența nesfârșită de care ar fi capabil în ghearele unei asemenea furii. Omul acesta, sau mai degrabă, această umbră de om pe care am creat-o. S-ar putea hrăni cu ura lui, iar după ce se satură, i-ar putea hrăni și pe alții, ar putea crea o mișcare, ar putea chiar să pună mâna pe o națiune. Și apoi, și apoi, și apoi, cine să mai știe?; ar putea să desfășoare o campanie de decenii de anihilare prin represalii împotriva mai multor țări. Vă puteți imagina așa ceva? Vă puteți imagina altceva?

La începutul lunii februarie 2024, *The Wall Street Journal* publică un editorial intitulat: “Bun venit la Dearborn, Capitala Jihadului din America”. Dearborn este un oraș din Michigan. Are, probabil, cea mai mare populație arabă pe cap de locuitor din orice zonă metropolitană a Statelor Unite. Mi se pare inutil să menționez că, de puținele ori când am vizitat Dearborn, am fost tratat cu mai multă căldură și ospitalitate decât aproape oriunde altundeva în această țară.

La fel ca în cazul regiei de tip Animal Planet a lui Friedman, articolul din Wall Street Journal nu este altceva decât o etalare a puterii de a face și de a spune orice. Priviți ce pot spune despre acești oameni; priviți cât de jos sunt față de mine. Dacă cineva chiar ar crede că Dearborn, sau orice alt loc din țara asta, este o „capitală a jihadului”, orice ar însemna asta, oare răspunsul adecvat n-ar fi unul militar? Nu asta face țara asta cu jihadiștii, în mod obișnuit? Atunci de ce să nu ștergem Dearborn de pe hartă, să-l bombardăm până la anihilare? Pentru că scopul nu este violența. Violența vine mai târziu, cel mai adesea de mâna cuiva care citește destule astfel de articole și decide să acționeze explicit în baza a ceea ce este doar sugerat implicit. Scopul, condiția fundamentală, este să spui: Împotriva acelor oameni, acelor oameni inferiori, orice poate fi justificat. Scopul este etalarea permisiunii.

Am voie să mă tem de asta? Și dacă da, are vreo valoare frica mea?

✦

În vara anului 2021, am susținut examenul pentru cetățenia americană. Testul se dă într-o clădire federală din partea de nord-vest a centrului orașului Portland. Am luat un bilet cu număr de ordine, am așteptat o vreme și am fost chemat într-un birou mic de către un ofițer masiv, cu o figură severă, despre care aveam să aflu mai târziu că emigrase și el aici, din Austria.

În esența, fiecare examen de cetățenie este la fel. Există o probă de limba engleză, un test de cultură civică și istorie și un set de întrebări fulger despre eventuale abateri: dacă solicitantul a fost vreodată implicat în traficul de persoane, dacă a împiedicat pe cineva să-și exercite religia sau dacă a servit într-o armată străină și alte asemenea încălcări ale legii. Luni de zile, eu și soția mea ne-am petrecut serile pregătindu-ne. Când vine ziua cea mare, mă trezesc exact pe atât de nervos pe cât mă așteptam. E un soi de anxietate care te cuprinde ori de câte ori trebuie să te supui toanelor unui sistem care poate schimba traiectoria vieții tale. Senzația că e de ajuns o singură greșeală ca lucrurile să meargă prost.

Dau din cap. Zâmbesc. Trec testele de limbă și cultură civică; spun adevărul când declar că n-am fost niciodată implicat, în niciun fel, în vreun genocid. Câteva săptămâni mai târziu, devin cetățean al Statelor Unite.

Se presupune că imigranții trebuie să fie recunoscători. Firul narativ al imigrației – în care cineva fuge din propria societate eșuată pentru a veni într-un loc mai bun, o țară care n-avea nicio obligație să-l primească, dar a făcut-o – impune o recunoștință perpetuă. Și, da, această recunoștință există, însă narativa nu lasă loc pentru numeroasele chipuri sub care se ascunde, pentru formele ei mult mai puțin evidente. Nu îi port nicio pică imigrantului care flutură steguleț de la marginea paradei de Ziua Independenței și care spune onest și simplu: Iubesc țara asta. Dar nici nu-l judec pe imigrantul care este la fel de lipsit de emoție și de pragmatic față de statul-națiune pe cât sunt de lipsiți de emoție și de pragmatici față de imigranți cei care conduc acest stat-națiune; cel care spune onest și simplu: Nu iubesc țara asta, nu iubesc nicio țară, patriotismul este atributul unei vieți cu totul diferite decât cea pe care mi-a hărăzit-o norocul; trăiesc aici pentru că va fi întotdeauna mai sigur să trăiești pe partea de unde se lansează rachetele. Trăiesc aici pentru că mi-e frică.

În al doilea weekend din februarie 2024, trupul în descompunere al micuței Hind Rajab, în vârstă de cinci ani, ucisă de armata israeliană, este găsit într-o mașină alături de familia ei, lângă o ambulanță carbonizată care fusese trimisă să o salveze. Mai târziu, o investigație independentă va număra 355 de urme de gloanțe în mașina în care se

afla Hind. Însă, inițial, povestea este prezentată de numeroase canale media ca și cum ar fi fost vorba de un caz de dispariție, ca și cum acest copil pur și simplu s-ar fi pierdut din priviri, plecând apoi cu totul din această lume.

Ceruse ajutor. Ridicase telefonul și implorase să fie salvată. Plânsese, spusese că făcuse pe ea. Avea cinci ani.

Care este cuvântul pentru ce a simțit ea? Fiindcă, de cealaltă parte a planetei, nenumărați oameni care aclamă aceast măcel se vor trezi spunând că și lor le este frică. Dar dacă aceste frici sunt egale, dacă se anulează reciproc, atunci cuvântul nu mai înseamnă nimic. Asemenea oricărui sistem, oricărui mod de viață care îngăduie așa ceva.

S-a format o prăpastie în ultimele luni, una din multe, dar una care nu mai poate fi trecută. De o parte se află acea parte a societății căreia nu-i este frică de nimic mai mult decât de întreruperea normalității. Care crede că, indiferent de oroarea pe care o aduce fiecare zi, ceea ce contează cel mai mult este să trăiești ca înainte, răspunzând la e-mailuri, respectând termene-limită și fiind productiv. De cealaltă parte se află acea parte care, fiind martoră la oroare, pur și simplu nu mai poate continua ca înainte. Cum să trăiești auzind țipetele, văzând cadavrele? Cum să mai conteze altceva? Frica unora că și-ar putea pierde confortul se ciocnește de o altfel de frică: frica de faptul că orice societate a cărei funcționare cere ignorarea unui măcel de o asemenea amploare, de dragul unei normalități artificiale, este prin definiție sociopată.

Urmăresc adesea discuții pe rețelele sociale în care cineva întreabă: De ce ești așa radical ? Drept răspuns, ceilalți indică diverse momente de violență în masă comise de stat, cazuri flagrante de nedreptate, momente ca acesta, în care devine clar că există un hău uriaș între declarațiile goale ale celor puternici în sprijinul dreptății și aplicarea justiției reale. Dar cuvântul „radical” pare greșit, pare să implice un element de extremism, ca și cum furia în fața unei ipocrizii atât de evidente ar fi lucrul anormal, când, de fapt, ceea ce este clar anormal ar fi să o accepți.

În Toronto, un marș de protest străbate centrul orașului, de-a lungul University Avenue, una dintre cele mai emblematice străzi. Cineva se urcă pe schelele din fața spitalului Mount Sinai și flutură un steag palestinian. În mai puțin de o zi, atât prim-ministrul Canadei, cât și primarul din Toronto, alături de alți lideri politici ai țării, emit declarații de condamnare, acuzându-i pe protestatari de antisemitism și subliniind că spitalele sunt locuri sacre, spații ale vindecării. Poate că protestatarii chiar erau niște antisemiți înrăiți care, din cine știe ce

motiv, au decis că cea mai eficientă metodă de a-și exprima ura era să se îmbrace în costume de Spider-Man și să se cațere pe niște schele în fața unui spital.

Însă, niciunul dintre acești politicieni nu a emis vreo condamnare privind distrugerea spitalelor din Gaza care, se pare că în concepția occidentală, nu sunt spații ale vindecării, ci mai degrabă, nu sunt spații deloc. Dezastrul provocat de această atitudine este evident de luni de zile, în numărul tot mai mare de medici, pacienți și civili uciși în timp ce căutau refugiu în acele non-spitale ale non-lumii.

Lângă incinta spitalului Al-Shifa din Gaza, la câteva zile după un asediu israelian, sunt descoperite gropi comune, cu trupuri care au mâinile legate cu coliere de plastic.

Mi-ar plăcea să trăiesc într-o lume în care cel mai groaznic lucru imaginabil este un protest în apropierea unui spital. Mi-aș dori acea capacitate de a rămâne impasibil în fața trupurilor ciopârțite, chirurgiilor împușcați de lunetiști chiar în sălile de operație, sau prizonierului încătușat trimis într-un spital să le ordone tuturor să plece, pentru ca apoi, la întoarcerea afară, să fie executat – astfel încât să-mi pot ajusta și eu doza de revoltă în funcție de asta. Ar fi bine să trăiesc în acea lume.

În realitate, nu prea contează ce sau cât de vehement condamn eu. Aparțin unei etnii, unei religii și unei categorii sociale în lumea occidentală pentru care nu există noțiunea de *destul*. Asta e tot ce ni se cere să facem, mereu și înainte de orice altceva: să condamnăm, să ne cerem scuze, să tăcem mâlc în fața oricărei atrocități comise de altcineva, în afară de cei față de care se presupune, în mod constant, că am fi loiali. Nu e de ajuns să spun că disprețuiesc Hamas din aceleași motive pentru care disprețuiesc aproape orice regim din Orientul Mijlociu: entități obsedate de violență, brutale cu minoritățile care în viziunea lor n-ar trebui să existe, și care se autointitulează protectorii unei întregi religii.

E un lucru tare ciudat să fii considerat un potențial agent al unei violențe cumplite și, în același timp, să ți se ceară o supunere fără sfârșit. Pe axa fricii și a posibilităților, unii oameni sunt repartizați permanent în cadranul negativ, definiți nu prin groaza față de ceea ce li s-ar putea face lor, ci prin ceea ce ar putea face ei altora.

Nu există nicio altă explicație, cât de cât plauzibilă, pentru o viziune morală în care ceea ce un protestatar ar putea face, ipotetic, unui spital merită cea mai dură condamnare, în timp ce ceea ce o armată face, și a tot făcut, mai multor spitale nu merită niciuna.

Colonialismul cere ca istoria să înceapă abia după momentul colonizării tocmai pentru că, în aceste condiții narative, orice acțiune a colonizatorului devine, prin definiție, una de autoapărare. Povestea nu începe când sosesc caravanele, ci abia după ce căruțele sunt așezate în cerc pentru apărare. În această variantă, frica este proprietatea exclusivă a unui singur popor, iar ideea că cei ocupați s-ar putea teme de acțiunile ocupantului este la fel de fantezistă ca ideea că barbarii s-ar putea teme de poartă. Orice populație asupra căreia se impune această asimetrie va fi mereu tabăra instigatoare, cauza a tot ce se întâmplă și, simultan, justificarea pentru tot ce va urma. Sălbaticul din afară face, centrul civilizat este nevoit să riposteze.

Cum termini o frază care începe așa: "Este regretabil că zeci de mii de copii sunt morți, dar..." ?

Ignoră pentru o clipă faptul că cifra este o aproximare. Ignoră mulți alți copii mutilați, orfani, lăsați să urle sub dărâmături. Ignoră însăși construcția frazei, asemănările ei sinistre cu limbajul oricărui abuzator: *Tu m-ai făcut să fac asta*. Ignoră toate acestea și gândește-te cum ai termina tu această frază care a fost rostită deja, într-o formă sau alta, de atâția liberali occidentali, altminteri profund empatici. Cum să o termini și să mai poți dormi noaptea?

Cu siguranță mulți au făcut-o, iar răspunsurile lor s-ar putea referi la teroriști, la răzbunare sau la un drept atotcuprinzător pentru autoapărare. Dar, redusă la limbajul ei cel mai elementar, orice variantă de final pentru această frază este o formă a aceleiași teze de bază: *Ei ar fi ucis și mai mulți de-ai noștri.*

Cât valorează frica nelimitată? Și ce o va putea potoli vreodată?

În februarie 2024, merg să țin o conferință la o școală privată de pe Coasta de Est. E o școală privată tipică pentru New England, elevii și profesorii sunt în majoritate albi, iar taxa anuală de școlarizare îți taie răsuflarea. Fusesem invitat cu aproape un an înainte și, când sosesc, încerc să aflu de la gazda mea cât de tensionată a devenit situația pentru ea și ceilalți de aici. Mă asigură că totul e în regulă, au luat deja legătura cu grupurile de elevi evrei și plănuiesc să aibă o discuție cu ei a doua zi după discursul meu, pentru a se asigura că toată lumea este bine. Mai târziu în acea zi, sunt invitat la o adunare în capela școlii. După cântarea imnurilor religioase, unul dintre membrii conducerii școlii anunță audiența că o altă svastică a fost găsită în campus. De data aceasta e într-un loc supravegheat de camere video și îi vor găsi pe cei responsabili.

În acea seară, îmi țin discursul. Publicul este amabil. Nu cred că am speriat pe nimeni, dar n-o să știu niciodată sigur.

Capitolul 9
RETRAGERE

Într-un spital. Într-o tabără de refugiați. În paturile lor. În timp ce găteau cina pentru copiii lor. În timp ce-și țineau în brațe frații sau surorile. Pe bicicletă. În timp ce se jucau pe plajă. Într-o piață. Într-un incubator. Luptându-se să respire, sub dărâmături. În timp ce încercau să târască pe cineva drag din mijlocul drumului. În timp ce-și îngropau morții. În timp ce căutau resturi de mâncare. În timp ce vindeau legume. În timp ce înotau în mare, încercând să prindă pește. În timp ce jucau fotbal. În timp ce fluturau un steag alb. Cu mâinile ridicate, în semn de predare. Cu mâinile legate. În timp ce fugeau. La un punct de control. Într-o tabără de tortură. Într-o zonă sigură. Într-o școală. În timp ce livrau ajutoare. În timp ce așteptau ajutoare. În timp ce operau. În timp ce stăteau pe scaun. Loviți de drone, de cei aflați la adăpostul a mii de kilometri depărtare. În direct la televizor. Departe de privirile lumii.

Portland, 2024:

În spatele casei noastre din Oregon se află o jumătate de acru de pădure sălbatică, plină cu tufe de mure, în mare parte de nepătruns. Cândva, în timpul celei de-a patra, a cincea sau a suta lună de genocid, mă trezesc croindu-mi cu greu o cărare în pădure. Mă retrag într-un loc liniștit, ferit de privirile vecinilor, unde pot fi singur. În majoritatea zilelor stau singur în biroul meu, micul spațiu unde scriu, dar în acea cameră sunt martorul morților. Din motive pe care nu le pot explica, simt nevoia să merg într-un alt loc ca să-i plâng. Undeva unde e frumos.

Nu e un reflex familiar. Ultima dată când îmi amintesc că am plâns în hohote a fost în moscheea Rabaa din Cairo, spre sfârșitul Ramadanului din 2010, în dimineața în care ne-am rugat deasupra trupului tatălui meu și apoi l-am îngropat. În generația de bărbați arabi care m-au crescut, acest lucru este privit cu ochi răi. În pădure, după toți acești ani, nu găsesc nicio alinare în asta, nicio senzație de niciun fel. Se simte mai degrabă ca un răspuns imunitar, ceva ce corpul, confruntat cu boala, pur și simplu face.

Din ce în ce mai mult, ordinea vieții de zi cu zi pare să fie răsturnată. Munca de o importanță vitală – să-ți calculezi taxele, să trimiți articolele la redacție, să le înapoiezi studenților eseurile corectate – devine cu totul trivială. Când mi se oferă un contract pentru o carte, un prieten mă întreabă cum o să sărbătorim, iar pentru o clipă cred sincer că glumește. Certurile cu soția, negocierile de contracte, termenele-limită; totul își pierde importanța. Singurul lucru care pare esențial este să-mi răsfăț copiii.

Refuz majoritatea invitațiilor profesionale: evenimente, proiecte, dezbaterile unde știu că sunt invitat doar ca să dea bine, pentru diversitate. Dar apoi sunt invitat la o ceremonie de premiere în Los Angeles. Tocmai participasem la o emisiune radio cu o zi înainte ca să-i cert pe alți artiști că n-au curajul să-și folosească discursurile de acceptare pentru a cere oprirea genocidului, așa că m-aș simți ipocrit dacă n-aș merge.

Stau într-o sală de bal, în mijlocul a sute de oameni veseli, puși pe sărbătoare, și îmi dau seama că mi-am pierdut capacitatea de a fi acolo. Mi-am petrecut întreaga viață croind diverse măști care să-i facă pe occidentali să se simtă în largul lor în prezența mea – un compendiu intern masiv de referințe culturale, glume, limbaje codate, toate menite să transmită: *Nu vă faceți griji, nu sunt străin, sunt ca și voi* – și, dintr-odată, nu mai am ce să port. Sentimentul dominant, așa cum a fost luni de zile, este uluirea: Ce e în neregulă cu mine, de ce nu

pot continua să trăiesc normal? Ce e în neregulă cu toți acei oameni care pot?

✦

Duminică, 25 februarie 2024, un bărbat pe nume Aaron Bushnell a mers până la porțile ambasadei Israelului din Washington, D.C. și și-a dat foc. Ultimele sale cuvinte au fost: "*Free Palestine*" (Palestina liberă).

În clipele de dinaintea morții sale, Bushnell a vorbit cu o luciditate și cu o claritate morală mai mare decât aproape oricare politician occidental. E un gest de o mare josnicie să desconsideri sacrificiul unui astfel de om, un om a cărei dispariție lasă în urmă un gol de durere, nu doar prin natura actului său, ci și prin faptul incontestabil că lumea, a pierdut o voce rară, neclintită în orientarea sa către dreptate.

Și totuși, oamenii încearcă.

Imediat și fără a avea nevoie de vreo dovadă, unii dintre aceiași analiști a căror toleranță față de protestele interne a fost mereu inexistentă vor lansa ideea că Bushnell suferea de boli psihice. În mentalitatea omului modern, unde orice act social trebuie să fie tranzacțional, nu poate fi conceput că cineva s-ar răni pe sine doar ca să ajute niște străini – crezi că ești capabil de asta la nivel abstract, desigur, dar numai pentru că și acea credință este tranzacțională, recompensa fiind o purificare morală superficială.

Dar să vezi pe cineva, un soldat în cea mai puternică armată a lumii, făcând asta în afara abstractului, în slujba unor principii cât se poate de reale și în onoarea celor care mor sau au murit deja, reprezintă, pentru o viziune liberală, echivalentul etic al unei erori de tip împărțire la zero. Scopul, deznodământul, logica unui astfel de gest, totul este nedefinit. Oricine o face trebuie să fie manipulat, insidios sau bolnav psihic.

Când vânzătorul ambulant tunisian Mohamed Bouazizi și-a dat foc în 2010 – act recunoscut azi ca scânteia care a aprins Primăvara Arabă – o întreagă pleiadă de analiști și politicieni i-au preaslăvit gestul, numindu-l un act de eroism suprem. Spuneau atunci: *Priviți de ce sunt capabili acești oameni nobili pentru a-și câștiga libertatea*. Însă, de data aceasta, omul din mijlocul flăcărilor nu mai poate fi venerat de la o distanță confortabilă. El poartă uniforma țării pe care a servit-o, țara a cărei conducere finanțează chiar genocidul împotriva căruia el și-a dat viața. Aici nu mai e vorba de ceva tranzacțional.

Puterea lipsită de etică se sprijină pe o capacitate și o dorință de

nezdruncinat de a pedepsi rezistența activă, de a bate, de a aresta și de a distruge viețile oamenilor care blochează autostrăzile, ridică tabere de protest sau îi înfruntă pe politicieni. Dar o astfel de putere n-are nicio idee ce să facă împotriva rezistenței negative, împotriva celui care refuză să mai cumpere, să mai participe sau să se mai alinieze, care pur și simplu spune: *Eu nu voi face parte din așa ceva*. Împotriva celui care se retrage.

✦

La mijlocul lunii februarie 2024, Statele Unite se opun din nou prin vot unei hotărâri care ar cere încetarea focului în Gaza. Aproape toată lumea se aștepta la asta și, în ciuda tuturor reacțiilor vehemente de după, nimeni nu crede cu adevărat că administrația care susține acest genocid va mima brusc măcar o fărâmă de compasiune. Imaginea care însoțește din nou majoritatea articolelor despre vot este cea a ambasadoarei SUA, Linda Thomas-Greenfield, ridicând mâna. Nu este prima dată când face asta, blocând o hotărâre de încetare a focului pe motiv că ar putea periclita eforturile SUA de a aduce o pace durabilă în regiune. Ca de obicei, oficialii occidentali nu par deloc tulburați când spun astfel de lucruri: că o hotărâre de pace reprezintă o amenințare mai mare la adresa stabilității decât ștergerea de pe fața pământului a unui întreg popor.

(În ultimii șaptezeci și cinci de ani, au existat aproape nouă sute de hotărâri ale Adunării Generale ONU legate de Palestina. Hotărâri privind statutul refugiaților, autodeterminarea, independența, dreptul la întoarcere, condamnări, sesiuni de urgență, solicitări, negocieri de pace...)

Pe la mijlocul deceniului meu în jurnalism, am lucrat un an, în mare parte, ca reporter politic. Între această activitate și desele mele deplasări la Gitmo, am început încet-încet să leg relații cu diverși purtători de cuvânt de la Pentagon. Sunt lucruri pe care le înveți atunci când ești cufundat în această lume din spatele guvernării; lucruri care, privite retrospectiv, pot părea evidente, dar care, văzute de aproape, îți dau o senzație inconfortabilă de suprarealism.

Politicienii aleși, ale căror nume și chipuri sunt pretutindeni în spațiul public, se pierd într-o hidră de acoliți: oameni care nu vor candida niciodată ei înșiși, dar care și-au găsit vocația la periferia cuiva eligibil. Aproape orice sistem politic funcționează prin eforturile unor astfel de oameni: cei care conduc mașina, ridică hainele de la curățătorie și scriu declarațiile de presă fără cea mai mică urmă de îngrijorare față de legătura pe care acele declarații ar putea-o avea, dacă au vreuna, cu realitatea.

Mă gândesc la acest grup de oameni, acum, în timp ce o privesc pe ambasadoarea Thomas-Greenfield la lucru. Îmi imaginez șoferul și mașina oficială care o poartă rapid spre altă destinație. Îmi imaginez un birou, un întreg set de birouri, pline de asistenți, secretare și toate angrenajele vii a puterii instituționale: cafeaua care apare ca prin minune, mesajele dictate, micile sâcâieli ale vieții de zi cu zi rezolvate de o armată de subalterni, astfel încât această persoană, această persoană de o importanță capitală și totuși atât de ușor de înlocuit, să-și poată vedea de treabă: să fie condusă într-o sală imensă, să se așeze la o masă curbată, în spatele unei plăcuțe pe care scrie UNITED STATES, și să ridice mâna, așa cum i s-a ordonat, pentru a se opune prin vot unei hotărâri lipsite de putere care cere încetarea unui genocid.

Îmi imaginez liniștea din interiorul acelei mașini oficiale, înainte și după ce această persoană a executat ordinele pe care trebuie să le execute. Mă întreb dacă, în acea tăcere de o clipă, privind pe geam cum trece pe lângă ea lumea mizerabilă atât de neimportantă a celor care își duc traiul de zi cu zi, această persoană se întreabă, măcar pentru o secundă, dacă asta este ceea ce și-a dorit de la viață.

Și apoi privesc un interviu cu o fetiță din Palestina care, întrebată ce îi lipsește cel mai mult, răspunde: Pâinea.

Privesc videoclipuri cu dramaturgul Victor I. Cazares oficiind ceremonii de înmormântare pentru medicamentele sale HIV. Într-unul dintre ele, actul are o intimitate aspră și simplă: frământarea pământului, așezarea blândă a unei flori sălbatice pe mormânt. În altul, există un rug, o ardere. În altul, există muzică, o pată de sânge lăsată ca dar de despărțire pilulei care ajută la menținerea în viață a persoanei care se desparte de ea. În decembrie 2023, Cazares intră în greva medicamentelor, refuzând să-și ia pastilele până când New York Theatre Workshop, instituția de care este legat, nu va cere încetarea focului și sfârșitul ocupării Palestinei.

Nu știu nimic despre Cazares sau despre New York Theatre Workshop. Nu am nicio idee care sunt convingerile politice mai largi ale dramaturgului sau ale instituției, dincolo de detaliile acestei greve, deși bănuiesc că Workshop, la fel ca atâtea alte instituții culturale, a ajuns la concluzia că a celebra arta periculoasă este un act de auto-glorificare la nivel abstract dar nu și în realitate.

(Peste tot în lumea occidentală, începând cu organizațiile culturale, dar nu oprindu-se la ele, are loc o judecată. În timp ce are loc unui măcel fără noimă, oamenii care conduc festivaluri, premii, stagii de

creație – întregul spectru de organizații menite să sprijine artiștii și munca lor – sunt siliți să înțeleagă diferența dintre consecințele provizorii și cele definitive. Banii sunt o consecință provizorie. Participarea este consecința definitivă. Puține sunt organizațiile literare pe care le cunosc și să nu o ducă greu cu banii, iar pierderea donatorilor nu este un lucru mărunt. Să fii nevoit să ții o ceremonie de premiere sau un festival într-o locație mai mică din lipsă de resurse nu este ideal. Dar să pierzi sprijinul tocmai al acelor oameni fără de care premiul sau festivalul nu ar exista este cu totul altceva.)

Luni de zile i-am privit pe președinți și prim-miniștri ezitând să ceară o încetare a focului pe care majoritatea electoratului lor o susține, de teamă că încercarea de a opri un genocid s-ar putea dovedi, într-un fel sau altul, un dezavantaj politic. Luni de zile am privit aceast vid moral absolut care, într-o formă atât de fățișă și de nedeghizată, pare adesea mult mai insidios decât susținerea activă a acestei orori. Acum privesc un om care refuză însăși siguranța propriei sănătăți.

Aceste acte de o gravitate personală copleșitoare spulberă fațada fragilă a unei lumi văzute ca un spațiu al interesului propriu absolut. Dar până și cele mai mici gesturi contează. O prietenă decide să anuleze un eveniment la un club de carte după ce organizatorii îi spun că toate întrebările despre Palestina vor fi eliminate din start. Scriitoarea Lana Bastašić își reziliază contractul cu o editură germană pentru că aceasta nu s-a opus vocal genocidului. Regizorul Jonathan Glazer, acceptând un Oscar pe cea mai mare scenă a lumii culturale, profită de moment pentru a respinge folosirea propriei religii în numele unui măcel. Nenumărați artiști, mulți dintre ei abia reușind să o scoată la capăt cu banii, refuză premii, burse și invitații la conferințe când devine clar că instituțiile care le finanțează nu sunt decât niște paravane pentru ca vreun sponsor bogat să iasă frumos în oraș. Mai mulți angajați ai administrației Biden demisionează. În timp ce acceptă un premiu pentru excelență, asistenta medicală de la NYU, Hesen Jabr, descrie măcelul din Gaza drept genocid și este concediată pentru asta. Directorul unei organizații literare pe care o admir, admițând la începutul unei lecturi că mare parte din ceea ce facem acum pare lipsit de sens, revine totuși la strigătul de mobilizare lansat de poeta palestiniană Rasha Abdulhadi: “Oriunde te-ai afla, orice fir de nisip ai putea arunca în roțile dințate ale măcelului, aruncă-l acum. De e un pumn de țărână, dă-i drumul. De e doar cât încape sub o unghie, râzuiește-l și zvârle-l. Pune-te în calea lor cum poți.”

„În zilele negre, și acum aproape că nu mai sunt alt fel de zile, este imposibil să ignori faptul că, de cele mai multe ori, dincolo de acest

gest de a arunca nisip, nu te așteaptă decât tăcerea. Îți donezi onorariul unei organizații caritabile care încearcă să trimită ajutoare medicale și hrană copiilor înfometați, iar dincolo de asta nu e decât tăcere. Îi sugerezi directorului unui festival că orice recunoaștere a acestei orori e mai bună decât niciuna, știind că ceea ce va urma, aproape sigur, este tăcerea sau niște aplauze politicoase care devin ele însele o formă de tăcere. Nicio societate din istoria omenirii nu a reușit vreodată să oprească un genocid prin donații sau aplauze.

Dar apoi, să vezi un grup de veterani americani la un priveghi pentru Aaron Bushnell, chiar la locul protestului său; să vezi sute de mii de oameni mărșăluind, ocupând spațiul din fața birourilor parlamentarilor lor; să-i vezi chiar și pe directorii, de regulă anonimi, ai fabricilor de armament confruntându-se cu rezistența activă și negativă, cu studenții care protestează la porțile fabricilor și cu cei de la docuri care refuză să încarce rachetele pe nave – să vezi toate acestea înseamnă să știi că nisipul s-a prins între dinții roților măcelului. Roțile se vor bloca într-o bună zi, iar tăcerea care va urma atunci, pentru cei care au lăudat acest măcel și pentru cei care n-au spus nimic, va fi una mult mai apăsătoare. Va lua chipul nepoților care, atunci când va veni vorba despre asta, se vor preface că nu știu cum s-au purtat bunicii lor și vor încerca stângaci să schimbe subiectul. Va lua forma declarațiilor vechi șterse pe furiș, a opiniilor abandonate și înlocuite cu altele noi și strălucitoare despre cum, *da, ce lucru groaznic s-a întâmplat atunci*. Și, în cele din urmă, va lua forma unei judecăți tăcute, neauzite, în iarna vieții, între cel care n-a spus nimic, n-a făcut nimic, și propriul său suflet. Și nu se vor schimba cuvinte atunci, ci va fi doar o recunoaștere amară.

La sfârșitul lui februarie 2024, stau de vorbă cu un prieten, un autor palestiniano-canadian al cărui roman de debut, respins de numeroase edituri, pare să-și fi găsit, în sfârșit, o casă. Îmi spune că încă se îndoiește că va mai apuca să vadă lumina tiparului. Dar se consolă cu gândul că, probabil, până la anul sau peste doi ani, nu doar Gaza va fi în flăcări, ci întreaga lume, deci ce mai contează soarta unei singure cărți. Râdem, dar nu prea găsesc argumente să-l contrazic. Știu că atunci când un arab spune astfel de lucruri, există impulsul natural de a crede că vorbește despre o răfuială de proporții, dar eu știu ce vrea să spună prietenul meu. O lume care ridică din umeri în fața unui astfel de măcel a dobândit o imunitate teribilă. Nicio atrocitate nu mai e acum prea mare pentru a fi expediată cu o ridicare din umeri, de vreme ce mușchii indiferenței au fost suficient de bine antrenați.

Îi spun că mă lupt cu dorința de a abandona aproape toate

obligațiile mele profesionale – dezbateri, jurii, anunțuri de premii și burse care par, dintr-odată, lipsite de orice sens – și sentimentul că nu vreau să cedez teren, că vreau să am un cuvânt de spus, să fiu acolo unde se decide totul, în sală.

Sigur, spune el, dar va fi tot aceeași sală.

Uneori, chiar și retragerea pare la fel de lipsită de sens ca orice altă soluție pragmatică pentru o problemă care n-ar fi trebuit niciodată să fie una pragmatică. Faptul că s-ar putea să funcționeze – așa cum s-a întâmplat, în cele din urmă, după ostracizarea economică a Africii de Sud din timpul apartheidului – nu face decât să confirme că nu a existat niciodată nicio urmă de moralitate în rândul celor aflați în vârful lanțului trofic al imperiului, ci doar o lăcomie exploatată temporar. În mijlocul primului genocid din istorie transmis în direct, când cele mai atroce detalii sunt etalate sub ochii oricui vrea să privească, unul dintre puținele lucruri care mai inspiră o panică reală centrelor de putere occidentale este perspectiva reducerii activității comerciale prin Marea Roșie. Pentru moment, orice ar putea pune capăt acestui măcel merită făcut, dar nu te poți abține să nu te întrebi: dacă sistemul la care sunt forțat să apelez răspunde doar la atacurile asupra propriului interes, ce speranță mai rămâne, în afară de aceea ca următoarea nedreptate strigătoare la cer să nu se suprapună perfect peste acel interes? Unde mai e legitimitatea morală a unui sistem în care viața depinde de speranța că elita răsfățată a lumii va hotărî, într-un număr suficient de mare, că au fost uciși destui copii pentru a justifica alegerea unei alte mărci de cuscus? Că destui migranți au fost închiși în cuști sau înecați pentru a face o anumită destinație de vacanță neatractivă? Că bunăstarea copiilor congolezi contează mai mult decât dorința de a avea telefoane tot mai puternice?

Rezistența activă – prezența la proteste, luările de poziție și efortul de a aduce schimbarea chiar și la cele mai mici niveluri, în consiliile școlare sau locale – contează. Rezistența negativă – refuzul de a lua parte la ceva ce coboară sub pragul propriei demnități – contează și ea. Și totuși, există zile când și rezistența negativă, și cea activă par inutile. Un sistem politic care nu restricționează regimul armelor de foc nici măcar după ce un atacator masacrează clase pline de copii; un sistem care ridică din umeri când un regim ucide și tranșează un jurnalist pentru că acel regim controlează o cantitate colosală de petrol; un sistem care nu tresare în fața imaginilor cu bebeluși înfometați, deși are puterea de a le salva viețile – ce fel de rezistență n-ar putea un astfel de sistem să învețe să tolereze? Ce rost mai are totul, ce rost?

Dar există un rost, întotdeauna. Primul este cel exterior: orice

deraiere de la normalitate contează atunci când ceea ce devine normal este un genocid. Nu e nevoie de mult: după standardele normalității occidentale, unde posibilitatea ca o rachetă să-ți lovească casa sau ca un lunetist militar să-ți ucidă copiii este atât de implauzibilă încât pare desprinsă din science-fiction, până și cel mai mic inconvenient echivalează cu Apocalipsa. Al doilea rost este cel interior: fiecare mic act de rezistență antrenează mușchiul folosit pentru a-l înfăptui, la fel cum întoarcerea privirii de la groază întărește acel mușchi anume, pregătindu-l să ignore orori și mai mari pe viitor. Îți clădești acest mușchi renunțând la cele mai mărunte lucruri, bunuri de larg consum, produsele culturale ale unor monștri, nenumăratele roade materiale crescute pe pământ furat; și realizezi, făcând aceste lucruri, că există un spectru larg al rezistenței negative. Poate că nu e un efort chiar atât de mare să eviți să-ți comanzi cafeaua, să descarci aplicații sau să cumperi hummus cu aromă de ciocolată de la companii care tolerează genocidul.

Tocmai această realizare face ca rezistența negativă să fie atât de terifiantă pentru puterea politică și economică: simplu fapt că, odată ce a făcut acești pași mici, un om ar putea decide că n-a fost cine știe ce sacrificiu și ar putea fi dispus să sacrifice mai mult, să ceară mai mult. Că după ce a cerut dreptate într-un caz, ar putea să o facă iar și iar, ar putea cere o lume dreaptă. Probabil că majorității politicienilor occidentali de rând nu le pasă nici cât negru sub unghie de israelieni sau palestinieni și, dacă s-ar schimba calculul interesului electoral, ar susține cu drag orice poziție care le servește cel mai bine interesele. Dar ce ne facem cu o populație a cărei neputință de a mai tolera genocidul se revarsă în exterior, transformându-se într-o neputință de a mai accepta ceea ce aceleași sisteme politice fac și vor permite mereu să se întâmple pe atâtea părți ale planetei, în numele unei exploatări infinite, al acelui *mai mult* fără de sfârșit? Un astfel de lucru pune în pericol întreaga ordine a lumii.

✦

Când armata israeliană deschide focul asupra civililor înfometați care se îmbulzesc după făină, *The Guardian* descrie masacrul drept "decese cauzate de ajutoarele alimentare". Te chinui să-ți imaginezi cum ar putea niște ajutoare alimentare să facă așa ceva.

"Ca în cazul multor evenimente din războiul dintre Israel și Hamas", raportează *The Economist*, „faptele sunt destinate să rămână aprig contestate".

Așadar, e destinul faptelor să fie aprig contestate.

Să încerci să te raportezi la acest soi de ambiguitate voită așa cum

există el în Occident – unde un genocid este un conflict între egali și unde, la urma urmei, cine poate spune care este numărul suficient de civili morți, căci oricum totul e atât de complicat – înseamnă să uiți temporar că restul lumii vede lucrurile exact așa cum sunt, *chiar în acest moment*. Această perioadă de așteptare impusă, în care restul planetei imploră politicos centrele de putere occidentale să elimine prăpastia dintre idealurile lor înalte și realitatea pătată de sânge, să facă orice, nu este un fenomen natural, ci trăsătura definitorie a neoliberalismului. Ce dovadă mai pură a puterii există decât să spui: *Știu. Știu, dar nu voi mișca un deget câtă vreme am ceva de câștigat. Abia apoi, când profitul va seca, îmi voi proclama în hohote de plâns durerea că așa ceva a fost lăsat să se întâmple. Iar voi, toți, chiar și morții din morminte, îmi veți tolera ignoranța de acum și căința de mai târziu, pentru că ceea ce mi le garantează pe amândouă nu este vreun argument logic fin șlefuit sau vreun principiu moral, ci, în cele din urmă, țeava rece a unei puști.*

Odată, în Portland, am fost invitat la o ceremonie de premiere a afacerilor locale. O companie a primit un premiu pentru – am uitat exact: spirit vizionar? sinergie? ceva de genul ăsta – pentru ducerea la bun sfârșit a unei sarcini deosebit de dificile în Israel. Compania era o firmă de recrutare, specializată în a furniza altor corporații lucrătorii de care aveau nevoie; în acest caz, în ultimul moment, proprietarii unei fabrici deciseseră că niciunui palestinian nu-i va fi permis să lucreze acolo. Așa că furnizorul de personal s-a mobilizat contra cronometru și a reușit să aducă muncitori de undeva din Europa de Est. Pentru asta primeau un premiu în acea seară, în Portland. Întreaga sală a aplaudat.

Nu e vorba, pur și simplu, de faptul că, văzând astfel de lucruri de aproape, ești silit să te confrunți cu vreo nouă și teribilă degenerare a Occidentului, cu o corupere a idealurilor sau a orientării sale etice declarate. Ci faptul că, văzând asta iar și iar și iar, în ceremonii de premiere fastuoase care celebrează apartheidul și pe câmpurile de ucidere din Gaza, având certitudinea crudă că cele două nu sunt deloc străine una de alta, nu te poți abține să nu realizezi că nu a existat nicio degenerare, nicio corupere. Că, privind adevărata față a Occidentului în oglinda istoriei, nimic nu a evoluat, nimic nu a devenit mai luminat, nimic nu a fost învățat. Așa a fost întotdeauna.

Și aici ar fi necinstit să ignorăm furia pe care o astfel de acuzație o inspiră inevitabil, acea voce care, simțindu-se ofensată, ripostează: *Foarte bine atunci, treci de partea lumii frânte și inferioare, de partea țărilor care nu-și pot plăti datoriile, nu pot ține lumina aprinsă sau nu pot*

menține nici măcar aparența unei societăți civilizate; treci de partea teroriștilor (mereu se va spune că ești de partea teroriștilor), *treci* – așa cum s-a exprimat arhitectul politic al dezastrului actual, Benjamin Netanyahu, prim-ministrul Israelului – *de partea întunericului împotriva luminii – și să nu vii să te plângi la noi când te vom strivi*.

Poate că la asta se reduce totul în cele din urmă, o supunere jalnică față de ideea că anumite popoare trebuie, pur și simplu, strivite. Dar oricine susține o asemenea idee ar trebui măcar să aibă coloana vertebrală să și-o asume. Să privească trupul fetiței care atârnă de un zid, cu membrele secerate de forța exploziei, și să spună: *Sunt de acord cu asta. Eu reprezint asta.* Cel puțin ar exista o urmă de onestitate în asta.

✦

Acest efort de a te retrage, de a încerca să provoci puterea pe terenul unde asimetria este cel mai puțin frapantă, te obligă să răspunzi la o întrebare: Ce ești dispus să sacrifici pentru a alina suferința altcuiva? Cel care pornește pe acest drum nu mai poate să nu înțeleagă, cu o claritate teribilă, că la adăpostul acestei mașinării, răspunsul care răsună din gura atâtor semeni de-ai tăi este: *Absolut nimic*.

Dincolo de eforturile evidente și de rea-credință de a conserva puterea actuală, unul dintre argumentele centrale împotriva retragerii s-a bazat mereu pe ideea că un astfel de gest presupune un anumit tip de cinism: cum poți spera că se va schimba ceva dacă refuzi să participi la efortul de a schimba lucrurile? Ce autoritate morală mai poți avea dacă ești atât de dispus să abandonezi speranța?

E o poziție convingătoare, sau ar putea fi, într-o lume câtuși de puțin dreaptă. Dar în această lume, în care liderii noștri politici, instituționali și corporatiști, oameni care ar putea face ceva în privința asta chiar acum, se mulțumesc să mimeze îngrijorarea în fața unui genocid în plină desfășurare sau chiar să-l ovaționeze fățiș, această poziție nu e altceva decât dovada unei imaginații secătuite. Sistemul, alimentat de o lăcomie fără margini, este incapabil să conceapă ceva în afara propriei existențe, darămite forme de rezistență împotriva sa. De vreme ce, într-un astfel de sistem, orice beneficiu este pur individualist, devine la fel de imposibil să-ți imaginezi vreun câștig pentru un individ care decide să-i întoarcă spatele: *Ce să câștigi? O conștiință curată? Să fim serioși.*

Orice astfel de efort se lovește, invariabil, de acuzația evidentă de ipocrizie. Să refuzi orice legătură cu o organizație din cauza implicării ei într-un genocid, dar nu și cu nenumăratele altele care fac același

lucru? Să ceri retragerea investițiilor din companiile de combustibili fosili, dar să continui să folosești electricitate? Să militezi pentru o lume mai bună, dar să continui să trăiești în cea actuală?

Scopul acestui gen de acuzație nu este niciodată preocuparea morală. Să fii acuzat că strigi prea tare împotriva unei nedreptăți, dar taci în fața altora, de către cineva căruia nu-i pasă de niciuna dintre ele, este, pur și simplu, un mod de a ți se spune: Taci din gură.

Responsabilitatea de a reinventa viitorul este una uriașă. Un om pe care sistemul nu a fost clădit să-l servească poartă responsabilitatea de a visa unul mai bun; dar cine poate spune cât de bun? Multe mișcări progresiste se dezbină astfel. Puterea cedează fie și puțin, iar pentru unii e de ajuns. Alții vor mai mult. Alții vor ca întregul sistem să fie dărâmat. Un om pe care sistemul a fost clădit să-l servească nu poartă o astfel de responsabilitate; el nu are niciun motiv să-și imagineze ceva mai bun.

Dar ideea că indivizii care aleg să se retragă s-ar putea uni într-o cauză comună, că s-ar putea folosi de acea cauză pentru a clădi ceva care – dacă nu cu totul separat de sistem, măcar să nu fie complet aliniat cu el – pare, în ochii sistemului (ai oricărui sistem imperial) o pură fantezie. Pentru cineva destul de norocos încât să se nască purtând cizma, capacitatea de a arăta milă s-ar putea rezuma doar la cât de tare alege să apese pe gâtul celuilalt. Faptul că cineva ar putea să-și scoată pantoful cu totul și să plece de la locul strivirii este de neconceput.

Sau poate că nu e așa. Poate că centrele de putere au fost mereu conștiente de capacitatea lor limitată de a-i pedepsi sau controla pe cei care refuză să participe. Rezistența prin retragere devine, așadar, singurul lucru care terifiază cu adevărat un sistem cu o lăcomie fără margini. Mașinăria înghite viață și scuipă confort. Dacă liberalismul a decis, în sfârșit, că nu mai e niciun risc să-i considere umani pe cei de culoare, a căror muncă a clădit mașinăria. A decis că sunt umani și indigenii, a căror exterminare a făcut loc acestei mașinării. Poate că și străinii îndepărtați, care ne cos hainele și ne lipesc plăcile de bază, s-ar putea să fie tot oameni. Ba chiar și aceia care în mod inconvenient, sunt sub ocupație – a căror apă și pământ ascund resurse despre care știm tacit, dar nu putem spune explicit că ar fi mult mai bine folosite în serviciul lumii civilizate – s-ar putea să fie tot umani. Iar dacă până și natura și viețuitoarele ei merită drepturile omului, atunci apare întrebarea: Ei bine, cu ce se mai hrănește mașinăria? Ce mai rămâne de sacrificat pentru a ne fabrica nouă confortul?

Când cuțitul ajunge la os, statul stăpânește la perfecție puterea

violentă a negației, a gestului de a întoarce spatele. Când Casa Albă își instruiește ambasadorul ONU să se opună prin vot unei hotărâri; când o întreagă listă de națiuni occidentale taie ajutoarele pentru singura agenție care încearcă cu disperare să-i salveze pe palestinieni de la moartea prin înfometare; când președintele plânge de mila unor fotografii cu bebeluși morți pe care nu i-a văzut niciodată, dar nu dă doi bani pe mii de copii morți, cât se poate de reali, care în mintea lui nu merită doliu – atunci nu există nicio îndoială pentru nimeni despre ce sunt menite să obțină aceste acte de separare.

Ceea ce va pune mereu statul în impas este perspectiva individului, a multor indivizi, care folosesc retragerea ca tactică politică. Ce să faci cu cineva care nu ia cu asalt tribuna, nu scuipă pe steag, nu oferă niciun pretext care să înlesnească trecerea statului în zona confortabilă a violenței? Ce să faci cu cineva care spune: *Eu nu particip la așa ceva*, când întreaga funcționare a sistemului depinde de participarea activă? Adusă în acest punct, puterea cade în prada furiei și acționează în consecință. Legislatorii se grăbesc să dea legi care scot boicotul în afara legii, ceea ce nu este doar o încălcare flagrantă a libertăților pe care aceiași legislatori s-au jurat să le apere, ci și o imposibilitate practică: această încercare absurdă de a interzice refuzul de a cumpăra. Termeni precum „terorism economic” sunt aruncați în stânga și în dreapta de aceiași oameni care n-au nicio problemă să-și retragă donațiile de la universități, festivaluri literare sau din orice loc unde nu sunt reduse la tăcere vocile pe care ei le vor amuțite. Conducerea universităților se declară șocată de nerușinarea totală a studenților care cer ruperea legăturilor cu fabricanții de arme și cu institutele complice la ocupație, și-i pedepsesc pe aceștia refuzându-le eliberarea diplomelor.

Ideea că a te retrage este un gest infantil și neproductiv se bazează pe incapacitatea de a-ți imagina altceva decât o fugă *de* ceva, niciodată *către* ceva, pe neputința de a concepe că ar putea exista o altă destinație. Acest refuz de a mai participa nu este nihilism, nu este cinism și nu înseamnă a nu face nimic; este un angajament mai cinstit și mai demn, decât orice ar fi putut sistemul să-ți ofere vreodată.

✦

În vara lui 2005, am avut norocul să obțin primul meu job la un ziar. Chiar înainte de absolvirea facultății, am aplicat pentru un stagiu la *The Globe and Mail* din Toronto. În fiecare an, ziarul recrutează o serie de stagiari de vară, acestea fiind printre cele mai râvnite posturi în lumea destul de claustrofobă a jurnalismului canadian. Exact în perioada interviului meu, reporterul pe investiții al ziarului a decis să-și ia concediu parental pe timpul verii. Am fost angajat și mi s-a

repartizat domeniul lui. Nu știam nimic despre investiții. Singura mea legătură cu lumea finanțelor era un cont curent în care, dacă îmi amintesc bine, aveam cam cinci dolari jumătate în ziua în care m-am prezentat la muncă.

În următorii zece ani, m-am îndepărtat ocazional de rubrica economică a ziarului, pentru ca apoi să revin la ea sub diverse forme, ajungând în cele din urmă reporter de tehnologie. Era o slujbă bizară: în cea mai mare parte a timpului o detestam, sau dacă nu o detestam, eram cu siguranță indiferent atât față de industrie, cât și față de grandoarea ei autosuficientă. Toate acestea se întâmplau în timpul uneia dintre acele perioade sporadice de nebunie colectivă a sectorului tehnologic, când până și o idee vagă și evident irealizabilă de produs sau serviciu putea atrage sume obscene de la investitori.

Odată am călătorit la Orlando pentru a relata de la conferința anuală a marilor cumpărători de BlackBerry (pe atunci compania se numea încă Research In Motion și era încă plină de bani). Era o sarcină în mare parte inutilă, această conferință fiind concepută pentru a-i răsfăța pe cei care cumpărau dispozitive BlackBerry cu miile în numele unor companii sau țări. Într-una dintre cele mai suprarealiste seri din viața mea de reporter, am fost dus cu autocarul la Universal Studios alături de câteva zeci de astfel de persoane, pentru o seară cu alcool și roller coastere. A fost o combinație previzibil de nereușită, îmi amintesc cum priveam un reprezentant al guvernului Mexicului vomitând peste un arbust impecabil. Din fericire pentru acel om, nu mulți au văzut momentul – compania închiriase întregul parc de distracții.

Ce mi-a rămas cel mai bine întipărit în minte din acei ani în care am relatat despre lumea afacerilor este un soi de iluzie colectivă, sentimentul că totul nu doar că va dăinui la nesfârșit, ci se va îmbunătăți continuu. Este, desigur, amăgirea aflată în nucleul capitalismului: existența unui izvor esențial și infinit de inovație și eficiență, capabil să facă posibilă perspectiva unei creșteri la fel de infinite. Însă una este să te confrunți cu așa ceva la nivel abstract și alta este să stai în fața cofondatorului uneia dintre cele mai mari companii de tehnologie de pe planetă și să-l auzi spunându-ți – cu o convingere pe care eu nu am reușit să o mobilizez niciodată pentru nicio cauză sau argument – că această nouă tabletă va fi o senzație absolută deoarece, vezi tu, are o margine de cauciuc foarte ușor ridicată care face posibilă așezarea ei pe masă cu fața în jos fără a deteriora ecranul. Atunci am început să înțeleg cum prind formă cultele.

Indiferent care ar fi catalizatorul creșterii economice: inovația,

eficiența sau vreo mică margine de cauciuc ridicată, de atâtea ori, în aceste deplasări, m-am ciocnit de probabilitatea ca ceea ce îi dădea avânt acum să fie un soi de negație. Intervievând unul dintre primii directori Uber – care îmi demonstra algoritmii de stabilire a rutelor cu entuziasmul nestăpânit al unui copil în dimineața de Crăciun – nu m-am putut abține să nu mă gândesc că ceea ce inovase cu adevărat această companie nu era vreo soluție strălucită la problema optimizării rutelor, ci stabilirea unei noi norme, mult mai scăzute, în tratamentul angajaților. Succesul, creșterea și profitul au venit din preluarea a ceea ce fuseseră cândva locuri de muncă decente și stabile și transformarea lor în surse alternative de venit. Ideea genială de afaceri a fost să convingi oamenii să se aștepte la mai puțin. Îmi amintesc aceeași senzație în ziua în care o revistă de afaceri pentru care lucram ca liber-profesionist și-a numit „CEO-ul anului": un director de companie aeriană a cărui realizare definitorie a fost găsirea unei modalități de a scăpa de plata pensiilor și a asigurărilor de sănătate ale lucrătorilor săi, reușind astfel ceva cu adevărat spectaculos pentru rezultatele financiare ale companiei.

Indiferent ce ar fi "capitalismul târziu", pare să se îndrepte amețitor spre această îmbrățișare a creșterii prin negație. Privind din această perspectivă, e greu să nu vezi progresele în domenii precum inteligența artificială ca fiind impulsionate nu atât de descoperiri tehnologice, cât de o societate care, de-a lungul anilor și deceniilor, s-a obișnuit cu o amploare tot mai mare atât a singurătății, cât și a furtului; astfel încât un algoritm rudimentar, antrenat defectuos pe munca furată a unor ființe umane reale, să poată fi celebrat cu toată seriozitatea ca fiind ceva aproape uman. În acest sistem, nu capacitatea tot mai mare a unei corporații de a oferi *ceva mai bun* conduce lumea exploatării, ci toleranța tot mai mare a tuturor celorlalți pentru *ceva mai rău.*

Dacă rămâne necontestată, această formă de negație nu se va limita doar la produse, la muncă sau chiar la sfera economică. Când vor deveni incendiile de vegetație și mai mari, așa cum s-a întâmplat deja, industriile, a căror ignoranță cinică a contribuit la provocarea lor, se vor baza pe toleranța noastră tot mai mare față de dezastru. Când schimbările climatice vor da peste cap viețile a miliarde de oameni, guvernele noastre se vor baza pe toleranța noastră tot mai mare față de violența împotriva mulțimilor de "străini fără chip", pentru a ridica cele mai crude și violente fortificații. În timp, negația devine tot ce ne mai rămâne. A te retrage din acest sistem înseamnă a vorbi singura limbă pe care sistemul o va înțelege vreodată.

Alminteri, acest stil de viață nu va mai lăsa nimic în urmă. În cele

din urmă, ni se va cere să normalizăm nu doar exploatarea nelimitată și suferința infinită, ci golul absolut – un vid de umanitate identic cu cel pe care am fost instruiți să-l proiectăm asupra lucrătoriilor cu salariul minim, peste refugiații climatici, peste victimele nesfârșitelor războaie coloniale și, da, chiar și peste acei copii palestinieni morți care, dacă ar fi fost lăsați să trăiască, s-ar fi putut face vinovați de ceva teribil.

Doar pentru o clipă, încetați să mai credeți că acest grup anume de oameni este uman.

✦

Există o amorțeală, un doliu atotcuprinzător, care colorează viața celor care asistă, din public, la un măcel. Și, ca orice formă de doliu, acesta nu se naște din cine știe ce impuls extrem sau neobișnuit, ci dintr-un lucru foarte simplu: din faptul că știi.

Știu acum că există oameni, unii dintre ei cândva foarte dragi mie, cu care nu voi mai vorbi niciodată, atât cât depinde de mine. Sunt acei oameni care n-au spus nimic, care știau prea bine ce se întâmplă și au tăcut pentru că exista un risc personal, riscul de a fi criticați sau, Doamne ferește, riscul unor repercusiuni profesionale. Sunt cei care au pus pe primul loc propria siguranță, propriul confort. Nu simt furie față de ei, nici măcar frustrare ori dezamăgire, ci doar un fel de despărțire interioară, o plecare tăcută, un rămas-bun nerostit.

Există și un alt fel de doliu. Cel mai meschin, cel mai nesemnificativ soi. Noaptea în care am câștigat acel premiu literar a fost una dintre cele mai frumoase din viața mea profesională. Nu-l meritam, ceilalți nominalizați scriseseră cărți mai bune. Dar am apucat să urc pe scenă și să spun câteva cuvinte despre mama și tatăl meu, cei doi oameni care s-au avântat alături de mine prin șirul nesfârșit al plecărilor noastre. Este un fel de recunoaștere, mai ales pentru un orgoliu fragil, să fii sărbătorit, să mergi la festivaluri, să faci parte din comitete și să participi. Studenții care au protestat și au fost pedepsiți pentru asta, probabil că au sărbătorit ziua aceea în care au primit scrisorile de admitere, în acel moment, au fost mândri că au intrat la acele școli, fără să știe unde îi va duce asta. Această idee, că milioane de oameni din întreaga lume se bucură de retragerea lor din acest sistem, pare absurdă. Fiindcă doare. Nu înseamnă absolut nimic în comparație cu suferința oamenilor ale căror vieți întregi au fost distruse, de ceea ce, același sistem, acceptă cu seninătate. Dar doare.

Pretutindeni mocnește o furie imensă, gata să dea în clocot, și totul

pare o dispută continuă. Dar nu mai e loc de argumente. Îmi trăiesc zilele schimbând cuvinte cu o persoană sau alta. Unii sunt de acord, alții nu, însă se feresc să facă lucrurile inconfortabile. Unii par să n-aibă nicio opinie, nimic la care să nu poată renunța sau pe care să n-o poată ajusta din mers, după cum bate vântul. Mi-aduc aminte de ce se spune că ar fi afirmat Susan Sontag despre marea lecție a celui de-al Doilea Război Mondial: că 10% dintre oameni sunt fundamental buni, 10% sunt fundamental răi, iar ceilalți 80% pot fi înclinați în orice direcție. Nu știu dacă sunt de acord. Sunt tineri peste tot în Occident care riscă exmatricularea și defăimarea, care își riscă traiul și întreaga lor carieră pentru a protesta împotriva măcelului. Sunt evrei arestați pe străzile din Frankfurt, blocând Gara Grand Central din New York, luptând pentru pace. Există comunități indigene care, deși au îndurat cele mai de neînchipuit atrocități ale lumii occidentale, găsesc încă voința de a apăra un pământ ocupat aflat la celălalt capăt al planetei, oameni care văd lucrurile așa cum sunt. Mă gândesc, în schimb, la conversația Virginiei Woolf cu acel avocat, despre imaginile celor uciși în război: nu are rost să mă contrazic cu tine și nici să încerc să te conving, pentru că, atunci când eu și cu tine privim aceste fotografii, vedem, în esență, lucruri diferite.

În ultimele clipe de viață ale lui Aaron Bushnell, polițiștii se grăbesc spre locul unde acesta ardea. În timp ce unul strigă după un stingător, un altul își îndreaptă arma spre flăcări.

Capitolul 10
DESTINAȚIE

În cea mai grea noapte din viața mea, fiica mea s-a trezit tușind. Avea un an și jumătate pe atunci și o afecțiune respiratorie nediagnosticată. Fusese răcită câteva zile, dar părea că îi trecuse. Imediat după aceea, însă, a început să aibă dificultăți de respirație. S-a trezit în mijlocul nopții și, așa cum se întâmplă adesea cu instinctele părintești, am decis pe loc să o ducem la urgențe.

În următoarele două zile, am stat lângă patul ei, printre tuburile cu medicamente și oxigen care i se încolăceau spre braț și nări. Privirea mi-a rămas lipită de monitorul care îi arăta nivelul de oxigen din sânge, care, la sosirea noastră în spital, scăzuse undeva sub 85%. Ori de câte ori cifra urca cu o singură unitate, simțeam că înțeleg, ce ar putea înseamnă cu adevărat devotamentul religios. Rămâne, până azi, momentul în care am fost cel mai îngrozit din toată viața mea. Aveam acces la unele dintre cele mai bune facilități medicale din lume și asigurarea necesară pentru a le plăti, iar în câteva zile ea a fost bine – și totuși, atunci am simțit cea mai mare groază din toată viața mea.

Nu știu cum ai putea determina pe cineva să poarte de grijă unui străin ca și cum ar fi propriul sânge. Sunt zile în care nici eu nu sunt capabil de asta.

✦

E un lucru tulburător să ții socoteala atrocităților, să consemnezi pe hârtie hidoșenia fiecărei zile. Lunile sunt îngroapate sub alte luni, în curând, anii vor fi îngropați sub alți ani. Ucideri care altădată ar fi ținut prima pagină a ziarelor cedează în fața rutinei – ce altceva mai e de spus, în afară de: alți morți, și alți morți? Bursa oscilează, președintele face un pas în spate, viitorul celei mai puternice națiuni atârnă de un fir de ață. Știrea înseamnă noutate, iar ceea ce se întâmplă aici nu mai are nimic nou. Poate că așa arată, cu adevărat, suspendarea timpului, perioada de după ce interesul presei s-a stins, dar înainte de scrierea cărților de istorie.

Într-o zi, toate acestea se vor sfârși. Fie prin libertate și pace, fie printr-o eradicare de o amploare atât de copleșitoare încât va reseta istoria. Se va sfârși când povara sancțiunilor va fi prea mare sau când costul politic al ocupației și al apartheidului va deveni insuportabil.

Când, în cele din urmă, nu va mai exista altă cale de a-și proteja interesele decât acțiunea, cei puternici vor acționa. Aceiași oameni care au ucis, care au finanțat măcelul, care l-au justificat și care și-au întors privirea de la el se vor felicita apoi pentru că au făcut ceea ce trebuia. E extrem de important să faci ceea ce trebuie, într-un final.

Când va veni momentul să fie căutați vinovații, cei mai mulți dintre ei vor fi de mult dispăruți. Vom asista la aceleași uimiri prefăcute: cât de rău s-a ajuns, cum de a fost posibil să nu știm. Vor fi unii care vor spune că totul a fost opera câtorva indivizi fără scrupule, oameni care ne-au indus în eroare pe noi, ceilalți, bine intenționați. Orice e de preferat în fața ideii că acest măcel nu a fost eroarea unui sistem corupt, ci produsul unui sistem care funcționa exact așa cum fusese proiectat.

Pentru mulți, asta va fi de ajuns, întoarcerea la o formă de asuprire mai ușor de îndurat. Însă pentru mulți alții, nu va fi, iar clasa liberală, ce a acceptat cu atâta reticență până și cele mai mici concesii, va constata că un număr impresionant de oameni care cândva le erau aliați nu mai pot să le stea alături. Nu după tot ce s-a petrecut, nu după tot ce au văzut și nu după tot ce va fi imposibil de uitat.

Vor mai fi momente de teroare, unele orchestrate de stat, altele de o cruzime individuală înfiorătoare. Totuși, doar o parte din aceste fapte vor purta oficial numele de terorism fiindcă, în ierarhia Occidentului și a lumii în general, răzbunarea este o chestiune precis demarcată. În funcție de ea sunt aliniate destine și națiuni, ca să pară că o anumită violență e doar un incident nefericit, dar justificabil, pe când cealaltă e o barbarie ce merită pedepsită la infinit. Dar nimic din toate acestea nu schimbă realitatea că răzbunarea a fost mereu o resursă universală. Când statul se răzbună, actul e numit calculat și echilibrat. Când o face un individ, se șterge tot ce a fost înainte și se scrie o nouă istorie, iar toți cei care seamănă cu el vor fi obligați la nesfârșit să se dezică de el, conștienți că nicio condamnare din lume nu va fi vreodată suficientă, pentru vina de a-i fi fost semeni.

Va veni o zi când nu vom mai putea întoarce privirea. Nu vom mai putea întoarce privirea de la dezastrul climatic, de la ultimele jafuri disperate ale unui capitalism care stoarce fiecare resursă până la epuizare, de la masacrarea celor care tocmai și-au pierdut patria. Într-o zi, va deveni imposibil să mai accepți asigurările acelorași oameni "echilibrați" care spun cu mare convingere: *Da, aerul a devenit irespirabil și da, furtunile au depășit orice am mai văzut până acum și da, incendiile și inundațiile au făcut din viață o cursă nebună de la un dezastru la altul și da, milioane de oameni mor doar din cauza căldurii și specii întregi sunt șterse zilnic de pe fața pământului, iar cei colonizați sunt*

alungați de pe pământurile lor, refugiații mor pe capete la hotarele lumii care nu se mai satură și da, lanțurile de aprovizionare încep să se destrame și da, destul de curând va ajunge și la ușa noastră, chiar și la ușa noastră, în acest ultim adăpost ocrotit al lumii așa-zis civilizate, când, într-o zi, vom deschide robinetul și nu va mai curge nimic, vom merge la supermarket și rafturile vor fi goale, și va trebui în sfârșit să dăm ochii cu realitatea, așa cum miliarde de oameni înaintea noastră au fost forțați să o facă. Dar până atunci, până în acea ultimă clipă, trebuie să acceptăm ideea că asta rămâne cea mai bună metodă de a face lucrurile.

Va veni o zi când, în cercurile liberale educate ale Occidentului, va fi considerat inacceptabil să nu recunoști toți acei oameni nevinovați uciși în acea "situație neplăcută" de odinioară. Vor veni, pe rând, comisiile pentru adevăr și reconciliere, vor veni recunoașterile formale, vor veni și urmașii plini de regret. La urma urmei, și durerea venită prea târziu rămâne tot durere. Vor apărea departamente întregi de studii postcoloniale, care vor scrie lucrări peste lucrări, încercând să explice ce ne-a împins pe toții într-o realitate atât de întunecată – de parcă nimeni nu ar fi văzut, încă de la început, unde duce drumul, de parcă nimeni nu ar fi strigat, cât îl țineau plămânii, avertismentele, pe vremea când încă se mai putea face ceva.

Într-o zi, moneda socială a liberalismului va ajunge să accepte drept plată suferința celor pe care, până nu demult, îi reducea la tăcere, de la care se întorcea cu dezgust, așa cum te ferești de un hoit pe marginea drumului. După ce va fi trecut destul timp, uciderea sistemică a unui popor va deveni un subiect suficient de inofensiv încât să fie pus pe o pancartă în fața casei. Pe peluza unui liberal se găsește întotdeauna loc.

Într-o zi va veni și vremea judecății, chiar dacă, așa cum se întâmplă deseori, cei care au comis cele mai cumplite fapte pe câmpurile morții au fost lăsați să se întoarcă liniștiți în societate. Omul care a tras glonțul în capul fetiței s-ar putea întoarce acasă și ar putea antrena o echipă de copii. Cei din patrula care a deschis focul asupra civililor înfometați s-ar putea întâlni, din când în când, la seri de karaoke; poate chiar vor vorbi, la început, despre ce au făcut, cât încă e „acceptabil", dar, cu anii, vor tăcea tot mai mult, până când îi va lega doar o tăcere mai grea decât orice cuvânt. Soldatul care a trecut cu tancul peste trupul încătușat, care a auzit zgomotul și a simțit ruptura, s-ar putea întoarce acasă, la iubita din liceu, ar putea îngenunchea în fața ei, iar într-o zi ar putea avea propriii lui copii. Oamenilor care s-au dovedit capabili de cele mai monstruoase lucruri pe care și le pot face ființele umane unii altora li s-ar putea acorda o

ultimă imunitate, fiindcă care e alternativa? Să te uiți în ochii vecinului tău și să zărești, abia vizibilă, acea pată pe care nicio căință n-o va spăla vreodată? Cine poate trăi așa ? Mai ușor e să mergi mai departe.

Vor fi unii care nu vor uita niciodată, care până la sfârșitul zilelor se vor lupta să uite imaginea cărnii transformate în tăciune roșu, a copilului forțat să mănânce hrană pentru animale, a scheletului ce se ițește prin piele, a vieții care se scurge încet în hăul foamei; frații mai mari nevoiți să le spună celor mici că au rămas singuri pe lume, mormintele improvizate ce brăzdează orizontul, ca niște fiori pe trupul pământului. Și ori de câte ori vor auzi un politician aclamând supremația dreptului internațional, a drepturilor omului sau a egalității universale, ei nu vor auzi decât ecoul urletelor.

Și totuși, împotriva a toate, va veni o zi când lucrurile se vor schimba.

Pe lângă evidența atrocităților, eu mai port o alta. Medicul palestinian care a refuzat să-și părăsească pacienții, chiar și când bombele cădeau tot mai aproape. Scriitorul din Islanda care a strâns fonduri pentru evacuarea celor izgoniți din Gaza. Medicii și asistenții americani care și-au riscat viețile pentru a îngriji răniții pe câmpul de luptă. Păpușarul care, rănit și alungat din casa lui, a continuat să facă păpuși pentru a-i înveseli pe copii. Membra Congresului care a ținut piept cenzurii, valului neîncetat de ură și indiferenței propriilor colegi. Protestatarii, cei care au renunțat la privilegiile lor, la locurile de muncă, cei care au riscat ceva pentru a vorbi. Oamenii care au filmat, au fotografiat și au documentat toate acestea, chiar și atunci când li se întâmplau lor, chiar și în timp ce își îngropau propriii morți.

Nu e atât de greu să crezi, chiar și în cele mai întunecate momente, că curajul se răspândește mai puternic decât frica. Că sunt mai mulți cei care aleg solidaritatea decât distrugerea. Că, așa cum a fost mereu posibil să te uiți în altă parte, la fel de posibil este să alegi să nu mai întorci privirea. Niciunul dintre aceste rele nu a fost vreodată necesar. Unele vagoane sunt poleite cu aur, altele sunt lăcuite cu sânge, dar aceeași locomotivă ne trage pe toți. Ori o oprim acum și construim cu totul altceva, ori gonim orbește spre marginea prăpastiei, convinși în sinea noastră că, atunci când va veni momentul, vom învăța să așezăm șine pe aer.

NOTĂ DESPRE AUTOR

OMAR EL AKKAD, scriitor și jurnalist, s-a născut în Egipt și și-a petrecut copilăria în Qatar, stabilindu-se ulterior în Canada și, mai târziu, în Statele Unite. Este dublu câștigător al premiilor *Pacific Northwest Booksellers Association* și *Oregon Book Award* pentru ficțiune. Cărțile sale au fost traduse în treisprezece limbi, iar romanul de debut, *American War*, este recunoscut de BBC ca fiind unul dintre cele o sută de titluri care au marcat literatura universală.